

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

YEREL EKONOMİK KALKINMADA SANAYİ BÖLGELERİNİN
ROLÜ: SIVAS İLİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hatice DOĞAN

Sivas
Temmuz 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

**YEREL EKONOMİK KALKINMADA SANAYİ BÖLGELERİNİN
ROLÜ: SİVAS İLİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hatice DOĞAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Adem DOĞAN

Sivas

Temmuz 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İktisat Ana Bilim Dalı

Tezin Başlığı : Yerel Ekonomik Kalkınmada Sanayi Bölgelerinin Rolü: Sivas İli Örneği

Savunma Tarihi: 18.06.2019

Danışman : Prof. Dr. Adem DOĞAN

Unvanı	Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı : Prof. Dr. Adem DOĞAN (Danışman)		

Üye : Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sezgin ZABUN

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Hatice DOĞAN tarafından hazırlanan “ Yerel Ekonomik Kalkınmada Sanayi Bölgelerinin Rolü: Sivas İli Örneği” başlıklı bu tez kabul edilmiştir.

... /... /....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

06/07/2019

Hatice DOĞAN

TEŐEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında bilgisi, birikimi ve anlayışıyla desteğini hiç esirgemeyen danışmanım, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Adem DOğAN' a saygılarımı sunar, teőekkürü bir borç bilirim. Çalıőmam boyunca beni motive eden, tecrübe ve desteğiyle bana yardımcı olan kıymetli arkadaşım Öğr. Gör. Ahmet DELİBAŐ' a ve tüm arkadaşlarıma sonsuz teőekkürler. Çalışmada kullandığım bilgi ve verilere ulaşmamda bana yardımcı olan; Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürü Sayın Bekir Sıtkı EMİNOğLU'na, Sivas İl Sanayi ve Teknoloji Müdürü Sayın Tanzer ERDEM' e, Sivas Gümrük Müdür Vekili Sayın Kemal GÖKTAŐ' a, Cumhuriyet Teknokent Genel Müdürü Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serdar MERCAN' a, ayrıca bu esnada, yazdıkları eserlerden ve çalıőmalardan yararlandığım bütün yazarlara, kişi, kurum ve kuruluşlara katkılarından dolayı teőekkür ederim. Sadece bu süreçte değil, hayatımın her aşamasında desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen değerli aileme minnet ve őükranlarımı sunarım.

Hatice DOğAN

Sivas - 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
YEREL EKONOMİK KALKINMANIN GENEL KAPSAMI	3
1.1. Kalkınma Kavramı ve Kalkınmayı Belirleyen Temel Unsurlar.....	3
1.1.1. Kalkınma Kavramı.....	3
1.1.2. Kalkınmanın Gelişimi.....	6
1.1.3. Kalkınmayı Belirleyen Temel Unsurlar.....	9
1.1.3.1. Doğal Kaynaklar	9
1.1.3.2. Fiziki Sermaye Birikimi.....	11
1.1.3.3. Beşeri Sermaye Birikimi.....	13
1.1.3.4. Teknolojik Gelişme.....	16
1.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Kavramı ve Kalkınmada Yerel Alternatifler.....	17
1.2.1. Yerel Ekonomik Kalkınma Kavramı	20
1.2.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Hedefleri ve Amaçları	23
1.2.3. Yerel Ekonomik Kalkınmada Başarı Faktörleri	25
1.2.4. Yerel Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler.....	28
1.2.4.1. Genel Politikalar: Stratejik Planlama Yaklaşımı	28
1.2.4.2. Dar Kapsamlı Politikalar.....	29
1.2.4.3. Özel Sektöre Koşullu Destek Politikaları	29
1.2.4.4. Canlandırma ya da Islah Politikaları.....	29
1.3. Yerel Ekonomik Kalkınmada Aktörler	30
1.3.1. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ana Aktörleri.....	31
1.3.1.1. Yerel Yatırımcılar	31
1.3.1.2. Yerel Yönetimler	32

1.3.1.3. Bölgesel Kalkınma Ajansları	34
1.3.1.4. Sivil Toplum Kuruluşları	36
1.3.1.5. Yerel Sanayi Bölgeleri	39
2. BÖLÜM.....	41
SANAYİ BÖLGELERİ GENEL KAPSAMI.....	41
2.1. Kuruluş Yeri Seçimi	41
2.2. Sanayi Bölgelerine Genel Bir Bakış.....	43
2.2.1. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB).....	45
2.2.2. Küçük Sanayi Siteleri (KSS)	46
2.2.3. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)	48
2.2.4. Serbest Bölgeler (SB)	50
2.2.5. Endüstri Bölgeleri (EB)	53
2.2.6. İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) / İşletme Kuluçkaları	55
2.3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Kavramı ve Kapsamı ..	58
2.3.1. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Tanımı ve Amaçları	58
2.3.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Özellikleri ve Faydaları	62
2.3.3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinin Dünya’da ve Türkiye’de Gelişim Süreci	65
2.3.4. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinin Kalkınmaya Etkisi.....	69
2.4. Teknokent / Teknopark Kavramı ve Kapsamı.....	71
2.4.1. Teknokent / Teknopark Tanımı ve Amaçları.....	71
2.4.2. Teknokentlerin /Teknoparkların Özellikleri ve Faydaları	74
2.4.3. Teknokentlerin / Teknoparkların Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi	76
2.4.4. Teknokentlerin / Teknoparkların Kalkınmaya Etkisi	78
3. BÖLÜM.....	81
SANAYİ BÖLGELERİNİN SIVAS İLİ EKONOMİSİNDEKİ YERİ	81
3.1. Sivas İli Fiziki Yapısı ve Sosyo – Ekonomik Özellikleri.....	81
3.1.1. Coğrafi Konumu ve Yüzölçümü.....	82
3.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü	82

3.1.3. Ulaşım İmkânları	83
3.1.4. Nüfusu ve Kentleşme Yapısı	84
3.1.5. Ticaret Yapısı.....	90
3.1.6. Sanayi Yapısı	90
3.2. Sivas Organize Sanayi Bölgesinin Kuruluşu ve Mevcut Durumu	93
3.2.1. Sivas Organize Sanayi Bölgesinin Vizyon ve Misyonu	95
3.2.2. Sivas Organize Sanayi Bölgesinde Bulunan Firma Sayısı ve Firmaların Sektörel Dağılımı	96
3.2.3. Sivas Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmaların İstihdam Açısından İncelenmesi	101
3.2.4. Sivas Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmaların İhracat Açısından İncelenmesi	103
3.2.5. Sivas Organize Sanayi Bölgesinin İl Ekonomisine Katma Değer Katkısı	106
3.3. Sivas Küçük Sanayi Sitelerinin Kuruluşu ve Mevcut Durumu	108
3.4. Sivas Cumhuriyet Teknokent'in Kuruluşu ve Mevcut Durumu	112
3.4.1. Cumhuriyet Teknokent'in Vizyonu ve Misyonu.....	113
3.4.2. Cumhuriyet Teknokent Öncülüğünde Gerçekleştirilen Faaliyetler	114
3.4.3. Cumhuriyet Teknokent'te Faaliyet Gösteren Firma Sayısı ve Firmaların Sektörel Dağılımı	114
3.4.4. Cumhuriyet Teknokent'in İl Ekonomisine Katkısı.....	116
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ.....	151

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
BM	: Birleşmiş Milletler
DDK	: Devlet Denetleme Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EB	: Endüstri Bölgeleri
EURADA	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IASP	: Uluslararası Bilim Parkları Derneği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KOSGEB	: Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSS	: Küçük Sanayi Siteleri
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü
ORAN	: Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	: Organize Sanayi Bölgeleri
OSBÜK	: Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu
OSBDER	: Organize Sanayi Bölgeleri Derneği

SB	: Serbest Bölgeler
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TGB	: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
TOBB	: Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK MAM	: Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNFSTD	: Birleşmiş Milletler Kalkınma İçin Bilim Ve Teknoloji Fonu
WEPZA	: Dünya İhraç Ürünleri İşleme Bölgeleri Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma ile Yerel Ekonomik Kalkınma Arasındaki Temel Farklılıklar	23
Tablo 2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Serbest Bölgeler Ve BKK Tarihi	52
Tablo 3. 14.05.2019 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Bazı İŞGEM’ler ve Kuruluş Yılları.	57
Tablo 4. Türkiye’de Bulunan Organize Sanayi Bölgeleri’nin Bölgelere Göre Dağılımı.	67
Tablo 5. Türkiye’de Bulunan Organize Sanayi Bölgeleri’nin Fiziki Durumu	68
Tablo 6. 31.12.2018 Tarihi İtibariyle Türkiye Geneli ve Sivas İli Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/ Köy Nüfusları ile Nüfus Yoğunlukları	85
Tablo 7. 2017-2018 Yılı Türkiye Geneli ve Sivas İli, İl/İlçe Merkezleri ve Belde/ Köy Nüfusları, İl/İlçe Merkezleri ile Belde/ Köy Nüfuslarının Toplam Nüfus İçindeki Oranları (%) ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%).....	87
Tablo 8. 2015 ve 2018 Yıllarına Ait Türkiye Geneli ve Sivas İli Kentsel Nüfus Oranları	89
Tablo 9. Türkiye’de Sanayi İşletmelerinin Bölgelere Göre Dağılımı (%)	92
Tablo 10. İç Anadolu Bölgesinde İllere Göre Sanayi İşletmelerinin Dağılımı (%)..	92
Tablo 11. Sivas-Merkez I. OSB’nin Alan Açısından Dağılımı (Hektar)	96
Tablo 12. Sivas-Merkez I. OSB Sanayi Parsellerinin Mevcut Durumu (Hektar)	97
Tablo 13. Sivas-Merkez I. OSB Parsel Sayısı (Parsel)	97
Tablo 14. Sivas-Merkez I. OSB Sanayi Parsel Sayısının Mevcut Durumu (Parsel). 97	
Tablo 15. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde Bulunan Yatırımcı Firma Bilgileri	98
Tablo 16. Tahsisli Parsellerin Sektörel Dağılımı ve Firma Sayıları.....	99
Tablo 17. Üretime Geçilen Parsellerin Sektörel Dağılımı ve Firma Sayıları.....	100
Tablo 18. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesinde Bulunan Firmaların İstihdam Rakamları	101
Tablo 19. Sivas Gümrük Müdürlüğü Nezdinde Gümrükçe Onaylanmış İşlemler Neticesinde Gerçekleştirilen İhracat (Dolar)	103

Tablo 20. Sivas İli Toplam İhracat Rakamları ve Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen ihracat Rakamları (Dolar)	105
Tablo 21. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde Bulunan Firmaların İl Ekonomisine Sağladığı Katma Değer Rakamları	106
Tablo 22. Üretim Aşaması Dışında Kalan Firmalara Ait Katma Değer Rakamları	107
Tablo 23. Sivas İlçelerinde Bulunan Küçük Sanayi Siteleri	110
Tablo 24. Sivas Merkezde Bulunan Küçük Sanayi Siteleri.....	111
Tablo 25. Yıllar Bazında Cumhuriyet Teknokent' te Faaliyet Gösteren Firma Sayıları ve Sektörler.....	115

ÖZET

Ekonomik yönden büyüme ve kalkınma hedefi bulunan ülkeler, sosyo-ekonomik açıdan dengeli bir ortam oluşturmayı amaçlanmaktadır. Çünkü hemen hemen her ülkede ekonomik ve sosyal faaliyetler konusunda farklılıklar ve dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Tam da bu noktada, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, farklılıkların yok edilmesi, dengesizliklerin giderilmesi ve karşılaşılan sorunların çözülmesi için geliştirilmektedir. Bu açıdan ele alındığında, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, yerel faktörlere bağlı kalmak kaydıyla, kapsamlı ekonomik birimleri, homojen olmayan üretim teknolojilerini, küçük ya da orta büyüklükteki işletmelerden oluşan sanayi bölgelerini oluşturmayı gaye edinmiştir.

Türkiye’de 60’lı yıllarda planlı kalkınma dönemi ile sanayi sektörünün kalkınmayı sağlamadaki önemi, ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede dengeli bir ekonomik sistem kurulması, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi ve sanayileşmeye önem verilmesi konularında çeşitli hedefler ortaya konulmuştur. Bu noktada sanayi bölgeleri, ülkelerin gerek iktisadi gerekse sınıai faaliyetleri noktasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu bölgeler, küçük işletmelerin gelişmesini, var olan sanayileşmeyi daha da hızlandırmayı, hem buldukları bölgede hem de yurt genelinde işsizliği azaltmayı, yatırımcılar için cazip alanlar oluşturmayı ve bölgesel kalkınmayı artırmayı sağlamaktadırlar.

Çalışmanın kapsamını, Sivas’ta bulunan sanayi bölgeleri bağlamında; organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknokent’ in, il ekonomisine etkileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel ekonomik kalkınmanın ana aktörlerinden biri olarak değerlendirilebilen sanayi bölgelerinin ilin genel yapısı, istihdamı, dış ticareti, ekonomisi ve kalkınması gibi noktalarda katkısının olup olmadığı incelenmektedir. Gerek yapılan literatür çalışmaları, gerek resmi kurumlardan elde edilen veriler ve gerekse yerinden edinilen bilgiler değerlendirildiğinde, ilde mevcut sanayi bölgelerinin ilin kalkınmasında arzu edilen kadar olmasa da etkili olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Yerel Ekonomik Kalkınma, Sanayi Bölgeleri, Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Teknokent.

ABSTRACT

Countries with economic growth and development target aim to create a socio-economically balanced environment. As differences and imbalances can arise in almost every country in terms of economic and social activities. At this point, the local economic development approach is being developed in order to eliminate the differences, overcome the imbalances and solve the problems encountered. In this respect, local economic development approach aims to establish comprehensive economic units, non-homogeneous production technologies and industrial zones consisting of small or medium-sized enterprises, depending on local factors.

In Turkey, together with the planned development period in the 1960s, the importance of the industrial sector in development has started to come to the fore. Within this framework, various targets have been set up in order to establish a balanced economic system, to realize social and economic development together and to give importance to industrialization. In order to achieve these targets, industrial zones have assumed important roles in the economic and industrial activities of the countries. These regions enable the development of small enterprises, accelerate existing industrialization, reduce unemployment in their own region and throughout the country, create attractive areas for investors and increase regional development.

The effects of organized industrial zones, small industrial zones and technopolis in Sivas on the local economy constitute the scope of the study. In this context, it is examined whether the industrial zones, which are considered as one of the main actors of local economic development, contribute to the general structure, employment, foreign trade, economy and development of the city. When the literature studies, the data obtained from the official institutions and the information obtained from the region are evaluated, they show that the existing industrial regions in the city are effective in the development of the province, although not at the expected level.

Key Words: Development, Local Economic Development, Industrial Zones, Organized Industrial Zones, Small Industrial Sites, Technopolis.

GİRİŞ

Dünya üzerinde bulunan ülkelerin ortak istekleri, kendi toplumlarının güven, huzur ve refah içinde bir yaşam sürdürebilmeleridir. Bu noktada kalkınma kavramı, ülkeler açısından üzerinde dikkatle ve özenle durulan konuların başında gelmektedir. Çünkü kalkınma, üretim ve milli gelirdeki artışla birlikte, toplumsal refahın artırılması, gelir dağılımının adil bir şekilde dağıtılması, köklü kurumsal değişiklikler, kişilerin dünya görüşlerinde, davranış biçimlerinde ve değer yargılarında birtakım farklılıklar gibi gerek ekonomik, gerek siyasal, gerekse sosyo-kültürel unsurları içerisinde barındırmaktadır.

1980'li yıllardan başlayarak küreselleşme eğiliminin hız kazanması neticesinde, geleneksel kalkınma uygulamalarına duyulan güven sarsılmaya başlamış, böylece yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Yerel ekonomik kalkınma ile yerelin yaşam kalitesini artırma amacı güdülmektedir. Bu bağlamda yerel ekonomik kalkınmanın ortaya çıkması; toplumsal refah ortamının oluşturulmasında, yaşam kalitesinin yükseltilmesinde, kalkınma anlayışının dengeli ve sağlıklı bir çerçevede ortaya çıkarılmasında, kalkınmanın ekonomik olma özelliğinin yanı sıra sosyal ve kültürel açılardan da değerlendirilmesi gibi konularda ciddi katkılar sağlamaktadır.

Sanayileşme, ülkelerin sosyo-ekonomik açıdan gelişip büyümesinin ve kalkınmasının en önemli noktasını oluşturmaktadır. Şöyle ki sanayi, ekonomilerin vazgeçilemez sektörü olarak bireysel açıdan kişilerin yaşam standartlarının artırılmasında, genel olarak da ülkelerin zenginleşmesinde önemli roller oynamaktadır.

Sanayi Devrimi ile birlikte, dünya genelinde gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlayan sanayileşme süreci ile kentler etrafında, dağınık ve düzensiz bir şekilde kurulmuş işyerleri ortaya çıkmıştır. Plansızca ve düzensizce gelişme gösteren bu kuruluşlar, zaman içerisinde, gerçekleştirilen sınai faaliyetlerin düzenli ve planlı bir şekilde belli bölgelerde biraraya getirilmesi ihtiyacını doğurmuş ve böylece sanayi bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Sanayi Bölgeleri genelde, belli bir konuda uzmanlaşmanın sağlandığı, küçük ölçekli işletmelerle üretimin yapıldığı ve bu

işletmeler arası işbirliği ve rekabet ortamının oluşabildiği alanlar şeklinde ifade edilmektedir.

Bu bilgilerden hareketle, “Yerel Ekonomik Kalkınmada Sanayi Bölgelerinin Rolü: Sivas İli Örneği” adlı tez çalışmasının amacı, genelde yerel ekonomik kalkınma ve sanayi bölgeleri ile ilgili bilgi vermek, özelde ise Sivas iline ait sanayi bölgeleri kapsamında; Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknokent’in, ilin istihdamına, dış ticaretine, ekonomisine ve dolayısıyla yerel ekonomik kalkınmasına sağladığı katkıları incelemektir.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kalkınma kavramı, kavramın gelişimi ve kalkınmayı belirleyen temel unsurlar üzerinde durulmuştur. Ardından, yerel ekonomik kalkınmanın kavramsal açıklaması, hedefleri, amaçları ve başarı faktörleri ile yerel alternatiflerine değinilmiştir. Son olarak yerel ekonomik kalkınmanın; yerel yatırımcılar, yerel yönetimler, bölgesel kalkınma ajansları, sivil toplum kuruluşları ve yerel sanayi bölgeleri gibi ana aktörleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, sanayi bölgeleri konusu ele alınarak, başlangıçta işletmeler için kuruluş yeri seçiminin önemine değinilmiş, ardından sanayi bölgeleri kapsamında; organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, teknoloji geliştirme bölgeleri (teknokent), serbest bölgeler, endüstri bölgeleri ve iş geliştirme merkezleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, öncelikle Sivas ilinin fiziki yapısı, sosyo-ekonomik özellikleri açıklanmış, daha sonra Sivas’ta sanayi bölgeleri kapsamında varlığını sürdüren organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknokent’e ilişkin bilgiler verilerek, bunların il ekonomisi üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmanın genel değerlendirmesi üzerinde durulmuştur.

Teorik yöntem kullanılarak hazırlanan bu tez çalışmasında; konuyla ilgili kitaplar, makaleler, dergiler, tezler, istatistik veriler, internet araştırması, elektronik kaynaklar, yerinden bilgi edinme vb. taranarak faydalanılmıştır. Ayrıca TÜİK, TDK, DPT, SGK, DDK, OSBÜK, OSBDER, KOSGEB, ORAN gibi kurum ve kuruluşların bilgi ve verilerinden de yararlanılmıştır.

1. BÖLÜM

YEREL EKONOMİK KALKINMANIN GENEL KAPSAMI

1980'li yıllar itibariyle hız kazanan küreselleşme süreci ile geleneksel kalınma anlayışına duyulan güven eski önemini yitirmeye başlamakta, bunun yerine yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı önem kazanarak ön plana çıkmaktadır. Yerel ekonomik kalkınma, yerelin yaşam standartlarını ve kalitesini artırma amacı taşımaktadır. Bu amacı gerçekleştirmeye çalışırken, kalkınmanın sadece ekonomik yönünü değil sosyal ve kültürel yönlerini de ele almaktadır. Böylelikle yerel ekonomik kalkınmanın, toplum içerisinde var olan farklılıkların yok edilmesi, dengesizliklerin giderilmesi ve ortaya çıkan sorunların çözümlenebilmesi için geliştirildiği söylenebilmektedir.

1.1. Kalkınma Kavramı ve Kalkınmayı Belirleyen Temel Unsurlar

Kalkınma kavramı, ülkelerin özellikle üzerinde durduğu konuların başında yer almaktadır. Ülkemizde kalkınma konusu genellikle ülke bazında, bazı dönemlerde ise bölgesel düzeylerde ele alınmaktadır. Kalkınma (development) kavramının sözcük anlamına bakıldığında gelişmek, ileriye gitmek, iyileşmek gibi anlamları taşıdığı görülmektedir. İçerisinde çok fazla anlam barındıran kalkınma kavramı çoğu zaman ekonomik açıdan değerlendirilse de sosyal, kültürel, siyasal ve psikolojik anlamları da kapsamaktadır. Bu unsurlar birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde olan ve birbirinden bağımsız olması düşünülemeyen bir niteliğe haizdir.

1.1.1. Kalkınma Kavramı

Bir konu üzerinde fikir ileri sürülebilmesi için ilk önce o konu ile ilgili kavramsal yönden ortak bir tanım ortaya konulabilmesi hayati bir önem arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, ele alınan konu ile ilgili bilgi alışverişinde bulunabilmesi, doğru saptamalar yapılabilmesi, bu saptamalardan yola çıkarak da sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmesi ve karşılaşılabilecek problemlere ilişkin çözüm önerileri geliştirilebilmesinin ana koşulu, neredeyse toplumun her kesimi tarafından kabul edilmiş akla yatkın bir tanımın ortaya konulabilmesidir.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların hem pozitif hem de normatif bir bakış açısıyla ele alındığı görülmektedir. Pozitif perspektifte olaylar ve davranışlar, “nedir, ne olmaktadır, nasıl olmaktadır”, şeklinde nesnel bir bakış açısıyla değerlendirilirken; normatif yaklaşımda olaylar ve davranışlar, “ne olmalıdır, neyin olması daha iyidir ya da doğrudur” gibi daha öznel bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu noktadan hareketle, iktisat literatüründe kalkınma kavramının normatif yönü kendini daha baskın bir biçimde hissettirmektedir (Doğan 2011: 44-46). Bu normatif yaklaşım, kavramın daha karmaşık bir hal alması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla kavram pek çok yönden ele alınarak tartışılmakta ve kavram hakkında çok sayıda tanım ileri sürülmektedir.

Dünyadaki tüm ülkeler toplumlarının refah, huzur ve güven içerisinde yaşamasını isterler. Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, gerek değişik dönemlerde gerekse aynı dönemde farklı içerikler kazanmaktadır. Kavram, bazen de anlam olarak kendisine yakın olan büyüme, ilerleme, modernleşme, yapısal değişme ve sanayileşme gibi kavramlarla iç içe geçmekte, onların yerine kullanılmakta ve dolayısıyla anlam kaymasına uğramaktadır. Kavramın içeriği bugün de net olarak anlaşılmamaktadır. Ayrıca kavram, teorilerde kullanıldığı gibi gündelik hayatta da bazen büyümenin, bazen sanayileşmenin bazen de modernleşmenin yerine kullanılmaktadır. Bunlarla birlikte kalkınma, toplumsal değişimde etkili olan unsurların etkinliklerine göre içerik kazanmakta ve toplumsal değişimlerin neden ve sonuçlarını inceleyen farklı bilim dalları ve düşünürlere göre değişik yönlerden ele alınmaktadır. Şöyle ki, Marks’a göre kalkınma, tarihsel şartlardaki değişimlerle açıklanabilirken, Milner kalkınmayı, içinde bulunulan dönemdeki hükümet faaliyeti olarak değerlendirebilmektedir (Yavilioğlu 2002: 59-60).

Kalkınma, toplum refahının artırılması, yoksulluğun azaltılması, gelir dağılımının daha adil bir hale getirilmesi, üretim teknolojisinde meydana gelen yenilikler ve ürünlerin niteliğinin iyileştirilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Doğan 2010: 11-12). Başka bir ifadeyle kalkınma, bir ülkede belirli iki dönem arasında ekonomik büyüme ve gelişmenin yanı sıra kişilerin hayat standartlarının

yükselmesi, üretim tekniklerinin gelişmesi ve piyasadaki ürünlerin kalitesinin artmasını ifade etmektedir (Sevinç 2011: 40). Bu açıklamadan yola çıkarak Adelman ve Yeldan'ın, ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için aşağıda sıralanan beş olguya dikkat çektiği görülmektedir (Adelman, Yeldan 2000: 95):

1. Kendi kendini devam ettiren büyüme,
2. Üretim modellerindeki yapısal değişim,
3. Teknolojik yükselme,
4. Sosyal, Siyasal ve Kurumsal Modernleşme,
5. Hayat standartlarında yaygın iyileşme.

Kalkınma kavramı, içerisinde üretimin ve kişi başına gelirin artırılması şeklinde ekonomik unsurları kapsamakla birlikte siyasal, sosyal ve kültürel öğeleri de barındırmaktadır. Ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel unsurların birbirinden ayrı olması düşünülemez. Çünkü bu unsurlar sürekli birbirleriyle etkileşim halinde olan ve birbirinden bağımsız olarak gelişmesi düşünülemeyen bir yapıya sahiptirler (Özkiraz vd., 2013: 228). Bu noktadan hareketle Oakley ve Gerforth, kalkınma süreci unsurlarını şu şekilde açıklamaktadır;

(1) Ekonomik Kalkınma (*Economic Development*): Yaşam için ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin üretken ve gelişmiş bir ekonomik yapı içerisinde üretilmesiyle, insanların refah ve mutluluğunu artırmaktır.

(2) Sosyal Kalkınma (*Social Development*): Sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yapılan ve özellikle sağlık, eğitim, altyapı, çevre sorunları gibi sosyal imkân ve hizmetlerin gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

(3) İnsani (Beşeri) Kalkınma (*Human Development*): İnsanların hem bireysel hem de toplumsal olarak, var olan potansiyellerini ortaya çıkarmaları, yetenek ve becerilerini kalkınma için kullanmaları ve ülkenin gelişmesinde yapıcı rol oynamalarıdır (Oakley, Gerforth 1985: 2). Görüldüğü üzere, insanların hayat standartları ve yaşam kalitelerinin artırılması şeklinde ifade edilebilecek olan kalkınma kavramı insan odaklı politikaların gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır (Kaya 2008: 116). İnsan odaklı olan bu yeni anlayışa göre kalkınmanın eksiksiz

olarak sağlanabilmesi için, ulusal gelirin adil dağılımı, bölgelerin eşit gelişimi, vatandaşların kamu hizmetlerinden tatmin edici düzeyde faydalanabilmesi, kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımının artırılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması vb. gibi etkenlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Erkek 2013: 11).

Kalkınma konusu incelenirken, aslında kalkınma çabasının ne için olması gerektiği üzerinde de durulması gerekmektedir. Kalkınma çabalarının doğayı kontrol altına almak amacıyla üretim ve teknoloji boyutu, yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla insani boyutu, istihdamı artırarak çalışma koşullarını iyileştirmek amacıyla istihdam boyutu, ülkelerarası yarışta önde olmak amacıyla hâkimiyet boyutu, çevreye verilebilecek zararlardan çevreyi koruma amacıyla çevre boyutu ve son olarak da ekonomik, sosyal ve siyasal yönden özgürlük düzeyini yükseltmek amacıyla özgürlük boyutu, kalkınmanın temel amaçlarını göstermektedir (Kaynak 2007: 59). Buradan da anlaşılacağı üzere kalkınmanın en önemli amacı insan iyiliğine ve insanoğlunun maksimum kapasitesine ulaşmasına imkân sağlamaktır. Bu amaçlara ulaşmak için şu konularda fikir birliği sağlanmaktadır (Çelik 2006: 21):

1. Yapısal değişim içinde sağlıklı ve gelişen bir ekonomi,
2. Elde edilen kazanımların geniş ölçüde, adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlayan bir ekonomi,
3. İnsan hakları ve özgürlüğü garanti altına alan politik bir sistem ve etkili liderlik,
4. Çevrenin korunması konusunu hiçbir zaman göz ardı etmeyen ekonomi politikası.

1.1.2. Kalkınmanın Gelişimi

Toplumların ya da ülkelerin ekonomik durumlarını ifade etmek için büyüme, kalkınma veya gelişme gibi bir takım kavramlar kullanılmaktadır. Büyüme ve kalkınma kavramları, üzerinde çokça durulan ve tartışılan konuların başında yer almaktadır. Ekonomik kalkınma teorisinin farklı yönlerinin olması, bunun nedeni olarak gösterilebilir. Pek çok iktisatçı tarafından aynı anlama geldiği düşünülmekte olan büyüme ve kalkınma kavramları, esasında bir takım farklılıklar içermektedir.

Büyüme, ekonominin GSYİH, milli gelir, üretim, yatırım, dış ticaret, istihdam, sermaye, doğal kaynak düzeyi, gibi var olan sayısal değerlerinin artış göstermesidir. *Kalkınma* ise, ekonominin üretim yapısındaki kantitatif (nicel) değişimin yanında, kalitatif (nitel) değişimi de ifade etmektedir. Başka bir deyişle kişi başına milli gelir ve üretimin artırılmasıyla beraber, ekonomik ve sosyokültürel yapısının da değiştirilmesi anlamına gelmektedir (Tolunay, Akyol 2006: 118).

Tam bu noktada ifade etmek gerekir ki; kalkınma ve büyüme farklı kavramları ifade ederken, gelişme kavramı, iktisat yazınında kalkınma ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu kavramların birbiri yerine kullanılmasında herhangi bir sakınca görülmeyerek çoğu zaman da literatürde kullanıldığına rastlanmaktadır (Karataş, Çankaya 2010: 32). Kalkınma kavramına olduğu gibi gelişme kavramına da, zaman içerisinde bir takım farklı anlamlar yüklenmiştir. Kavram, 19. yüzyılda, milli gelir, yaratılan katma değer, üretim hacmi gibi ekonomik büyümeyi vurgulayan yönlerden ele alınırken; 20. yüzyılın başlarında, gelir yanında insanların ve toplumların sahip oldukları kolaylıkları (fiziksel ve sosyal altyapı, vb.) ifade eden sosyal refah açısından değerlendirilmektedir. 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise özellikle nitelikli doğal, fiziksel, sosyal ve kültürel çevrenin varlığı ve tüketilme olanağına kavuşulması anlamlarını taşıyan, yaşam kalitesi ile ölçülmeye başlanmaktadır (DPT 2000: 7).

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı (Büyük Buhran) ardından II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda dünyanın pek çok yerinde yaşananlar, ekonomik sorunların ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bu dönemlerde teknolojiadaki hızlı gelişmeler, ülkelerarasında görülen ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel farklılıkların belirgin hale gelmesine sebep olmuştur. Bu farklılıklar bir takım ayrışmalar yaratarak, gelişmiş ekonomiler ve kalkınma sorununu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla ekonomik büyüme ve kalkınma kavramları II. Dünya Savaşından itibaren siyasi ve ekonomik alanda çokça kullanılan kavramlar arasında yerini almıştır (Karataş, Çankaya 2010: 31).

II. Dünya Savaşı sonrası, sömürgecilik anlayışının ortadan kalkması sonucu yeni bir oluşum başlamıştır. Bu oluşumda az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin Batı dünyasına ilavesiyle birlikte çeşitli kalkınma teorileri, stratejileri ve modelleri

ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, az gelişmişlikten yola çıkarak kalkınma, ülke ekonomilerinin ana gündeminde yerini almıştır ve almaya devam etmektedir (Özyakışır 2011: 47). II. Dünya Savaşından önce pek çok iktisatçı “Denge ve İstikrar” kavramları üzerinde dururken, savaş sonrasında “Büyüme ve Kalkınma” kavramları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kalkınmanın az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler tarafından ulaşılması gerekli bir amaç olarak kabul edildiği ve toplumun da genel olarak bu noktada yönlendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır (Doğan 2011: 53- 54).

Kalkınma kavramının yaygın bir şekilde kullanılması, II. Dünya Savaşı sonrasına denk gelmektedir (Kahraman, Tamer 2016: 171). Kalkınma konusu, bir taraftan yoksul ülkelerin yoksulluktan kurtulması, diğer taraftan da dünya barışının kurulması ve korunması olarak kabul edildiğinden az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri olduğu gibi, gelişmiş ülkeleri de yakından ilgilendirmektedir (Aktuğ 2010: 8). Kalkınma, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere elde edilmesi zor olan bir durum olarak görülürken, gelişmiş ülkelerde iyileştirilmesi ve korunması gereken bir süreç olarak ele alınmaktadır (Fırat vd., 2015: 876-877). Dolayısıyla kalkınma, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin refah seviyelerinin yükseltilerek, gelişmiş ülkeler seviyesine ulaştırılmaya çalışılması şeklinde toplumun her kesimi tarafından kabul edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Wallerstein’in de ifade ettiği gibi, belki de bugüne kadar hiçbir sosyal amaç ekonomik kalkınma kadar ortak kabul görmemiştir (Buyruk 2016: 114).

II. Dünya savaşı sonrası kalkınmanın bir kader veya kaçınılmaz bir olgu olmadığı düşüncesi, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeleri harekete geçirmektedir. Söz konusu ülkeler bu süreç içerisinde büyümeyi, dolayısıyla da kalkınabilmeyi kendilerine amaç edinmişlerdir (Özyakışır 2011: 50). 1950’li ve 1960’lı yıllarda kalkınma açısından iyimser beklentilerin olduğu görülürken 1980’li yılların sonlarına doğru kalkınmaya olan aşırı iyimser yaklaşımlar yerini endişe ve karamsarlığa bırakmıştır (Ökten 2007: 98). Buradan yola çıkarak kalkınmayı dönemselsel olarak ifade edecek olursak; 1950-1970 döneminde devlet müdahalesi ile kalkınmanın olduğu, 1980 sonrasında kalkınmanın serbest piyasa işleyişine göre yürütüldüğü, 1990’larda tekrar uygulamaya başlanan ve 2000’li yıllarda sık sık

dillendirilen, devletin piyasada yaşanan aksaklıklara çözümler üreterek yönlendirmede bulunduğu görülmektedir (Buyruk 2016: 118).

Kalkınma olgusunun Türkiye'deki gelişim sürecine baktığımızda ise şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de, Cumhuriyetin kurulduğu günden beri, ekonomik kalkınma için büyük çabalar sarf edilmiştir. İlk yıllarda özel sektör eliyle kalkınmaya dönük liberal uygulamalara yoğunlaşmış; daha sonra 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın da etkisiyle devlet eliyle kalkınma politikalarına ağırlık verilmiş, Birinci ve İkinci Sanayi Planları hazırlanmış; 1950-1960 dönemleri arasında yeniden özel sektör öne çıkarılmaya çalışılmış; 1960-1980 dönemleri arası Beş Yıllık Kalkınma Planları hazırlanmış ve 1980 sonrası dönemde ise yeniden dışa açık, özel sektöre öncelik veren, devleti küçülten liberal politikalara dönülmüştür. Tüm bu çabalara rağmen Türkiye'nin, ekonomik kalkınmada ulaşmayı arzuladığı hızı bir türlü yakalayamamış olduğu görülmektedir (Keskin 2011: 134).

1.1.3. Kalkınmayı Belirleyen Temel Unsurlar

Geniş bir tanımlama alanına sahip olan kalkınma kavramını etkileyen sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik, politik vb. açıdan pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar kalkınma olgusunu çeşitli yönlerden etkileyebilmektedir. Bu faktörlerden bazılarını doğal kaynaklar, fiziki sermaye birikimi, insan ve emek faktörlerini barındıran beşeri sermaye ya da beşeri kaynaklar ile teknolojik gelişme olarak göstermek mümkündür (Doğan 2010: 15).

Kalkınmanın esas unsurlarını belirleyen faktörler, kalkınmayı şu şekillerde etkileyebilmektedir. Bunlardan ilki kalkınmayı belirleyen faktörlerin nicel ya da miktar olarak artırılması, diğeri ise yine bu faktörlerin nitel olarak verimliliğinin artırılmasıdır. Bu verimlilik artışı ise, insan hayatının daha kaliteli hale gelmesi için gerekli olan ve o ülkedeki hayat kalitesini temsil eden göstergelerin geliştirilmesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Cingi, Güran 2003: 114)

1.1.3.1. Doğal Kaynaklar

İnsanın içinde bulunduğu çevrede, gerek ihtiyaçlarının giderilmesine ve gerekse toplumsal amaçların gerçekleştirilmesine imkân sağlayan, aynı zamanda bu girişimleri kolaylaştıran araçların tümüne kaynak adı verilmektedir. Doğal varlıkların

doğal kaynağa dönüştürülmesi, onları değerlendirerek üretimde ve tüketimde kullanacak insan faktörü ile mümkündür (Başol vd., 2005: 62).

İnsanlık, var olduğundan beri doğal kaynakları, kendi ihtiyaçlarına göre kullanmış, dolayısıyla hem çevreyi etkilemiş hem de çevreden etkilenmiştir. İnsan ve doğa arasındaki ilişki ile çevresel sorunlara bu açıdan bakıldığında, ortaya çıkan çevreyle ilgili problemlerin en büyük kaynağının, sınırsız insan ihtiyaçlarının karşılanması için doğanın, dolayısıyla da doğal kaynakların bilinçsizce kullanılması olduğu ortaya çıkmaktadır (Karakaya, Özçağ 2004: 2). Doğal kaynaklar ekonomisti olarak bilinen C. S. Holling 'in, doğal kaynakların var olan doğal sistemin iyileşme sürecine engel olmayacak şekilde tüketilmesi gerektiğini savunduğu görülmektedir (Karabıçak, Özdemir 2015: 47). Bu noktada ise doğal kaynaklar; canlı doğal kaynaklar (ormanlar, topraklar, su kaynakları vb.), cansız doğal kaynaklar(demir, kömür, petrol vb.) ve enerji kaynakları (güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, okyanuslar vb.) olarak sınıflandırılmaktadır. Canlı doğal kaynakların yenilenmeleri uzun ve maliyetli bir süreç olduğu için verimsiz bir şekilde kullanılmamalıdır. Cansız doğal kaynakların yenilenmeleri gibi bir durum söz konusu olmadığı için, tüketilmeden kullanılmaları gereklidir. Enerji kaynaklarının ise, özellikleri itibarı ile ne yeniden kullanımı ne de tüketilmeden kullanımı söz konusudur. Bu nedenle kullanımlarının artırılması ve bu alandaki teknoloji yeteneğinin yükseltilmesi gerekmektedir (Alagöz 2004: 9-10). Çünkü doğal kaynaklarda meydana gelen azalma, gelecek nesillerin refahı açısından şimdiden tehlike yaratmaktadır (Orhan 2009: 173).

Doğal kaynaklar; doğal yollardan ortaya çıkan ve insan gereksinimlerinin giderilmesinde kullanılabilen kaynakların tümünden oluşmaktadır. Dolayısıyla, üretim sürecinin önemli unsurlarını teşkil etmektedir. Doğal kaynakların üretim faktörleri arasında yer alması, ekonomik faaliyetler için kullanılan ve çoğu zaman bir karşılık beklemeden kullanılan çevresel faktörlerin bedellerinin, bu kaynaklardan yararlanılması şeklinde yine insanlığa ödetilmesi durumunu dile getirmektedir (Taytak, Meçik 2009: 255). Bu çerçevede doğal kaynakların insan hayatının devam edebilmesi ve bu hayatın kolaylaştırılması için kullanılması, iktisadi faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle toplumların var olan doğal kaynakları ile

ekonomik kalkınmaları arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Yılmaz, Danişoğlu 2017: 121).

Kalkınma büyük ölçüde, doğal kaynakların etkin ve verimli bir biçimde koordine edilerek ve toplumun faydasını arttıracak şekilde değerlendirilerek rasyonel bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Tabii bu aşamada, kalkınma için yalnızca doğal kaynaklara sahip olmak yeterli değildir. Doğal kaynakların yanı sıra sermayeye, teknolojik koşulların verimliliğine, konusunda eğitilmiş, verimlilik hedefini kabul eden ve bilişimci girişim ruhuna sahip kalifiye insan gücüne, etkin yönetim biçimine, iyi düzenlenmiş ekonomi politikalarına ve gerçekçi kalkınma planlarına da ihtiyaç vardır. Bu faktörlerin herhangi birindeki zayıflık, kalkınmayı yavaşlatacak ve hatta engelleyecek etkenlerdir. Bu faktörler arasında doğru bir koordinasyonun kurulması hem doğal kaynakların, kalkınmanın temel unsurlarından biri olduğu gerçeğini ortaya çıkaracak, hem de sosyo-ekonomik anlamda ülkenin, kalkınmasını ve gelişmesini sağlamış olacaktır (Başol vd., 2005: 67-70).

1.1.3.2. Fiziki Sermaye Birikimi

İnsanların sınırsız olan ihtiyaçlarını gidermeye yönelik sınırlı olan mal ve hizmetlerin miktar ya da faydalarını artırmayı amaçlayan çabaların tümüne “üretim” adı verilmektedir. Bu mal ve hizmetleri elde etmek için ihtiyaç duyulan kaynaklara ise “üretim faktörleri” denilmektedir. Üretim faktörleri de; emek (iş gücü), sermaye (kapital), doğal kaynak (toprak) ve müteşebbis (girişim) olmak üzere dört grupta incelenmektedir (Dinler 2003: 14-16). Klasik iktisadi düşünce ve sonrasında neoklasik iktisadi düşüncede kabul edilen üretim faktörlerinden biri olan sermaye; dar çerçevede üretilen ve üretimde kullanılan fiziki/maddi sermayeyi ifade etmektedir. Fiziki sermaye ise, üretim sürecinde kullanılabilen makine, teçhizat, bina gibi öğelerden oluşmaktadır (Karaçay, Varol 2015: 101-102).

Sanayi toplumlarında görülen temel ekonomik faaliyet, doğal kaynak (toprak) ve sermayeden oluşan maddi mal üretimine dayanmaktadır. Bu noktada fiziki sermaye, üretim faktörleri arasında çok önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla fiziki sermaye genel olarak, üretimin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan ve insan gücü faktörü tarafından üretilmiş üretim araçlarının tümünü kapsamaktadır. Neoklasik

iktisatta ve 1950-60'ların geleneksel kalkınma iktisadında fiziki sermaye birikimine oldukça önem verilerek fiziki sermaye birikimi iktisadi gelişme ile eşleştirilmektedir (Karaçay 2008: 10).

Gerek deneysel çalışmalar, gerekse de teorik yaklaşımlar ekonomik büyümenin en önemli unsurlarından birinin sermaye birikimi (stoku) olduğunu göstermektedir. Genel bir ifadeyle, sermaye birikimi veya sermaye stoku, bir üretim biriminin belli bir dönemdeki mal ve hizmet üretme kapasitesi olarak tanımlanabilmektedir (DPT 2005: 1). Neoklasik büyüme teorisine göre, büyümenin temel ögesi, fiziksel sermaye stokunda gerçekleşecek artışlar olarak kabul edilmektedir. Fiziksel sermaye stoku içerisinde bulunan sermaye malları, fiziksel özellikleri açısından benzerlik göstermese de bunların ortak noktasının; üretim sürecinde emek faktörünü verimli hale getirmek amacıyla kullanılması olduğu görülmektedir. Bu yüzden fiziksel sermaye stoku olmadan bir üretimden, üretim olmadan da ekonomik büyümeden bahsedilemez. Bu açıdan bakıldığında, ülkeler arasındaki ekonomik büyüme farklılıklarının fiziksel sermaye stokundaki farklılıklardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Songur 2017: 202).

Ülkelerin sermaye stoklarının artması, sağladıkları net gelirlerinden bir kısmının tasarruf edilerek net yatırımlara dönüştürülmesine bağlanmaktadır. Bu şekilde oluşan sermaye birikimi ülkelerin üretim kapasitelerini genişletmektedir. Üretim kapasitesini genişletmek ise sadece fiziki sermayenin çoğaltılması değil, verimliliği artıracak her türlü harcamanın çoğaltılması olarak anlaşılmaktadır (Kaynak 2007: 236-237). Sermaye birikimi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme ve dolayısı ile kalkınmalarının en temel öğelerinden birini oluşturmaktadır. Buradan hareketle, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını dengeli bir şekilde devam ettirebilmeleri ancak tasarruf edebilmeleri ve tasarruflarını en etkin şekilde kullanabilmeleriyle mümkün olacaktır. Bu noktada ekonomik kalkınmayı sağlayan sermaye birikimi, ancak artan tasarrufların yatırımlara sevk edilmesiyle gerçekleşebilecektir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimini hızlandırarak kalkınma sorununu çözecek tek faktörün tasarruf olduğu kabul edilmektedir (Aras 2000: 95).

Neo-Klasik iktisat teorilerine göre, iktisadi büyümenin kaynağını sadece fiziksel sermaye yani niceliksel kaynaklar oluşturmaktadır (Manga vd., 2015: 46). Oysa günümüzde sosyo-ekonomik kalkınma yalnızca fiziki sermaye ile ölçülememekte, kalkınmışlığının belirlenmesinde fiziki sermaye kadar etkili olan beşeri ve sosyal, başka faktörler de bulunmaktadır. Tüm bu unsurların ülkenin gelişmesi ve kalkınması üzerine büyük etkisi olduğu anlaşılmaktadır (Karaçay, Varol 2015: 118).

1.1.3.3. Beşeri Sermaye Birikimi

Sermaye kavramı denildiğinde akla ilk olarak fabrika binaları, makine, teçhizat ve para gibi fiziki değerler gelmektedir. Ancak fiziki değerler ya da yatırımların, bir ekonominin büyümesi, gelişmesi, verimliliğini ve karlılığını artırabilmesinde, tek başına yeterli gelmediği anlaşılmaktadır. Bu durumu yeterli hale getirebilmek için fiziki sermayeyi kullanarak, onu üretim sürecine dâhil edecek nitelikli insan faktörünün olması gerekmektedir (Akça 2015: 37). Zamanla, insani niteliklerin değerinin anlaşılması ile beraber, fiziki sermayeye ilave olarak beşeri sermaye kavramı ortaya çıkmıştır. Beşeri sermaye, bireylerin sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek, deneyim ve dinamizm gibi özellikleri kapsamaktadır (Sezgin, Bozdağlıoğlu 2017: 49). Böylelikle sermaye kavramı artık, hem fiziki sermayeyi hem de beşeri sermayeyi birlikte ele almaktadır. Bir fabrikanın kurulması, üretimde kullanılan araç-gereçler veya her tür menkul değerler fiziki sermayeye örnek oluştururken, bireye yapılan her türlü katkı ve kazanımlar da beşeri sermayeye örnek olarak verilebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ekonomik büyüme ve kalkınmanın, sadece fiziksel şartların sağlanmasıyla gerçekleştirilemeyeceği (Ulucak vd., 2015: 1-2); beşeri sermayenin de fiziki sermaye gibi iktisadi kalkınma ve büyümede etkin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Ekonomik kalkınmanın kapsamına giren faktörleri genel olarak sıralayacak olursak; Teknolojik gelişme, sağlık ve eğitim düzeyinin iyileştirilmesi, sosyo-kültürel gelişme, verimlilik ve gelir artışı ile toplumsal refahın yükselmesi vb. şekilde gösterilebilmektedir. Bu faktörlerden yola çıkarak kalkınmışlık düzeyini tanımlamak, kalkınma iktisatçılarının ve politika yapımcılarının ilgisini çekmektedir.

Bunun en büyük nedeni olarak, ekonomik gelişmenin hem niteliksel hem de niceliksel bir yönünün olması görülmektedir (Arı 2018: 29).

20.yy sonlarında beşeri sermaye faktörünün, gelişmiş ülkelerde çok sayıda iktisadi çalışmaya konu olduğu görülmekte ve farklı yönleriyle iktisadi gelişmeyle olan ilişkisi tahlil edilmektedir. Söz konusu çalışmalar neticesinde, beşeri sermayenin temel taşı olan insani kalitenin, ülkelerin büyümesi, kalkınması ve gelişmesinde oldukça yüksek bir paya sahip olduğu sonucuyla karşılaşılmaktadır (Karagül 2003: 80). Bu noktadan hareketle, ekonomik kalkınmada insana yatırımın önemine dikkat ederek beşeri sermayeyi literatürde ilk kullananlar, Klasik İktisadın öncülerinden olan Adam Smith, John Stuart Mill ve Alfred Marshall gibi düşünürler olmuştur. A. Smith'in 1776 yılında yayınladığı ünlü eseri 'Ulusların Zenginliği' inde üretimde artış sağlamak için işbölümü ve uzmanlaşmanın önemli olduğundan ve beşeri sermayeden bahsedilmektedir (Yetik 2018: 40). Modern anlamda beşeri sermaye ise, klasik iktisatçıların etkisinde kalmamakla birlikte, A. Smith'in görüşlerinden istifade ederek Theodore Schultz, Edward Denison ve Gary Becker gibi iktisatçılar tarafından geliştirilmektedir (Aksu 2016: 91).

Schultz (1961, 1968), Denison (1962) ve Becker (1962, 1964), beşeri sermaye ile ilgili ilk çalışmalar yapan araştırmacılarıdır. Bununla birlikte beşeri sermaye kavramı, teknolojinin dışsal olduğunu reddederek onu Ar-Ge ve beşeri sermaye yoluyla içselleştiren, içsel büyüme teorilerinin öncülerinden biri olan Robert Lucas (1988) tarafından modellenerek ekonomik büyümenin belirleyicilerinden biri olarak literatürde yerini almaktadır (Tiryakioğlu 2008: 322). Teorik olarak, beşeri sermaye kavramına ilk katkıda bulunan iktisatçılardan Schultz, üretimin artırılması ve kalitenin yükseltilmesi için fiziki sermaye ile birlikte insana ait olan beceri ve yeteneklerin değerini ifade eden beşeri sermayenin de gerekli olduğunu gündeme getirmektedir (Schultz 1961: 1-17). Denison (1962), fiziki sermaye getirisine kıyasla beşeri sermaye getirisinin daha büyük olduğunu ileri sürmektedir. Becker (1964) ise, ilerleyen zamanlarda beşeri sermayenin fiziki sermayeden daha önemli olacağını ifade ederek, beşeri sermaye birikiminin ülkelerin kalkınma çabalarında etkili olduğunu savunmaktadır (Berber vd., 2013: 2-3). Lucas (1988)'ın çalışmasına bakıldığında ise, ekonomide var olan sermaye faktörünün hem fiziksel hem de beşeri

sermaye stokundan meydana geldiği ve beşeri sermaye stokunu belirleyen unsurların neler olduğu dile getirilmektedir (Parlak yıldız 2015: 94).

Tüm bu iktisatçılardan ve düşüncelerinden hareketle, beşeri sermaye ile ilgili birbirine yakın anlamlar taşıyan çok sayıda tanım yapılmaktadır. Tanımlardan bazıları ise şu şekildedir: Ekonomik büyümenin temel unsurlarından birini oluşturan beşeri sermaye kavramı, özü itibariyle emeğe dayanmakla birlikte, kişi ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, deneyim, yetenek, eğitim seviyesi ve sağlık durumu gibi nitelikleri ifade etmektedir. Dolayısıyla kavram emeğin niteliğini, etkinliğini ve verimliliğini artıran unsurların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Taban, Kar 2006: 163). Diğer bir tanımda beşeri sermaye, üretim süreci ile alakalı, toplumdaki bireylerin sahip oldukları bilgi düzeyinin, becerilerinin, yeteneklerinin, tecrübelerinin, işe bağlılıklarının, davranışlarının ve değerlerinin hangi düzeye ulaştığını ve bireylerin zihinsel ve bedensel canlılığı ile sağlığını ifade etmektedir (Keskin 2011: 128). Bir başka tanım da ise, beşeri sermaye kavramı; hem üretime katılan işgücünün sahip olduğu hem de diğer üretim faktörlerinin daha verimli kullanılmasına imkân sağlayan bilgi, beceri, deneyim ve dinamizm gibi pozitif nitelikler olarak tanımlanmaktadır. Bu nitelikler, yeni teknolojilerin bulunarak etkin bir şekilde kullanılmasını ve dolayısıyla iktisadi büyümeyi artırarak ülke ekonomisinin daha hızlı gelişmesini sağlamaktadır (Eser, Ekiz Gökmen 2009: 42). OECD' nin yapmış olduğu tanıma bakıldığında ise çok daha kapsamlı bir ifade ile karşılaşılmaktadır. OECD'ye göre beşeri sermaye, kişisel ve sosyal gelişim ile birlikte ekonomik refahın artırılmasını kolaylaştıran, insanların sahip olduğu bilgi, beceri, tecrübe ve yetenek gibi değerleri ifade etmektedir (Erdem vd., 2015: 288).

Tüm bu gelişmeler neticesinde, ülkeler açısından sahip olunan beşeri sermayenin ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bir takım etkiler sonucu insani özelliklerde görülebilecek gelişmeler sayesinde, üretimde ileri teknolojilerin kullanımı mümkün kılınmakta, diğer üretim olanaklarının verimliliği artmakta, dolayısıyla ekonomilerde kalkınma ve büyümenin hızlandığı görülmektedir (Aykırı vd., 2016: 2720).

1.1.3.4. Teknolojik Gelişme

Bir ülkenin kalkınmasında en önemli unsur, iktisadi büyüme dediğimiz, ülkenin üretim ölçeğinin artması ya da genişlemesidir. Makroekonomik açıdan iktisadi büyümenin gerçekleştirilebilmesi de uzun bir dönem gerektirmektedir. Çünkü emek, sermaye (fiziki ve beşeri), doğal kaynaklar ve teknoloji gibi üretimde kullanılan faktörlerin miktarları ve kaliteleri uzun dönemde artırılmakta ve iyileştirilebilmektedir (Kibritçioğlu 1998: 5 -20).

Ülkelerin iktisadi kalkınmalarının en temel unsurlarından biri hatta olmazsa olmazı teknoloji faktörü olarak görülmektedir (Yılmaz, Danişoğlu 2017: 122). Türk Dil Kurumu'nda *“Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi”* (tdk.gov.tr 2018) olarak tanımlanan teknoloji kavramı, daha geniş anlamda, üretim, araştırma, geliştirme, pazarlama, satış ve sonrası hizmeti de içine alan bir sanayi evresinin, etkin ve verimli olacak bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli olan bilgi beceri ve yöntemlerin tümü olarak ifade edilebilmektedir (Zerenler vd., 2007: 656).

Teknoloji ve yenilik politikalarının geliştirilmesinde iki önemli teori bulunmaktadır. Bunlar dışsal büyüme teorileri ve içsel büyüme teorileridir. Teknolojideki gelişmelerin ve beşeri sermayenin normalde ekonomik değişkenlerden etkilenmediğini, bunların uzun dönemde ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olduğunu ileri süren modellere, dışsal ekonomik büyüme modelleri denilmektedir. Dışsal ekonomik büyüme modellerinin savunduğu bu görüş teknolojik gelişmenin kaynağını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu yetersizlik içsel büyüme teorileri ile yeterli hale getirilmeye çalışılmaktadır. İçsel büyüme teorileri, teknolojik gelişmelerin ekonomik değişkenlerden etkilenen bir değişken olduğunu savunarak teknolojik gelişmeyi içselleştirmektedir (Özel 2012: 63). 1950'li yıllarda Robert Solow (1956), teknolojik gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ilk ele alan iktisatçı olmuştur. Solow çalışmasında teknolojiyi dışsal olarak kabul etmektedir. 1980 ve sonrasında ise içsel büyüme modelleri, Solow modelinin dışsal olarak kabul ettiği teknolojik gelişmeleri içselleştirerek ekonomik gelişme sürecindeki etkinliğini ortaya koymaktadır. İçsel büyüme teorilerine ilişkin ilk çalışmalar, Robert Lucas (1988) ve Paul Romer'e (1990) aittir. Teknolojik gelişmeler

Romer' e göre içsel faktör olarak belirlenirken. Lucas, beşeri sermayenin içsel faktör olduğunu kabul ederek Romer' in modeline dâhil etmektedir. Böylelikle Lucas ve Romer içsel büyüme modellerinin öncüleri olmuşlardır (Malatyalı 2016: 65).

Ülkelerin gelişme tarihleri araştırıldığında kalkınmanın önemli derecede teknolojik gelişme ve buna bağlı olarak da verimlilik artışlarından kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır (Taymaz, Suiçmez 2005: 1). Teknolojik gelişme ile verimlilik arasında doğrudan bir ilişki söz konusu olup ileri teknolojinin varlığı verimlilikte bir artışın olduğunu göstermektedir. Ekonomik açıdan verimlilik artışları ile iktisadi büyümenin sürekli olması ise teknolojide meydana gelen yeniliklere dayandırılmaktadır (Doğan 2010: 19-20). Buradan yola çıkarak teknolojinin, üretimde kullanılan makinalarda, üretim yöntemlerinde ve üretilen ürünlerde, yenilik yaratmayı amaçlayan; yaratılan bu yeniliklerle üretimi artırarak verimliliği yükseltmeyi ve dolayısıyla da rekabet üstünlüğü ve karı artırmayı sağlayan bir faktör olarak değerlendirildiği görülmektedir (Kiper 2004: 61).

Ülkelerin uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerinde, teknolojik gelişmelerin oldukça önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Teknolojik gelişme hızını yakalamış olan ülkelerin, ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde daha ileride yer aldığı; bu hızı yakalayamamış olan ülkelerin ise daha geride kaldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, gelişmiş ülkeler yeni teknolojiler elde etmeyi, geliştirmekte olan ülkeler ise gelişmiş ülkelere teknoloji transfer etmeyi ve transfer ettikleri bu teknolojileri de kendi ekonomi politikalarına uygun hale getirerek ekonomik büyüme ve kalkınma hızlarını artırmayı amaçlamaktadırlar. Buradan hareketle, ülkelerin varlıklarını ispat etmeleri ve ekonomik gelişmelerini sağlayıp kalkınmaları için teknolojik gelişmelerdeki değişikliklerin gerisinde kalmamaları gerektiği sonucuna varılmaktadır (www.sahipkiran.org 2014).

1.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Kavramı ve Kalkınmada Yerel Alternatifler

Kalkınma olgusu, milli gelir ve üretimdeki artış ile birlikte, kurumlarda köklü değişiklikler, ekonomik ve toplumsal yapıda yeniden düzenleme, halkın değer yargılarında, dünya görüşlerinde ve davranış kalıplarında farklılıklar gibi ekonomik,

sosyo - kültürel ve demokratik yapılardaki değişimleri kapsayarak toplumsal refahın artırılmasını amaçlayan çok yönlü bir kavramdır (Sivrekli Demircan 2003: 99). Kalkınmanın, uzun zaman ülkeler açısından ulusal kalkınma şeklinde ele alındığı ve makro düzeyde gerçekleştirilmeye çalışıldığı bilinmektedir. Mikro düzeyde bölgesel veya yerel olarak değerlendirilebileceği ise daha sonraki zamanlarda anlaşılmaktadır (Kaypak 2013: 3). Son yıllarda kalkınma ile ilgili sıkça kullanılan kavramlardan biri yerel kalkınma kavramıdır. Yerel kalkınma, yerel toplulukların kendi dinamikleri ile ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve fiziki alanlarda gelişmesini sağlamayı amaçlayan bir kavramdır (Aktaş 2013: 196). Bölgesel kalkınma, ulusal kalkınmanın alt basamağını oluştururken; yerel kalkınma da bölgesel kalkınmanın alt basamağını oluşturmaktadır (Zengin vd., 2014: 104). Örnek gösterilecek olursa; insan vücudundaki kan dolaşım sistemi ulusal kalkınma olarak değerlendirildiğinde, ana damarlar bölgesel kalkınmayı, kılcal damarlar ise yerel kalkınmayı ifade etmektedir. Bu sistemin düzenli ve verimli bir şekilde çalışmasının, sistemi meydana getiren parçaların sağlıklı işlemesi ile mümkün olacağı görülmektedir (Kaya 2007: 19).

Küreselleşme eğiliminin 1980'li yıllar itibariyle ivme kazanması sonucunda geleneksel kalkınma modellerinin güvenilirliği sarsılmaya başlamakta, bu durum yerel ekonomik kalkınma anlayışını ön plana çıkarmaktadır. Yerel ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla uygulanan geleneksel yukarıdan aşağıya kalkınma politikalarının başarılı olamaması, bir dizi yenilikçi aşağıdan yukarıya kalkınma politikaları ve stratejilerinin üretilip uygulanması sonucunu doğurmaktadır (Çetin 2007: 154-158). Kalkınma kavramının, içeriğindeki bu değişim ile birlikte, mekânsal olarak da değişme göstererek, ulusal hatta uluslararası kalkınma sistemlerinden bölgesel ve yerel kalkınma sistemlerine yönelmeye başladığı görülmektedir (Şahin, Güven 2011: 282).

Tüm hızıyla yaşanan küreselleşme süreci içinde, dünya düzeninin değişmesiyle birlikte ülkelerin takip ettikleri kalkınma politikaları ve gerçekleştirdikleri kalkınma hareketleri ulusal düzeyden, yerel düzeye doğru bir değişim göstermektedir. Bu durum özellikle gelişmiş ülkelerin kalkınma anlayışını, ulusal kalkınmadan yerel kalkınmaya dönüştürmektedir (Özgürel vd., 2015: 113). Küresel ekonomi içinde yeni ekonomik birimler olarak yerel birimlerin ortaya

çıkması, klasik politik ekonomi geleneğini değiştirerek karşılaştırmalı üstünlükler bakımından ulusları değil şehir ve bölgeleri öne çıkarmaktadır (Yalçın, Yalçın 2013: 33).

Yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının ortaya çıkmasında bir takım etkenlerin rol oynadığı ifade edilmektedir. Etkenlerden biri, bölge ekonomilerinin küreselleşmeyle ortaya çıkan değişikliklere ayak uydurma konusunda karşılaştığı güçlüklerdir. Diğer bir etken olarak da, o yıllara kadar uygulanan bölgesel kalkınma politikalarından beklenen başarının sağlanamamış olması gösterilmektedir (Tutar vd., 2007: 268). Daha genel bir şekilde ifade edecek olursak; ülkelerin pek çoğunun dengeli bir ekonomik kalkınmayı sağlamada başarısız olması ve bölgesel dengesizliklerden kaynaklanan problemlerle karşı karşıya kalmaları etkili olmaktadır. Bu durum sonucu oluşan bölgesel gelişme farklılıkları ise ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel bir takım sorunlara neden olmaktadır (Pehlivan 2013: 413).

Yukarıda da değinildiği üzere, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının temeli, bölgeler arası gelişmişlik farklarına dayanmaktadır. Yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, bu farklılıkların yok edilmesi ve karşılaşılan sorunların çözülmesi için geliştirilmektedir. Bölgeler arası gelişme farklılıkları gelişmiş ülkelerde 1870'li yıllarda ortaya çıkmakta, fakat II. Dünya Savaşı sonrasında büyük ölçüde azalmaktadır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde bu farklılıklar giderek artmaktadır (Bayramoğlu 2014: 27).

Yerel kalkınma yaklaşımlarındaki temel hedef; mevcut problemlere çözüm üretmek değil, problemlerin oluşumuna sebep olan faktörlerin düzeltilmesine yönelik çalışmalarda bulunmak; sağlıklı, dengeli ve devamlılığı olan bir kalkınma anlayışı başlatmaktır. Bunun yanında yerel kalkınma, insan odaklı kalkınmayı sağlamak, toplumsal huzuru garanti etmek, bölgelerin, şehirlerin hatta kırsal alanların karşılaştırmalı üstünlüğünü öngörmektedir (Kan 2011: 23). Gerek akademik camiada gerekse politika geliştirmede sıkça karşılaşılan yerel ekonomik kalkınma kavramı kapsamında geliştirilen politika ve stratejilerin bazı alanlarda önem kazandığı görülmektedir. Bu alanlar arasında, altyapı yatırımları, yatırımların bölgeye çekilmesi, kurumsal destek sistemleri, ağsal ilişkilerin güçlendirilmesi, kamu özel sektör işbirliği, insan kaynakları, vb. gösterilebilmektedir. Bununla birlikte,

işbirliğine destek verilmesi, yerel firmaların gelişebilmesi için yeni stratejiler geliştirilmesi, yerel yatırım ortamının rekabete dayandırılması, eğitim ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi konular üzerinde de yoğunlaşmaktadır (Özelçi Ecerel, Altınkaya Özmen 2009: 47).

Tüm bu bilgiler neticesinde denilebilir ki; yerel ekonomilerde küreselleşmenin ortaya çıkardığı etkiler neticesinde, yerel kalkınma politikalarının ya da stratejilerinin, kullanıldığı alanlarda önemli değişikliklere sebep olduğu görülmektedir. Bu süreçte geleneksel kalkınma politikaları etkinliğini yitirerek, yerel ekonomik kalkınma anlayışını ortaya çıkarmaktadır (Bayramoğlu 2014: 31-32). Yerel ekonomik kalkınmanın ortaya çıkması; sağlıklı ve dengeli bir kalkınma anlayışının meydana getirilmesinde, toplumun huzur ve refahının sağlanmasında, kalkınmanın ekonomik, politik, fiziki ve sosyo – kültürel açılardan ele alınmasında, gerçekleştiği bölgenin yaşam kalitesini yükseltmesinde, yörede bulunan toplulukların kendilerine ait sorunları çözebilme yeteneklerini geliştirmede ve bölge ekonomisine mevcut olmayan sektörlerin katılımının sağlanması gibi noktalarda çok önemli katkılar sağlamaktadır (Özgürel vd., 2015: 114).

1.2.1. Yerel Ekonomik Kalkınma Kavramı

Kalkınma, önceleri yalnızca kentleşme, sanayileşme ve ekonomik büyüme gibi kavramları açıklamak için kullanılırken daha sonraları tüm bunlarla birlikte, adaletli ve dengeli bir kalkınma, sürdürülebilir kalkınma ve son olarak da yerel ekonomik kalkınma gibi kavramlarla birlikte değerlendirilmektedir (Altuntaş, Gülçubuk 2014: 73).

Yerel kalkınma da bölgesel kalkınma gibi yeni bir olgu değildir. Sanayi Devrimi'nden sonra hız kazanmaya başlamaktadır. Yerel kalkınma sürecinde, özellikle bölgede yaşanan dengesizliklerin sık sık ve artarak ortaya çıkması, kavramın gelişmesinde büyük rol oynamaktadır (Aktakas 2006: 22). 1970'lerde görülen ekonomik bunalım, ulusun alt basamağı olan bölge kavramından yerel kavramına doğru bir dönüşe yol açmaktadır. Dolayısıyla bu durumun, kalkınma açısından da bölge yerine, kendi imkânlarıyla var olma çabasını devam ettirebilecek yerel kavramına güncellik kazandırdığı (Eraydın 2004: 127) ve küreselleşme olgusu

ile beraber, ulusal sınırların güç kaybetmelerine karşılık, yerel unsurları avantajlı bir hale getirmeye başladığı görülmektedir (Tutar vd., 2007: 267).

Yerel ekonomik kalkınma tanımını yapılabilmek için “yerel” kavramını açıklamak yerinde olacaktır. “Yerel” kelimesi sözlük anlamıyla, yöresel anlamına gelirken “Yerellik” ise o yöreye ait olan anlamına gelmektedir. Yerel kalkınma tanımında yer alan “yerel” kelimesi, Dünya Bankası’nın yaptığı tanımda; “*Yerel olarak değerlendirilecek alanlar; metropol olmayan kentsel alanlar, kırsal niteliği ağır basan kentsel alanlar, kasabalar ve köylerdir.*” (Özgürel vd., 2015: 114) şeklinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla yerel kalkınma için bir tanım yapıldığında; yerele ait olan kaynakların sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan değerlendirilerek bugünü ve geleceğini biçimlendiren özel sektör ve kamu iş birliği ile o yörede, çeşitli uygulamalar yaparak var olan durumu geliştirip istenilen hedeflere ulaşılmasıdır (Küçük, Güneş 2013: 29). Kısaca, bir yöreye ait dönüşüm süreçlerinin canlandırılması şeklinde tanımlanmaktadır. Buradan hareketle yerel kalkınmanın temel vurgu noktaları; insan odaklı, eşitlikçi ve kapsayıcı ve de çok boyutlu bir süreç olduğu şeklinde ifade edilmektedir (Göymen 2004: 24).

Yerel ekonomik kalkınma ile ilgili çalışmalar ve araştırmalar, son yıllarda büyük ilgi görmektedir. Bu çalışmalar ve araştırmalar sonucu görülmektedir ki; kendi deneyimlerinden esinlendiğinden, yerel ekonomik kalkınma ile ilgili genel kabul görmüş bir tanımlama yapılamamaktadır. Bu sebeple çok farklı tanımlarla karşılaşılabilir (Kılınç 2016: 7). Yerel ekonomik kalkınma, sınırları belirlenmiş bir alanda toplumsal gruplar, yerel yönetimler, özel sektör gibi bir takım farklı aktörler arasında bir ortaklık oluşturarak yeni istihdam imkânı sunmak, var olan kaynakları yönetmek, ekonomiyi canlandırmak ve rekabet gücünü artırmak için yapılan çaba olarak tanımlanabilmektedir (Özelçi Eceral, Altınkaya Özmen 2009: 49). Yerel düzeyde ekonomik kalkınma, ortak bir alanda bulunan ve o yöreye ait ortak yerel kaynakları birlikte kullanan yerel yönetimler, yerel gruplar ve işletmelerin birbirleriyle koordinasyonlu bir şekilde hareket edebilmelerini, bölgede hangi konumda yer aldıklarını ve birbirlerine karşı sorumluluklarını daha iyi kavramalarını, etkin ve verimli çalışabilmeleri için uygun bir ortam sağlamalarını ve gerekli görülen yerlerde işbirliğini ve rekabeti yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir (Zengin

vd., 2014: 96). ILO'nun yapmış olduğu yerel ekonomik kalkınma tanımı; belirli bir bölgenin kalkınmada etkili olabilecek mevcut avantajlarını kullanarak bölgede bulunan aktörler arasındaki ortaklık çalışmalarını destekleyen, her kesimi ilgilendiren bir kalkınma stratejisinin hazırlanıp uygulanmasına fırsat sunan, ekonomik açıdan yapılan etkinlikleri destekleyen ve uygun bir iş ortamı oluşturulması için çabalayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Çetin 2007: 156). Dünya Bankası'nın yapmış olduğu tanıma bakıldığında ise yerel ekonomik kalkınma; kamu, özel sektör ve kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarının, ekonomik büyüme ve istihdam sağlama konusunda daha iyi koşullar oluşturabilmek için birlikte hareket etmeleri gereken bir süreci ifade etmektedir (Swinburn vd., 2006: 1).

Tüm bu tanımlamaların yanında, yerel ekonomik kalkınma kavramının anlamında zaman içinde bir takım değişiklikler olduğu görülmektedir. Şöyle ki; geleneksel olarak yerel ekonomik kalkınma, yapılacak büyük sanayi yatırımlarını istihdam olanağı yaratmak için, bir bölge veya yöreye çekme hedefi taşıyan politika ya da strateji olarak görülürken (Gül 2004: 202-204); günümüz de ise yukarıda uzunca değinildiği gibi farklı tanımlara rastlamak mümkündür. En basit tanımıyla yerel ekonomik kalkınma; yerelin yaşam kalitesini yükseltme çabasıdır (Sayın 2006: 347). Başka bir tanıma göre de yerel ekonomik kalkınma; mevcut kaynakları yönetmek, iş yaratmak ve iyi tanımlanmış bir bölgenin ekonomisini canlandırmak için yerel yönetimler, toplum temelli gruplar ve özel sektör arasındaki ortaklıkların kurulduğu bir süreçtir (Helmsing 2001: 3). Bu noktada tablo 1, geleneksel kalkınma ile yerel ekonomik kalkınma arasındaki temel farklılıkların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Tablo 1. Geleneksel Bölgesel Kalkınma ile Yerel Ekonomik Kalkınma Arasındaki Temel Farklılıklar

Geleneksel Kalkınma	Yerel Ekonomik Kalkınma
Yöre ve bölgenin kalkınması ile ilgili kararların merkezden alınması	Yöre ve bölgenin kalkınması ile ilgili kararların alansal düzeyde yerelden alınması
Yönetimin tek merkezden yapılması	Yönetim kademeleri arasında dikey işbirliği, kamu ve özel kesim arasında ise yatay işbirliği yapılması
Kalkınmada sektörel yaklaşımın benimsenmesi	Kalkınmada alansal yaklaşımın benimsenmesi
Hareketli bağlantılara sahip büyük endüstriyel projelerin geliştirilmesi	Ekonomik koşulların değişimine göre yörelerin yerel potansiyellerinden en yüksek faydayı sağlayacak projelerin geliştirilmesi
Belirli alanlara odaklanmaya ve bölge dışından yatırım çekmeye ağırlık verilmesi	Yerel kaynaklara odaklanmaya ve ekonomik açıdan birbiriyle ilişkili firma kümeleri oluşturmaya ağırlık verilmesi

Kaynak: (Bayramoğlu 2014: 27-32).

Tüm bu veriler neticesinde yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, yerel alanın, yerel halkın ve yerel dinamiklerin kalkınmada aktif rol almaları gereği üzerine temellendirilmektedir (Zengin vd., 2014: 98).

1.2.2. Yerel Ekonomik Kalkınma Hedefleri ve Amaçları

1960-1990'lı yıllarda görülen geleneksel bölgesel kalkınma yaklaşımlarının yerine geçen yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı ile yerel inisiyatifler ön plana çıkmaktadır. Yerel unsurlara bağlı olarak büyük ve teşkilatlı ekonomik birimleri, farklı üretim teknolojilerini, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin oluşturduğu sanayi bölgelerini ve firma gruplarını oluşturmayı gaye edinen yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, ideal bir kalkınma yaklaşımı olarak kabul görmektedir (Bayramoğlu 2014: 46).

Günümüzde yerel anlamda özel, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında kuvvetli bir ortaklığı öngören, yerel ekonominin var olan kapasitesini daha çok artırmasını hedefleyen (Can, Karataş 2007: 253), yenilikçi faaliyetleri destekleyerek

ve iç kaynakları kullanarak hedeflere ulaşmayı amaçlayan yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, yerel ekonomiyi yeniden tasarlayarak düzenlemeye çalışmaktadır (Çetin 2006a: 128). Ancak bu amacı gerçekleştirebilmek için bir takım hedeflere ulaşması gerekmektedir. Bu hedefler ise özetle bu şekilde belirtilebilmektedir:

- Yerel/bölgesel ekonominin, insan ve doğal kaynak potansiyelini kullanarak, rekabet gücünü ve nisbi ekonomik üstünlüğünü artırmak,
- Kendine has üretilen yerel ürün ve kaynakların pazarlanmasını sağlayarak, yerel/bölgesel ekonomiye daha çok dış kaynak girdisi sağlamak,
- Yerel halka kariyer olanakları sunmak ve daha fazla istihdam imkânı yaratmak,
- Yerel ekonomik kalkınma ile sağlanan getirilerden yararlanma noktasında adaletli olmak,
- Kentin yaşam kalitesini ve refah düzeyini artırarak, mevcut işletmelerin daha verimli çalışabilmelerini sağlamanın yanında yeni işletmeleri bölgeye çekebilmek,
- Sosyal dayanışmayı güçlendirerek ve yöreye ait kültürel değerleri koruyarak toplumsal huzuru sağlamak,
- Ekonomik kalkınmanın devamlılığını sağlamak (Kaya 2008: 117).

Yerel ekonomik kalkınma sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikleri ve farklı disiplinleri birleştirici özelliği ile küresel düşünce ve uygulama politikalarını yerel unsurlarla birleştirerek, kalkınmanın sağlanmasını ve bölgeler arası gelişme farklılıklarının yok edilmesini amaçlamaktadır. Dünya Bankası, yerel ekonomik kalkınmanın amacını; toplumun ekonomik ve sosyal açıdan önceliklerini belirleyerek, yerel katılım ve mutabakat sağlamayı desteklemek olarak ifade etmektedir (Kılınç 2016: 8).

Yerel ekonomik kalkınmanın amaçları, yerel düzeyde ekonominin güçlendirilerek geliştirilmesi; yeni istihdam sağlayacak alanların açılması; yoksulluğun ve işsizliğin olabildiğince en aza indirilmesi; yerel politikaların ya da stratejilerin oluşturulmasında demokratik kurumların ve örgütlerin etkinleştirilmesi

şeklinde sayılabilmektedir. Daha bütüncül bir ifadeyle yerel ekonomik kalkınmanın amacı, yerel toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve refah düzeyinin artırılması olarak algılanabilmektedir (Sakinç 2013: 26). Bu bağlamda yerel ekonomik kalkınmada güdülen amaçlar da genel olarak şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Yaşam kalitesini yükseltmek ve ekonomik refahı artırmak,
- Nitelikli iş imkânları ve özel girişimler sunabilen, dış dünyadan yeni yatırımlar çekebilen, dışa bağımlılığı az olmakla birlikte, kendi kendine yeterliliği olan ve ekonomik çeşitliliğe sahip bir ekonomik yapı oluşturmak,
- Ekonomide yaşanan dönüşümlerin yerel dinamikler üzerinde oluşturabileceği olumsuzlukları azaltmak,
- Mal ve hizmetler ile kaynakların etkin pazarlanmasına imkân sunmak (Gül 2004: 204-205).

Bunun yanında;

- Yerelin kalkınmasını teşvik ederek etkin bir katılım süreciyle, yerel dinamikler ve toplumu güçlendirmek için destek vermek,
- Yerel, ulusal ve hatta uluslararası kalkınma dinamikleri arasında bir bilgi merkezi oluşturarak en verimli uygulamaları ortaya çıkarmak,
- Kentler arası işbirliğini teşvik etmek (Eroğlu 2010: 47).

1.2.3. Yerel Ekonomik Kalkınmada Başarı Faktörleri

Yerel ekonomik kalkınma, ekonominin canlandırılması, rekabet ortamının genişletilmesi, elde bulunan kaynakların yönetilmesi ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması için tüm aktörler arasında oluşturulan ortaklık sürecini ifade etmektedir. Bu süreç değerlendirildiğinde, yerel ekonomik kalkınma amaçlarına ulaşabilmek için bazı temel noktalar, başarı faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Özelçi Eceral, Altınkaya Özmen 2009: 72). Bunlar, kalkınma sürecinde ciddiyle uyulması gereken faktörlerdir ve bu faktörlerden bazıları aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir:

- Yerel ekonomik kalkınma süreci, yörede bulunan yerel halkı, yerel oluşumları, yerel yönetimleri vb. bütünüyle ele almalıdır.

- Yerel yönetimler hizmet alanı kapsamına giren hedef kitlesini doğru belirlemelidir.

- Kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları bölge için geleceğe yönelik ortak stratejiler oluşturmalıdır.

- Acil ihtiyaçların karşılanmasına, eşitsizliklerin giderilmesine ve altyapının geliştirilmesi konularına yoğunluk verilmelidir.

- Yerel düzeyde girişimcilik ruhu harekete geçirilmelidir.

- Yerel düzeyde sektör içi ve sektörler arası işbirliği yapılmalıdır.

- Hizmet sektörünün geliştirilmesi sağlanmalıdır.

- Eğitime ve işgücü gelişimine destek ve önem verilmelidir.

- Mevcut işletmelerin büyümeleri teşvik edilmeli ve yeni kurulan işletmeler ise desteklenmelidir (Tunçsiper, Yılmaz 2009: 54-55).

Bunlarla birlikte Sayın'ın yapmış olduğu çalışma ile başarı faktörlerine aşağıdaki maddeler de ilave edilebilmektedir:

- Var olan tüm yerel kaynakların kullanılması sağlanmalıdır.

- Yerel kalkınma için ortak hedef ve amaç belirlenmeli ve bunun için de ortak anlayış ile hareket edilmelidir.

- Her aktörün sorumluluğu, rolü, ve kaynağa yapabileceği katkı netleştirilmelidir.

- Problem çözme konusunda ortaklaşa bir yaklaşım sergilenmelidir (Sayın 2006: 348).

Darıcı'da yerel ekonomik kalkınmanın başarılı olabilmesi için aşağıdaki önerileri dile getirmektedir:

- Yerel dinamiklerin, potansiyelleri ortaya çıkarılmalıdır.

- Yerel ekonomik kalkınma için tüm kesimlerin desteği ile yoksulluğa karşı mücadele gerçekleştirilmelidir.

- Yerel ekonomik kalkınma birlikleri içerisinde bulunan organizasyonlara (kooperatifler, odalar, sendikalar vb.) mali ve teknik destek sağlanmalıdır.

- Yerel ekonomik kalkınma kapsamındaki önceliklerin hayata geçirilmesi ve devamlılığının sağlanabilmesi için katılımcı ve şeffaf bir bütçe hazırlanmalıdır.

- Yerel halka ve yerel girişimciye sağlanması gereken temel hizmetler sağlanmalı, sağlıklı, düzenli ve tertemiz bir çevre garanti edilmelidir (Darıcı 2007: 219-220).

Yukarıda detaylıca ele alınmaya çalışılan başarı faktörlerine uyulmaması halinde bir takım başarısızlık durumları ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple yerel ekonomik kalkınma sürecinde karşılaşılabilecek bazı önemli başarısızlık faktörleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yerel yönetimlerin kentsel alanlarda sayı bakımından fazla olmasından, verilen yetkilerde yapılan dağılımın karmaşıklığından ve uzlaşma-birlikte hareket etme kültürünün gelişmemiş olması nedeniyle koordinasyon sağlanamaması,

- Merkezi hükümet tarafından gereken desteğin alınamaması ya da verilen desteğin kesilmesi,

- Eğer kalkınma girişiminden olumsuz etkilenebilecek gruplar varsa o gruplar tarafından direnç gösterilmesi,

- Yörede bulunan halktan ve girişimcilerden yeterli desteğin alınamaması,

- Alt yapının, konut stokunun vb. hizmetlerin yeterli olamaması,

- Kamuya ait kaynakların yanlış şekilde kullanılması,

- Uygulamalarda usulsüzlük ve yolsuzlukların yapılması,

- İltimas sebebiyle kaynakların etkin kullanılamamasıdır (Tunçsiper, Yılmaz 2009: 54-55).

1.2.4. Yerel Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler

Yerel ekonomik kalkınmada karşılaşılan yerel alternatifler; genel politikalar kapsamında stratejik planlama yaklaşımı, dar kapsamlı politikalar, özel sektöre koşullu destek politikaları ve canlandırma ya da ıslah politikaları olarak incelenebilmektedir (Gül 2004: 205).

1.2.4.1. Genel Politikalar: Stratejik Planlama Yaklaşımı

Stratejik planlama, gelecekteki hedeflere kavuşabilmek için bugünden ne yapılacağına ya da yapılması gerektiğine karar vermektir (Erol vd., 2017: 113). Dolayısıyla stratejik planlama, kalkınma amaçlarına ulaşmak için yapılması gerekenler konusunda; kıt olan kaynaklardan en yüksek yararı sağlamada; en uygun kararların alınmasında; yerel, ulusal ve uluslararası ilişkiler noktasında ve uygulamalarda çeşitli faydalar sağlamaktadır (Usta 2014: 34). Stratejik planlamanın amacı uzun vadede öğrenmeyi teşvik etmek ve stratejik düşünerek hareket etmektir (Tahtalıoğlu, Özgür 2016: 47).

Yerel ekonomik kalkınma için stratejik planlama, kentsel ya da yerel yönetimlerin, o yörede var olan ekonomik, insani, kurumsal, toplumsal ve doğal kaynaklarıyla coğrafi konumunun nisbi avantajlarını, uzun dönemli, geniş ölçekli ve geleceğe yönelik olarak, planlaması sürecidir. Bu planlama bir yönetim sürecidir. Bu süreçte, gerek odalar ve birliklerin, gerek girişimcilerin, gerek gönüllü kuruluşların ve gerekse yerel halkın önemli bir role sahip olduğu görülmektedir (Özelçi Eceral, Altınkaya Özmen 2009: 50-51).

Stratejik yerel ekonomik kalkınma planlama sürecinin beş aşaması vardır. Bu aşamalar genellikle esnek nitelikte olup, yerel ihtiyaçlara göre, bir diğerine paralel olarak ve gerektiğinde değişiklik yapılmasına olanak vererek devam etmektedir. Şöyle ki; ilk aşama, yerel ekonominin güçlendirilmesine odaklanmayı sağlamak üzere kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin ortak çabalarının organize edilmesidir. İkinci aşama, yerel ekonomik şartların ve sınırların bilinerek değerlendirilmesidir. Üçüncü aşamada yerel ekonomik kalkınma stratejisinin oluşturulması söz konusudur. Strateji oluşturulurken, tüm uygulayıcıların yerel ekonomik kalkınmayı çevresel ve sosyal ihtiyaçlarla dengelemesi gerekir. Dördüncü

aşama stratejilerin uygulanmasıdır. Stratejilerin uygulanması geniş kapsamlı bir uygulama planı ile gerçekleşir. Son olarak beşinci aşama ise ekonomik kalkınma stratejilerinin ve eylem planlarının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi olarak sıralanmaktadır (Swinburn vd., 2006: 4-7).

1.2.4.2. Dar Kapsamlı Politikalar

Yerel ekonomik kalkınmada dar kapsamlı politikalar, özel sektörden beklentisi olan ve kamuya özel sektöre yapılacak olan yatırımlar için teşvik edici ve kolaylaştırıcı görevler yükleyen bir politika olarak açıklanmaktadır. Yönetim kapasitesini artırıcı ve özel sektöre koşulsuz destek politikaları olarak iki temel noktada ele alınmaktadır:

- Yönetim Kapasitesini Arttırıcı Politikalar: Yerel yönetim birimlerinin, her türlü yönetsel, örgütsel, ekonomik, bürokratik ve teknik kapasitelerini artırarak özel sektör taleplerine daha iyi cevap verilmesini amaçlayan politikalarlardır.
- Özel Sektöre Koşulsuz Destek Politikaları: Yerel yatırım alanını yatırımcılar ve işletmeler için daha cazip ve çekici bir hale getirerek, yatırımları bölgeye çekmek için çaba sarf eden ve halk ile kamu yönetimi açısından sağlanacak somut getirilerin ancak belirli bir süre geçtikten sonra elde edilebildiği politikalarlardır (Gül 2004: 206).

1.2.4.3. Özel Sektöre Koşullu Destek Politikaları

Özel sektöre koşullu destek sağlayan yerel ekonomik kalkınma politikalarında, yatırımcıların ve özel girişimcilerin buldukları yörede yapacakları yatırım karşılığında, o yörenin ihtiyaç duyduğu bir hizmet sunulması ya da kamusal açıdan fayda sağlayacak bir proje geliştirilmesi şart koşulmaktadır. Bu yatırımlar sonrası ortaya çıkabilecek olan kamusal maliyetler ve yerel kalkınma sonucu gelirin adaletli dağıtılamaması durumunda bu politikalarda bir takım sorunlar yaşanabilmektedir (Küçük 2010: 21).

1.2.4.4. Canlandırma ya da Islah Politikaları

Canlandırma politikaları, işsizliğin, yoksulluğun, ya da toplumsal problem ve sorunların yoğun olduğu bölgelerde, o bölgelerin sosyo – ekonomik yaşam koşullarını iyileştirmeyi hedef alan, ticari, mali ve sanayi yatırımları bakımından

bölgeyi çok daha cazip ve çekici hale getirmeyi amaçlayan politikalar. Geri kalmış bölgelerin ıslahı için yapılan çalışmalar da bu politikalar içinde yer alarak hem ekonomik hem de sosyal kalkınmayı hedeflemektedir (Gül 2004: 206).

1.3. Yerel Ekonomik Kalkınmada Aktörler

Yerel ekonomik kalkınmanın dünyadaki gidişatına bakıldığında, merkezi idarelerin ya da yönetimlerin bu konuda, ellerinde olan yetkileri zamanla yerel yönetimlere devretmeye başladıkları görülmektedir (Gürler Hazman 2011: 47). Bu çerçevede bölgesel/yerel gelişme yaklaşımının, merkezi yönetimin müdahalesine dayanan “*yukarıdan aşağıya*” kalkınma anlayışından, yerel ya da bölgesel ekonomik aktörlerin daha etkin roller üstlendiği “*aşağıdan yukarıya*” kalkınma anlayışına doğru bir değişim geçirdiği görülmektedir. Bu değişimle birlikte meydana gelen yeniden yapılanma süreçleri, birçok ülkede yerel ölçekte, yeni düzenleme mekanizmaları oluşturarak, düzenlemelerin yapılmasını ve yerel ekonomik gelişme kurumlarını ortaya çıkarmaktadır (Akpınar 2012: 30).

Geçmişe bakıldığında ülkemizde kalkınma planlarında yerel unsurlar sürekli göz ardı edilmekte, merkezi idare tarafından yürütülen bir kalkınma yaklaşımı uzun yıllar kabul görmekteydi (Küçük, Güneş 2013: 24). Günümüzde ise küreselleşme süreci ile birlikte ulusal sınırlar etkisini kaybetmekte, yerel değerler ve yerel aktörler önem kazanmakta, bu da yerelleşme denilen bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada yerelleşme süreci ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda aktörlerin yerle odaklanmasını ve yerelin gizil gücünü harekete geçirmesini gerekli kılmaktadır (Kaya 2008: 115).

Tüm dünyada kalkınmanın yerel boyutunun önemi gittikçe artmaktadır. Çünkü yerel ölçek, aktörler açısından daha uygun ve etkin bir katılım gerçekleştirilebilmektedir (Zengin vd., 2014: 113). Kalkınmanın istikrarlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, varlığının ve devamlılığının sürdürülmesi için yerel aktörler arası bütünleşme, işbirliği ve koordinasyon sağlanması, aktörlerin daima aktif ve birbirleriyle etkileşim içinde olması gerekmektedir (Genç, Yılmaz 2013: 121). Dünya Bankası'nın kalkınma yaklaşımında, yerel düzeyde bir benimseme olmadan kalkınmanın sürdürülebilir olmayacağı, kalkınmanın kamu idareleri, sivil toplum

kuruluşları ve özel sektör gibi aktörler arasında işbirliklerini gerekli kıldığı ve bir ülkenin kalkınmasını desteklemek için, bir yandan ekonomik unsurlara, diğer yandan beşeri, sosyal ve yapısal unsurlara odaklanılması gerektiği vurgulanmaktadır (Şen 2008: 365).

Yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması ve yönetilmesi, yerel ekonomi içinde var olan aktörlerin, ekonomik hayatta yeterince yer alması ile mümkündür (Can, Karataş 2007: 253). Bu aktörler çeşitlilik arz etmekle birlikte, rolleri genel olarak 5 başlıkta özetlenmektedir. Bu roller;

- Bölgesel ve yerel bilgi paylaşım ağının oluşmasına destek olmak ve katkı sağlamak,
  - Alt yapı olanaklarını güçlendirerek girişimciler için uygun hale getirmek,
  - Sürdürülebilir kalkınma modellerini geliştirerek sosyal sermayenin devamlılığını sağlamak,
  - Sosyal grupların yerel kalkınma sürecine katılımını sağlamak,
  - Üretim ve yatırım konularında temel hükümet programları ile ilgilenmek,
- şeklinde sıralanmaktadır (Gürler Hazman 2011: 47-48).

1.3.1. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ana Aktörleri

Yerel ekonomik kalkınmada yer alan aktörler organizasyonlar, odalar, birlikler, kurumlar, kuruluşlar vb. meydana gelmektedir. Çeşitlilik arz eden bu aktörlerden, yerel ekonomik kalkınma stratejilerinde en çok yer alan ve sıkça başvurulan birimler olmaları nedeniyle; yerel yönetimler, yerel yatırımcılar, sivil toplum kuruluşları, bölgesel kalkınma ajansları ve yerel sanayi bölgeleri şeklinde bir kısmını açıklamak yerinde olacaktır.

1.3.1.1. Yerel Yatırımcılar

Kalkınma, toplumun refah düzeyinin artması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Bu noktada girişimciliğin geliştirilmesi, kalkınma açısından anahtar bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla yerel kalkınmada önemli bir yere sahip olan girişimcilik, “*yerel ekonomik kalkınmanın da motoru*” olarak kabul edilmektedir (Sayın 2006: 356).

Orta çağdan günümüze kadar çoğu teorisyenin tanımlamaya çalıştığı girişimcilik kavramı, hem işletme, hem de iktisat literatüründe en fazla ilgi çeken konular arasında yer almaktadır. Girişimciyi sadece “*yeni bir yatırım yapan kişi*” olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. Girişimcilik, 20. Yüzyılda “*yenilik yapabilme, fırsatları değerlendirebilme ve ticari anlamda uygulanabilir hale getirme*” anlamında kullanılmıştır. Yani girişimci en basit şekliyle girişimi gerçekleştiren kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu boyutuyla, bölgesel ya da yerel kalkınmada girişimciliğin geliştirilmesi, bölgenin sahip olduğu gizil gücün kalkınma sürecine dâhil edilmesi şeklinde önemli bir konum kazanmaktadır (Paksoy, Aydoğdu 2010: 119-120).

Kırsal yörelerde kaynakların yeterli olmamasından kaynaklanan sorunlar, yatırımcılar açısından yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması noktasında ciddi engeller oluşturmaktadır. Az gelişmiş olan sektörler içinde bulunan küçük ve orta ölçekli yatırımcılar kalkınmanın ve dolayısıyla büyümenin önemli yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu şekliyle küçük ve orta ölçekli işletmeler, istihdam sahası oluşturan, ekonomik gelişmeye katkıda bulunarak bölgesel ya da yerel kalkınmayı hızlandıran nitelikteki işletmeler olarak değerlendirilmektedir. KOBİ’lerin ekonomik açıdan sağlayabilecekleri başarının en önemli sebebi, yerel gelişme ve yerelleşme anlayışına yakınlıklarından kaynaklanmaktadır. Bu gelişmeler neticesinde var olan yerel sorunların tespit edilmesi ve yerel yatırımcıları destekleyecek nitelikte teşviklerin yapılması gerekmektedir (Gürler Hazman 2011: 52-54).

1.3.1.2. Yerel Yönetimler

Devletin ve toplumsal düzenin kesintisiz olarak devam etmesi ve kamuya ait ortak ihtiyaçların karşılanmasına yönelik mal ve hizmetlerin üretilerek halka sunulmasını içeren bir sistem olan kamu yönetimi, ülke genelinde, hizmetlerin daha verimli ve etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi amacıyla merkezi yönetim ve yerel yönetim şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Merkezi yönetim, genel itibarıyla bakanlıklar ve bunlara bağlı kuruluşlardan oluşurken; yerel yönetimler ise il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşmaktadır (Urhan 2008: 85). Merkezi yönetim, ülkede bulunan merkez memurlarının daha fazla yetkilerle donatıldığı, buna karşılık alt kademe yetkilerinin azaldığı bir yönetim biçimidir. Çeşitli yasalar ve anayasa ile

ülke içerisinde yerel nitelikte ve ayrı yetkilere sahip kuruluşlar var ise bu tür yönetim biçimine de yerinden yönetim ya da daha genel bir ifade ile yerel yönetim denilmektedir (Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014: 5). Yerel yönetimler, yerel hizmet noktasında ihtiyaçlara göre önceliklerin tespit edilmesi, bu hizmetleri kullananlarla doğrudan iletişime geçilmesi ve hizmetlerin yürütülmesi sırasında karşılaşılan kaynak ve zaman israfının önlenmesi açısından, merkezi yönetimlere göre daha etkin olabilmektedir (Torlak, Özdemir 1999: 113).

Yerel yönetimler, tarihi oluşum çerçevesinde, belirli bir coğrafi alanda, devlet sınırları içerisinde yaşayan insan topluluklarının ortak gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuş ve karar organlarını halkın seçtiği, yasalarla belirlenmiş görev ve yetkileri olan, özel personel, gelir ve bütçeye sahip, bir kısım yerel hizmetleri yürütmek üzere devlet ile birlikte ortaya çıkmış ve devletin bir parçası olarak bu hizmetleri yürütmeleri gelenek halini almış, devletin gözetim ve kontrolü altında karar alma ve hareket özerkliği bulunan kamu tüzel kişileridir (Demir, Karakütük 2003: 69).

Yasal düzenlemelerle beraber kamusal kurumlar olarak örgütlenen yerel yönetimler, günümüzde ekonomik fonksiyonları bakımından da ön plana çıkmaya başlamaktadır (Çoban, Kılıç 2009: 119). Bu noktada, yerel yönetimlerden beklenen; belirli bir yörede yatırımları özendirilmesi ve bölgede yer alan üretici güçler arasında aracılık yaparak işbirliğini sağlamasıdır (Göymen 2004: 22). Tam bu noktada denilebilir ki; yerel ekonomik kalkınma, toplumsal kalkınmanın sağlanması amacıyla, makro politikaların yanı sıra mikro politikalarında önemli olduğu gerçeğinden yola çıkarak ortaya çıkmakta dolayısıyla yerel girişimcilerin teşvik edilmesi, becerilerinin ortaya çıkarılması, birikimlerinin artırılması, yerel imkânların kalkınma anlayışı ekseninde harekete geçirilmesi ve tüm bunların katılım anlayışıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışmaların verimli olması ve sağlıklı yürütülebilmesi de yerel yönetimlerin yetkin ve aktif kılınması ile mümkündür (Kaya 2007: 22-23).

1.3.1.3. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Ülkelerin kendilerine özgü gelişme düzeyleri, ekonomik yapıları ve sistemli faaliyetlere sahip bölgeleri bulunmaktadır. Bölge kavramı, pek çok yaklaşımla açıklanmaya çalışılmakta fakat tam olarak neyi ifade ettiği konusunda fikir birliği sağlanamamakta, buna karşın doğru olan yaklaşımın, kavramın kullanıldığı disiplin içerisinde değerlendirilmesi gerektiği görüşü kabul edilmektedir (Günaydın 2013: 75). Latince “regio: çevre-alan” anlamına gelen bölge; çok anlamlı, çok boyutlu ve sınırları oldukça zor belirlenen bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Akpınar 2010: 9).

Bölgenin başlıca özellikleri, belli bir coğrafi alanı içine alması, sosyal ve ekonomik yapıları bakımından benzer olması, aynı dili konuşan halklardan oluşması sosyo - kültürel, etnik ve dini özelliklerinin ortak olması ve ortak tarihe sahip olması şeklinde sıralanabilmektedir (Hasanoğlu, Aliyev 2006: 82). Dolayısıyla bölge, ulusal ölçekte aralarında sosyal, kültürel, ekonomik ve coğrafi açılardan benzer olan yerlerin tanımı için kullanılabileceği gibi uluslararası düzeyde aralarında siyasi, askeri ve ekonomik çıkar ilişkisi olan devletler topluluğunu ifade etmek için de kullanılmaktadır (Kayan 2012: 105).

Bölge kavramı, geleneksel ve küresel yaklaşım açısından iki farklı biçimde ele alınabilir. Buna göre; *“Geleneksel anlayışa göre bölge, yan yana gelmiş birimlerin mekânsal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde, sınırları çizilmiş bir birimdir. Küresel anlayışa göre ise bölge, ilişki ağı ile belirlenen, mekânsal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birimdir”* (Tekin 2011: 38). DPT ise bölgeyi planlama amaçlı olarak *“kentten daha geniş, ülkeden daha küçük, yönetsel sınırları ulus yönetsel birim sınırlarıyla çakışan, ama etkileşim açısından o sınırları aşabilen, yerinden yönetilen, demokratik-katılımcı bir yönetime ve bütçeye sahip bir planlama ve yönetim birimi”* olarak tanımlamaktadır (DPT 2000: 8).

Bölgeler bazı dönemlerde sosyal, fiziki ya da ekonomik şartlar bakımından bir takım farklılaşmalar yaşamaktadır. Bölgelerarası bu gelişmişlik farkları

ekonomilerin kalkınma ve gelişmişlik düzeylerini etkilemekte (Tekin 2011: 38) ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına engel olmaktadır (Günaydın 2013: 76).

İktisat literatürüne II. Dünya Savaşı'ndan sonra girmiş olan bölgesel kalkınma kavramı, bölge geleceğini önemseyen, bölge refahını artırmayı amaçlayan, katılımcılığı ve devamlılığı sağlamayı temel ilke edinen, ülke genelinde bulunan bölgelerin, diğer bölgeler ve dünya ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan iktisadi ve sosyal yeterliliklerin, harekete geçirilmesi ile yapılan çalışmaların tamamını ifade etmektedir (Üçler vd., 2016: 287). OECD'ye göre ise, bölgesel kalkınma, bölgelerin gelir üreten ve istihdam sağlayan ekonomik faaliyetlerini destekleyerek bölgesel eşitsizlikleri ve farklılıkları azaltma çabası olarak ifade edilmektedir (OECD, Regional Development Policy).

Küreselleşme sürecinde meydana gelen yenilikler, kalkınma politikalarının uygulamalarında ve hedeflerinde bir takım değişimlere yol açmakta, bu durum yeni bir örgütlenme ve yönetim yapısı gerekliliğini ortaya koymaktadır. Böylelikle bölgesel kalkınma ajansları, bu değişim süreci sonucu ortaya çıkan bir model olarak kendini göstermektedir (Öztürk, Sözdemir 2014: 1).

Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA), bölgesel kalkınmanın destekleyicisi olarak aktörler arası işbirliğini geliştirmek, içsel ve dışsal kaynaklara dayalı bölgesel kalkınmayı hızlandırmak amacıyla kurulan bir örgüttür. Büyük Buhran (1929) sonrası, 1933 yılında ABD'de kurulan Tennessee Valley Authority, BKA' ların ilk örneğidir. BKA'lar Avrupa'da, II. Dünya Savaşı sonucu bölgeler arası farklılıkların artması üzerine 1950'lerde, Türkiye'de ise, AB'ye üyelik sürecinde gündeme gelmiştir ve 2006-2009 döneminde kurulmuştur (Çelik 2017: 146).

Bölgesel kalkınma ajansları için kullanılan pek çok tanım kullanılmaktadır. Örneğin, Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'ne (EURADA) göre BKA, kalkınmanın sektörel ve genel problemlerini belirleyen, bu problemlerin çözümüne yönelik imkânlar ile çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren projeleri destek veren birimlerdir. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın faaliyetlerinden sorumlu en üst kuruluş olan Devlet Planlama Teşkilatı ise bu yapıları merkeze bağlı olmayan bir idari yapıda, sınırları belirlenmiş bir bölgenin sosyo – ekonomik koşullarını ve

girişimcilik potansiyelini geliştirip harekete geçirmek, ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluş şeklinde tanımlanmaktadır (Soytekin, Koçer 2015: 204).

BKA'ların hedefleri, rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşması, dünya kalitesinde bir işgücünün yetiştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevrenin ve sağlığın iyileştirilmesi, etkili kurumların oluşturulması vb.dir (Hasanoğlu, Aliyev 2006: 85). BKA'ların amaçları ise (Öztürk, Sözdemir 2014: 9):

- Bölge içi ve farklı bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak,
- Bölgesel gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak,
- Bölgelerin, hazırlanmış stratejiler temeline dayalı kalkınmasını sağlamak,
- Kaynakların verimli ve etkin kullanımını sağlamak,
- Bölgede istihdamı ve üretimi artırabilecek faaliyetleri desteklemek,
- Kurumsal ve beşeri kapasitenin geliştirilmesine yardımcı olmak,
- Rekabet gücünü artırmak ve girişimciliği desteklemek,
- Kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek,
- Bölgede bulunan potansiyeli harekete geçirmek,
- Tüm bölgelerin ulusal ekonomiye katkısını maksimum yapmak, şeklinde sıralanabilir.

1.3.1.4. Sivil Toplum Kuruluşları

Geleneksel kalkınmada yaşanan başarısızlık, kalkınmada rolün sivil toplum alanında faaliyet gösteren kar amacı taşımayan sivil toplum kuruluşlarına (STK) devrine ve STK'nın kalkınma aktörü olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla kalkınma aşamasına giren ülkelerde STK'nın toplumsal yaşamda önemleri artmakta ve ülkelerin kalkınmalarında etkili kurumlar haline gelmektedirler (Gündüz 2014: 130).

Sivil toplum, 18. Yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkmakta, Latince "civilis-civitate" kelimelerinden başka dillere geçerek türemektedir. Kavram temel olarak uygar kent/şehir halkını ifade etmektedir (Seyfi, Soydaş 2014: 165). Kavramın ilk

klasik versiyonu Aristoteles tarafından tanımlanmaktadır. Aristo sivil toplumu, yasalar tarafından belirlenmiş kurallar sistemi içinde bulunan, eşit ve özgür kabul edilen yurttaşların siyasal toplumu şeklinde adlandırmaktadır. Çağdaş anlamına bakıldığında ise sivil toplum, *“birey özgürlüklerinin ve temel haklarının korunduğu, gönüllülük temelinde örgütlenmenin asıl olduğu, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği, yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyi”* ni ifade etmektedir (Yıldırım 2003: 226-227).

Sivil toplum, kendi kendini meydana getiren, gönüllü, devlete bağımlı olmayan, özel alan ile devlet arasında aracılık görevi üstlenen örgütlü sosyal yapısı ile hem devlet iktidarını kısıtlayıcı hem de o iktidarı hukuka dayandığı sürece meşru duruma getiren bir güçtür. Sivil toplum devlete karşı olmamakla birlikte onun alanı dışında yer almaktadır. Sivil toplum devletten tamamıyla kopamaz, çünkü devlet gerek vatandaşların gerekse sivil toplum örgütlerinin özgürlüklerini güvence altına almaktadır (Akçadağ 2010: 2).

Sivil toplumun gelişebilmesi için devletin yanı sıra, toplumsal yaşamı meydana getiren dinamiklerinde bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu noktada sivil toplumun gelişebilmesi çeşitli ön koşulların gerçekleşmesiyle sağlanmaktadır. Bu koşullar; “Gönüllü birliktelik”, “Toplumsal düzeyde özerkleşme”, “Toplumsal farklılaşma”, “Toplumsal örgütlenme”, ve “Baskı mekanizması oluşturma” şeklinde sıralanmaktadır (Yavuz 2015: 189). Sivil toplum; devlet denetiminin etkili ve belirleyici olmadığı alanlarda, bireylerin ya da toplumsal grupların devlete bağımlı olmadan hareket ederek, sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunabildikleri, amaçlarını gerçekleştirebildikleri, tutum geliştirebildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin, etkinliklerin ve kurumların oluşturduğu bir toplumu ifade eder (Kaypak 2012: 181).

Sivil toplumun ve sivil toplum anlayışının temelini oluşturan Sivil Toplum Kuruluşları, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde dünyada yaşanan siyasal, sosyal, teknolojik ve ekonomik değişimlerin sonucunda yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte gelişim göstererek, kalkınmada ve toplumsal düzenin sağlanmasında önemli aktörler konumuna ulaşmışlardır (Yılmaz 2018: 249). Bu tür gruplar uluslararası literatürde hükümet dışı kuruluşlar (Non Governmental Organizations – NGO) olarak ifade

edilmektedir. Türkiye’de bu tür grupları ifade etmek üzere “Sivil Toplum Kuruluşları” veya “Sivil Toplum Örgütleri” kavramları kullanılmaktadır (Gündüz 2014: 132).

Sivil Toplum Kuruluşları, resmi kurumlar tarafından izinli olarak özel kişiler tarafından kurulan, bağımsız bir biçimde ve genellikle gönüllülük esasına dayanan yasal örgütlerdir. Bu örgütler; sosyo - kültürel, toplumsal, hukuki, politik ve çevresel amaçları çerçevesinde çalışma yapmaktadırlar. STK’lar, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini üyelik aidatları veya bağışlar ile karşılayan yapılardır (Özbek 2014: 39). Bugün, vakıflar, dernekler, sendikalar, işveren kuruluşları, meslek kuruluşları, profesyonel federasyonlar, konfederasyonlar, birlikler, kooperatifler, odalar ve medya gibi tüzel kuruluşlar artık dünyada STK olarak kabul edilmektedir (Gündüz 2014: 133).

Sivil toplum kuruluşlarının önemi giderek artmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektörden sonra üçüncü sektör olarak konumlanmakta ve birçok alanda etkin olarak kamuoyu oluşturma ve yönlendirme görevlerini üstlenebilmektedirler. Ulusal ve uluslararası arenanın vazgeçilmez unsurları olan sivil toplum kuruluşları; dünya ekonomisi, siyaseti ve sosyal hayatına önemli etkileri bulunan aktörler arasında yer almaktadır (Yavuz 2015: 183).

Sivil toplum kuruluşları; *“toplumda yaşayan insanların ortak çıkar, ortak bakış, ortak talep, ortak duyarlılık vb. temelinde gönüllülük esasına dayanarak bir araya gelmesi durumuna, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri esnek örgütlenmeler ya da yapılar ve etkinlikler”* olarak tanımlanabilmektedirler (Harman 2014: 344). Bir başka tanımlama ise sivil toplum kuruluşlarını, belirli bir zaman ve mekânda çeşitli bilgiler sonucunda belirlenen ihtiyaçları karşılama amacıyla, kar amacı gütmeyen kamu yönetimine katılan, belirli çıkarlar, sorunlar ve talepler etrafında gönüllülük esasına dayanarak organize edilmiş yapılar olarak ifade etmektedir (Genç, Erdoğan 2013: 250-251).

STK’lar, farklı alanlarda faaliyet göstermek amacıyla, toplum içinde yaşayan insanlarca oluşturulmuş, merkezi idare yapılanmasından bağımsız, kendi yetkili karar

organları ve belli bütçeleri olan organizasyonlardır. Bu tür örgütlenmeler devlete ait olmamakla birlikte özel sektör karşısında da özerktir. Aynı zamanda özel hukuk kurallarına tabidir (Kaypak 2012: 183). Sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özellikleri olarak, kamu makamlarından, hükümetlerden, siyasi partilerden bağımsız olmaları, yalnızca kendi değer ve amaçlarına hizmet etmemeleri, , kar amacı gütmemeleri, ticari olarak bir çıkar gözetmemeleri ve merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmaları şeklinde sıralanabilmektedir (Özer 2008: 91).

Demokrasilerde STK'dan beklenen, devlet ile vatandaş arasında köprü rolü oynamasıdır. Nitekim STK'lar devletin politikalarının vatandaşlara, vatandaşların düşüncelerinin de devlete aktarımını sağlamaktadırlar. Bunun yanında STK'lar kamusal alana yönelik sorumluluk bilinci oluşturma ve bireyi daha duyarlı bir hale getirme işlevine de sahip olmaktadır. Aynı zamanda STK'nın en önemli etkisi olarak vatandaşlık kültürünün kazanılması olduğu görülmektedir (Akçadağ 2010: 2). Yönetimle halk arasındaki aracı işlevi yapan sivil toplum kuruluşları, vatandaşlarla ilgili alınacak kararlarda kendilerinin söz sahibi olmalarını ve politika oluşturma süreçlerine katılımlarını sağlayarak hem duyarlı ve sorumlu bir yurttaşlık bilincinin oluşturulmasıyla hem de yerel demokrasinin gerçekleşmesine ve güçlenmesine destek olmakla toplumsal kalkınmanın sağlanmasında çok önemli roller oynamaktadır (Genç, Erdoğan 2013: 249).

1.3.1.5. Yerel Sanayi Bölgeleri

Ülkelerin sosyal ve ekonomik açıdan ilerlemesinin, gelişmesinin ve kalkınmasının en önemli aşaması sanayileşmedir. Sanayi, ekonomilerin olmazsa olmaz sektörü haline gelmekte, hayat standardının yükselmesine ve ülkelerin zenginleşmesine önemli derecede katkı sağlamaktadır. Sanayileşme süreci, Sanayi Devrimiyle birlikte, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm Dünya'da gelişmeye ve kendini hissettirmeye başlamıştır. Sanayileşmeyle beraber, faaliyete geçen işyeri sayısı artmış, dağınık ve kendiliğinden kümeleşen kuruluşlar ortaya çıkmış ve bu kuruluşlar, kentlerin etrafında ve içinde plansız bir şekilde çoğalmaya başlamıştır. Düzensiz ve plansız bir şekilde gelişme gösteren kuruluşlar zamanla, sanayi faaliyetlerinin planlı bir biçimde belli bölgelerde toplanması gerekliliğini ortaya çıkarmış ve böylece sanayi bölgeleri oluşmaya başlamıştır (Şahin 2012: 1). Bazı

araştırmacılar sanayi bölgesini, “belirli bir insan topluluğunun ve işletmelerin bulunduğu tabii ve tarihi karakteristiğe sahip, sosyal ve bölgesel bir varlık” olarak tanımlamaktadırlar (Cansız 2010: 17).

Sanayi bölgeleri, ülkelerin sınavi, iktisadi ve kentsel gelişimleri noktasında çok önemli görevler üstlenmektedirler. Bu bölgeler, ülkede mevcut sanayileşmeyi hızlandırmayı, küçük işletmelerin gelişmesini, planlı ve dengeli bir bölgesel kalkınmayı, ulusal ve bölgesel işsizliği en aza indirmeyi, yabancı ve yerli yatırımlar için cazibe alanları oluşturmayı, kalite ve verimliliği artırmayı sağlamaktadırlar (Cansız 2010: 16). Sanayi bölgelerinde bulunan işletmeler, belirli bir sektörün farklı evrelerinde üretim yapan veya birbirini tamamlayan halkalar şeklinde yapılanan ve işletmeler arası mekânsal yakınlık nedeniyle, üretim sürecinde zamanla uzmanlaşan topluluklardır (Şahin 2012: 6). Bu noktadan hareketle sanayi bölgelerinin belirgin özellikleri olarak; küçük işletmeler arasında bir ağ oluşturması, uzmanlaşma sağlanması, yan sanayi ile ana sanayi ilişkisini oluşturması, üretimde gerekli olan nitelikli işgücü, işletmeler açısından ortak kullanımı oluşturan yol, su, kanalizasyon vb. maliyetler ile verimlilik ve işbirliği olanaklarının desteklenmesi şeklinde sıralanabilmektedir (Cansız 2010: 17).

2. BÖLÜM

SANAYİ BÖLGELERİ GENEL KAPSAMI

Sanayi Devrimi ile birlikte, dünya genelinde gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlayan sanayileşme süreci ile kentler etrafında, dağınık ve düzensiz bir şekilde kurulmuş işyerleri ortaya çıkmıştır. Plansızca ve düzensizce gelişme gösteren bu kuruluşlar, zaman içerisinde, gerçekleştirilen sınıai faaliyetlerin düzenli ve planlı bir şekilde belli bölgelerde biraraya getirilmesi ihtiyacını doğurmuş ve böylece sanayi bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Sanayi Bölgeleri genelde, belli bir konuda uzmanlaşmanın sağlandığı, küçük ölçekli işletmelerle üretimin yapıldığı ve bu işletmeler arası işbirliği ve rekabet ortamının oluşabildiği alanlar şeklinde ifade edilmektedir.

2.1. Kuruluş Yeri Seçimi

Belirlenmiş olan girdilerin çeşitli işlemlerden geçirilmesi suretiyle mal veya hizmet haline dönüştürülmesi sürecine üretim denilmektedir. Bu dönüşüm süreci fabrikalar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Yani işletmenin temel faaliyetlerini yürüttüğü coğrafi konum, fabrikanın kurulmuş olduğu yerdir. Bu açıdan bakıldığında işletmelerin uzun dönemde amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için, faaliyet gösterecekleri yerin seçimi çok büyük önem taşımaktadır (Demirdögen, Bilgili 2004: 305). Kuruluş yeri seçimi noktasında karar verilirken; esas olarak yeni bir üretim tesisinin kurulması, var olan üretim tesisinin genişletilmesi ve koşulların değişmesi ile ekonomik olma özelliğini kaybeden bir tesisin yenilenmesi gibi durumlar söz konusu olmaktadır (Özdamar 2007: 130).

İşletmeler açısından önemli bir yere sahip olan en uygun kuruluş yeri, genel olarak, işletme amaçlarının en ideal ve en iyi şekilde gerçekleştirilebileceği bir yer olarak tanımlanmaktadır. Kuruluş yeri seçimi; işletmenin kurulacağı bölgenin seçimi (marmara, iç anadolu bölgeleri gibi), bölge içerisinde kuruluş yöresinin seçimi (il, ilçe gibi) ve belirlenen sınırlar içinde işletmenin kurulacağı arazinin seçimi şeklinde olabilmektedir. Seçilecek iyi bir kuruluş yeri, üretim girdilerinin uygun fiyatla, istenilen özelliklere sahip ve sürekli elde edebileceği; ekonomik bir biçimde ve

kaliteli üretim yapılabileceği, ürünlerin pazarlara düşük maliyetle ulaştırılabileceği ve sonuçta hem üretim hem de tüketim faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği bir yer olmalıdır (Mucuk 2008: 68-69). Bunun yanında kuruluş yeri seçiminde, mevcut durum üzerinde yoğunlaşılırken, zaman içerisinde ortaya çıkabilecek değişiklikler de göz önüne alınmalıdır (Demirdöğen, Bilgili 2004: 306).

Kuruluş yeri kavramı genel olarak işletmenin, ekonomik etkinliklerini sürdürdüğü coğrafi yer anlamına gelmektedir. Endüstri işletmeleri açısından kuruluş yeri; tedarik edebilme, üretim yapabilme, depolama ve dağıtım sağlayabilme gibi temel fonksiyonların yerine getirilebileceği ve bunlara bağlı olarak ekonomik amaçlara ulaşabileceği en ideal ya da uygun yer olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte kuruluş yeri, bir işletme için uzun dönem faaliyetlerinin gerçekleştirileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden, işletme tarafından seçilecek olan kuruluş yeri, uzun dönemde amaçlarını gerçekleştirebileceği ve maliyetin en düşük, kârın ise en yüksek olacağı alan olarak belirlenmektedir (Küçük 2014: 163).

En uygun miktar ve fiyatta, işgücü ve hammadde temini ile ürünlerin en ucuz maliyetle dağıtımını sağlayarak karı maksimize edebilecek yer olarak kabul edilen kuruluş yerinin seçimi, uzun süreli bir planlama ile yapılmaktadır. Bu nedenle kuruluş yerinin başlangıçta uygun bir şekilde, objektif bir biçimde ve sağlam temellere dayalı olarak seçilmesi gerekmektedir. Çünkü kuruluş yerinin yanlış seçilmesi, kısa ve orta vadede değiştirilemeyeceği için işletmeyi çok ciddi zararla karşılaştırabilmektedir. Bu nedenle işletme yöneticileri kuruluş yeri seçiminde karar verirken, rekabet şartlarını, kar - maliyet ilişkilerini, bunların milli ekonomiye sağladığı katkıları ve yatırımların geri dönüşüm hızı gibi faktörleri dikkate almak zorundadırlar (Özdamar 2007: 129).

Tüm bu açıklamalar sonucu denilebilir ki; kuruluş yeri seçimi kararı, pek çok faktörün dikkatli bir şekilde analiz edilmesi ile alınması gereken bir karardır. Seçilecek olan kuruluş yerinin, işletmelerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak özelliklere sahip olması gerektiği için bu ihtiyaçlar tarafsız ve eksiksiz bir biçimde belirlenmeli ve tanımlanmalı, seçilecek yerin işletme üzerindeki etkileri ve bu etkileri ortaya çıkaran nitelikler değerlendirilmeli, tecrübe ve bilgisine güvenilen uzman kişi

ve kurumlardan faydalanılmalı ve alınan kararın uzun bir dönemi kapsamı gerektiği düşüncesi de göz ardı edilmemelidir (Küçük 2014: 163).

2.2. Sanayi Bölgelerine Genel Bir Bakış

Yer altından ve yer üstünden sağlanan hammaddeler ya da kaynaklar, sanayi faaliyetleri neticesinde tüketime uygun mallar halini alarak piyasaya sunulmaktadır. Bu anlamda sanayi, *“işlenmemiş veya yarı işlenmiş ürünlerin fabrika ve imalathanelerde işlenerek kullanılır hale dönüşmesidir”* şeklinde ifade edilebilmektedir. Hammadde ya da kaynakların tüketime elverişli hale gelmesinde, el tezgâhları, atölyeler, imalathaneler ve büyük sanayi tesisleri ya da fabrikalar gibi çeşitli büyüklükte tesisler kullanılmaktadır. Tabii bu tesislerin kurulabilmesi için ise öncelikle sermayeye, daha sonra hammaddeyi işleyecek işgücüne, malların alım satımının yapıldığı pazara ve malları tüketiciye ulaştıracak ulaşım sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Ertin 1998: 165).

Gelişmiş olan ülkeler incelendiğinde, sanayileşme hareketi ile birlikte, belirli yörelerde sanayi işletmelerinin yoğunlaştığı, bu işletmeler arasında sıkı ilişkilerin yaşandığı ve bu ilişkilerin kendiliğinden meydana gelen sanayi bölgelerinin ortaya çıkmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Kendiliğinden oluşan bu sanayi bölgelerinin benzerleri, gelişmiş ülkelerde sanayileşmeyi geri kalmış bölgelere yaymak ve bunun yanı sıra sanayi işletmelerini şehrin dışına taşıyarak yerleşim merkezlerinin görünümünü korumak amacıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Dinler 2005: 60-61).

Dünyada görülen ilk sanayi bölgeleri uygulamaları, 19. yüzyılın sonlarına doğru sanayi sektörünün öneminin artması ile ortaya çıkmıştır. Bu bölgelerde ticaret hacmini yükseltmek, çalışanların beceri ve yeteneklerini geliştirmek ve işletmeler arası işbirliği sağlayabilmek için fabrika ya da imalathanelerin kurulabileceği alt yapıların oluşturulması amaçlanmıştır (Cansız 2010: 16). Sanayileşmenin bir aracı olarak, sanayi bölgesi fikrini ilk ortaya çıkaran ülke İngiltere olmuştur. Planlı bir şekilde kurulan ilk sanayi bölgesi de 1896'da İngiltere'nin Manchester kenti yakınlarında bulunan Trafford Park adlı yörede kurulmuş ve daha sonra pek çok ülkede, örneğin 1899'da Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1904'te İtalya'da, sanayi

bölgeleri oluşturulmaya başlanmıştır. Sanayi bölgelerinin, gelişmekte olan ülkelere yansması ve bu ülkelerde uygulanmaya başlaması ise 1950 sonrasına rastlamaktadır (Bayülken, Kütükoğlu 2012: 2).

Alfred Marshall, sanayi bölgeleri ile ilgili ilk çalışma gerçekleştiren düşünür olarak bilinmektedir. Marshall, sanayi bölgelerini dikey ve yatay yönde uzmanlaşmış pek çok küçük işletmenin ortaya çıkardığı yoğun bir ekonomik, rekabetçi, sosyal ve işbirlikçi ilişkilerin bütünleştirilmiş hali olarak tanımlamaktadır. Sanayi bölgelerinin rekabet avantajını ise ortak emek havuzundan faydalanma, taşımadan kaynaklanan maliyetlerindeki düşüş ve bilginin geniş alanlara yayılması gibi dış çevreyle olan ilişkilere bağlayarak açıklamaktadır (Cansız 2010: 16).

Sanayi Bölgeleri, “çoğunlukla küçük çaplı işletmelerle üretimin yapıldığı, belli bir konuda uzmanlaşmış ve faaliyette bulunan işletmeler arasında işbirliği ve rekabetin olduğu üretim alanları” olarak tanımlanmaktadır (Özer 2008: 92). Buradan hareketle sanayi bölgelerinin genel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Cansız 2010: 17):

- Mikro ve küçük ölçekli işletme oranının yüksek olması,
- Mevcut işletmelerin belirli bölgelerde yoğunlaşmış olması,
- Üretim zincirinin belirli bir halkasını üretim yoğun işletmelerin oluşturması,
- Ekonomik ve sosyal yapı ilişkilerin yoğun olması,
- İşbirliği ve rekabetin, işletmeler arası ilişkilerde birlikte var olması,
- Esneklik ve uyumun sağlandığı bir yapı olması,
- Ortaya çıkan yeni fikir ve tecrübelerin işletmeler arasında hızlı bir şekilde ve gayri resmi olarak yayılmasıdır.

Bu açıklamalar sonucu denilebilir ki; sanayi bölgelerinin belirli ölçütlere göre işletilebilecek şekilde planlanmasının; Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri (Bayülken, Kütükoğlu 2012: 2), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (Teknokentler/Teknoparklar), Serbest Bölgeler, Endüstri Bölgeleri, İş Geliştirme Merkezleri gibi oluşumları ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu tez çalışmasının ilerleyen kısımlarında, genel olarak bu oluşumların her biriyle ilgili kısa bilgiler

verilecek ve daha sonra, konusu itibariyle ele alınan yöre göz önünde bulundurulduğunda, özellikle Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknokentler üzerinde detaylıca durulacaktır.

2.2.1. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)

Organize sanayi bölgeleri kavramının doğuşu, sanayi bölgelerinin etkili standartlarla işletilebilecek biçimde planlanıp oluşturulmaya başlanmasına dayanmaktadır. Büyük çabalar ve yatırımlar sonucu oluşturulan organize sanayi bölgeleri, bünyelerinde bulunan çalışanlara elverişli çalışma ortamları sağlamalarıyla birlikte, fiziki açıdan yol, su, elektrik, doğalgaz, atıkların imhası gibi pek çok altyapı tesislerini ve çeşitli sosyal tesisleri, sanayi kuruluşlarının faydasına sunarak, sosyo-ekonomik düzen içinde önemli roller üstlenmektedirler (Dağlar 2015: 616). Bu bölgeler, sanayinin dengeli bir biçimde dağılımını gerçekleştirme, sağlıklı bir kentleşmeye katkı sağlama, bölgeler arası dengesizliği gidermeye yardımcı olma ve müteşebbise hangi malı, hangi bölge ya da yörede ve hangi teknikler kullanılarak üretilebileceği konularında fikir verme gibi özellikleriyle, sanayileşme sürecinde ülkeler açısından vazgeçilmez bir hal almaktadır. Bunun yanında organize sanayi bölgeleri, etrafında bulunan yerleşim alanlarının sosyal, kültürel ve ekonomik yönden pek çok değişkenini de etkilemektedir (Şahin vd., 2016: 71).

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayi kuruluşlarının belirli bir program dâhilinde birbirlerini tamamlar mahiyette ve birlikte üretim yapmalarına imkân sağlanacak biçimde kentleşme, sanayileşme ve örgütlenme ilişkilerini düzenleme, işletmelerin toplu halde yer aldıkları sahalarda daha kaliteli, daha ucuz ve daha kolay bir şekilde üretim yapma, sanayi işletmelerinin çevrede oluşturacağı olumlu olmayan etkileri kontrol edebilme ve elverişli şartlarda alt yapı hizmetlerinden faydalanma olanağı sağlayarak gelişme gösteren sanayi alanlarının daha geniş imkânlara kavuşturulmalarına fırsat vermektedir (OSBDER 2010: 2).

Organize Sanayi Bölgeleri, sınırları belirlenmiş olan bir arazi parçası üzerinde bulunan küçük ve orta büyüklükte sanayi kuruluşlarından oluşan, alt yapısı hazır halde olan alanlardır. Farklı ülkelerde farklı uygulamalara sahip Organize Sanayi Bölgelerinin temel amacı, ülke içinde yer alan bölgeler arasında dengeli bir kalkınma

sağlamaktır (Örnek Özden 2016: 107). Bölgeler arası dengesizliği gidermede ve bulunduğu yöreye uygun sanayiler oluşturmada önemli roller üstlenen Organize Sanayi Bölgeleri (Arslan 2018: 169), mekân düzenleme aracı olmalarının yanında bir gelişme aracıdır. Sanayinin az gelişmiş bölgelere kaydırılması veya gelişmeye elverişli bölgelerde bu potansiyelin aktif hale getirilmesi gibi hedeflere ulaşmak için Organize Sanayi Bölgelerinden faydalanılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, planlı kentsel gelişmeyi sağlama noktasında kullanılacak etkili bir araçtır (Örnek Özden 2016: 106).

Ülke ekonomilerinde mikro ve makro düzeyde karşılaşılan problemlerin çözümlenmesinde de Organize Sanayi Bölgeleri önemli işlevlere sahiptir. Mikro düzeyde karını maksimize etme amacı taşıyan işletmeler, hammadde, taşıma, işgücü, pazar ve enerji gibi işletme yer seçimini etkileyen noktalarda önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bununla birlikte işletmeler, olumlu dışsal ekonomilerden faydalanabilmek için mekânda yoğunlaşma çabasına girmektedirler. Makro düzeyde ise sanayileşmenin yanı sıra kentlerin gereğinden fazla büyümesi, gürültü ve çevre kirliliği gibi olumsuzluklar görülmektedir. Hem mikro hem de makro düzeyde oluşan bu sorun ve güçlükleri giderebilmek veya en aza indirebilmek için Organize Sanayi Bölgeleri bir amaç olarak ortaya çıkmaktadır (Altay 1992: 201-202).

Yapılan bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Organize Sanayi Bölgeleri, sanayileşmenin az gelişmiş bölgelere yönlendirilerek bölgesel dengeli kalkınmaya yardımcı olması, planlı kentleşmeye katkı sağlaması, bölgede bulunan mevcut firmaların birbirini destekleyecek sektörlerden oluşarak dışsal ekonomiler yaratması ve bu durumdan firmaların tamamının yararlandırılması açısından oldukça önemli fonksiyonlar üstlenmektedir (Öcal 2009: 236).

2.2.2. Küçük Sanayi Siteleri (KSS)

Sanayi siteleri, organize sanayi bölgelerinden daha küçük ölçekli olarak, kente daha yakın alanlarda ve özellikle küçük ya da orta büyüklükteki işletmelere yönelik hazırlanmış olan site şeklinde kurulmuş binalardır (Demirci 2008: 142). Bu siteler makina, dokuma, oto yedek parçası üretimi veya tamirati ile ilgili atölye tarzında faaliyet gösteren işletmeleri içerisinde bulundurmaktadırlar. Organize sanayi

bölgelerinde olduğu gibi sanayi sitelerinde de yol, su, elektrik gibi altyapı tesisleri kurulmakta, çoğu zaman mevcut arazi üzerine, standart biçimde yapılmış işletme binaları, bitişik bir düzende inşa edilmektedir (Mucuk 2008: 74).

Sanayi sitelerinde küçük işletmelerin bir arada olması, hem işletmeler arası ilişkilerin geliştirilmesine hem de ölçek ekonomilerinden faydalanılmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, altyapı tesislerinin tek bir arazi parçası üzerinde toplanmış olması, işletmelerin maliyet açısından daha etkin çalışmalarına imkân sağlamaktadır (Aydemir, Ateş 2011: 170). Şöyle ki, sanayi sitelerinde daha uygun ve ucuz bir şekilde iş yeri temin eden girişimciler, ciddi yatırım gerektiren altyapı tesislerini yalnız başlarına yapma mecburiyetinden kurtulmuş olurlar. Bunlarla birlikte, bu sitelerin pek çoğunda konferans salonları, laboratuvarlar, teknik resim, danışmanlık hizmetleri gibi bölümlere yer verilmesi bu işletmelere önemli avantajlar sunmaktadır (Dinçer, Fidan 2003: 123-124).

Küçük sanayi sitesi çalışmalarından önce, küçük işletmeler başta olmak üzere esnaflar ile sanatkârlar, dağınık bir biçimde yapılaşmış olan, fiziki şartlar bakımından elverişli olmayan, çağdaş ticaret anlayışından uzak, sağlık koşullarından yoksun, denetimsiz ve plansız bir şekilde kurulmuş atölye ve dükkânlarda, ağır şartlarda üretim yapmaktaydı. Bu şartlarda yapılan faaliyetler ise başta insan sağlığını tehdit etmekle birlikte, plansız kentleşme ve çevre kirliliği gibi bir takım olumsuz sonuçlar doğmasına sebep olmuştur (Bozdemir 2014: 463).

Organize sanayi bölgeleri ve devamında küçük sanayi siteleri, genel olarak planlı bir kentleşmenin meydana getirilmesinde, çevre ile ilgili sorunların en uygun biçimde çözümlenebilmesinde ve sanayi işletmelerinin planlı ve denetimli bir çevrede faaliyet göstermelerinde önemli görevler üstlenmişlerdir (Bayülken 2017: 45). Buradan hareketle küçük sanayi siteleri; farklı iş alanlarında üretim ve onarım yapacak olan küçük sanayicilerin, çabaları gereği gereksinim duydukları tüm fonksiyonları sağlamaya fırsat bulabilecekleri ve uygun görülen araziler üzerinde planlanan, sağlıklı çevre şartlarında faydalı veya verimli olabilecekleri ve her türlü üstyapı ve altyapı tesisleri ile kurulan küçük sanayi işletmeleri topluluğudur (Aslan 2007: 11).

Genelde sipariş üzerine çalışan küçük sanayi siteleri, tamirhaneleri ve imalathaneleri bünyesinde barındırmaktadır (Çuhadar 2005: 40). Bu şekliyle küçük sanayi siteleri, büyük sanayi kuruluşlarına yan sanayi olarak yardımcı olan, büyük sanayinin gelişip ilerlemesine öncülük eden, bölgesel sanayinin sorunlarını çözmeyi ve kişisel yetenek isteyen ürünleri üretmeyi amaçlayan ve ülkenin kalkınmasına katkı sağlayan küçük sanayi işletmeleri olarak da ifade edilebilmektedir (Aslan 2007: 11).

Küçük sanayi sitelerinin kurulması ile kentlerde elverişsiz şartlarda çalışan, dağınık ve düzensiz bir biçimde yerleşmiş olan küçük sanayicilerin, fiziki şartlarının ve ekonomik işbirliğinin de geliştirilmesini sağlayacak yerlerde faaliyet göstermeleri hedeflenmektedir (Döm 2008: 141). Ayrıca, nüfusun, coğrafi olarak dengeli dağılması ve büyük şehirlere göçün engellenmesi amacıyla küçük sanayi sitelerinin gelişimi desteklenmektedir. Devlet, küçük sanayi siteleri aracılığıyla, istihdam yaratmak için, küçük sanayi işletmelerine kredi sağlamaktadır. Bu destek ile devlet, hem küçük sanayi işletmelerinin gelir düzeyini artırmayı hem de küçük sanayi siteleri bakımından geri kalmış bölgeleri geliştirmeyi hedeflemektedir (Aslan 2007: 12).

2.2.3. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)

Teknolojik gelişmenin, büyüme ve kalkınma üzerinde destekleyici bir role sahip olduğu görülmektedir. Bu yüzden günümüzde, ülkelerin, teknolojiyi geliştirici politikalar oluşturarak ekonomik refah düzeyini arttırmaya yönelik hedefleri de öncelik kazanmaktadır. Bunun yanında Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerine önem verilmesi, onların gerçekleştirilebileceği alanlar oluşturulması gereğini de ortaya çıkarmaktadır (Kayalıdere 2014: 76). Ülkelerin teknolojik üretime yönelmesi amacıyla uygun ortamların oluşturulmasında, bilginin üretilmesinde ve bilginin ticarileştirilmesinde Teknoloji Geliştirme Bölgeleri aktif bir rol oynamaktadır (Dursun, Akan 2018: 42).

Araştırma kurumları, sanayi kuruluşları ve üniversitelerin aynı ortamda inovasyon, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini sürdürdükleri; aralarında teknoloji transferi ve bilgi alış verişi gerçekleştirdikleri; sosyal, ekonomik ve akademik yapının bütünleştiği alanlar, teknoloji geliştirme bölgeleri şeklinde anılmaktadır

(Aydemir 2016: 179). Teknoloji Geliştirme Bölgeleri mevcut teknolojinin geliştirilmesi, teknolojik üretimin sağlanabilmesi, teknoloji transferinin gerçekleştirilebilmesi, Ar-Ge çalışmalarının yapılabilmesi, sanayi ile akademik camianın buluşması ve bu şekilde bilginin ekonomik bir değere dönüşmesi noktasında arayüz konumunda kurulan bölgelerdir (Kalça vd., 2017: 486).

Geniş anlamda ifade edilecek olursa; teknoloji geliştirme bölgeleri, Üniversite ile sanayi işbirliğinin somut bir hal aldığı, üniversitelerin yakınında kurulan, üniversitelerin birikmiş bilgi, araştırma ve eğitim gücünü, endüstrinin ihtiyaçları, sorunları ve mevcut kaynakları ile planlı bir şekilde ve ortak bir noktada buluşturan, bunun sonucunda ortaya çıkan teknolojik buluşu ticarileştiren ve bu yolla bölgesel kalkınmaya, dolayısıyla büyümeye hizmet eden, içerisinde devletin doğal olarak katıldığı, diğer kişi, kurum ve kuruluşların da sosyal ve ekonomik amaçları doğrultusunda bulunduğu yapılardır (Alkibay vd., 2012: 67).

Teknoloji geliştirme bölgeleri ABD’de 1950’lilerin başında, batı Avrupa’da 1970’lerde, uzak doğu bölgesinde de 1980’lerde hayat bulmuştur (Koç 2018: 487). Türkiye’de ise 1990’lı yıllarda gündeme gelmiş ve 06.07.2001 tarihinde 4691 sayılı “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu” ismi ile yürürlüğe konulmuştur (Elitaş vd., 2007: 341).

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri’nin farklı ülkelerde farklı isimlerde kullanıldıkları gözlemlenmektedir. Şöyle ki; A.B.D.’de Araştırma Parkı (Research Park), İngiltere’de Bilim Parkı (Science Park), Fransa’da Teknoloji Kenti (Technopole), Japonya’da Teknoloji Kenti (Technopolis), Almanya’da Kurucu Merkez (Gründerzentrum) terimleri kullanılmaktadır (Sevsay vd., 2017: 448). Türkiye’de ise, 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nda “Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB)” olarak kabul edilmiş olmakla birlikte, yaygın olarak Teknokent veya Teknopark isimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Aralarında ufak farklar olmasına rağmen bu kavramlar aynı anlamda kullanılmaktadır (Altuğ, Hocaoğlu 2018: 75). Bu çalışmanın ilerleyen safhalarında, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kavramı, teknokentler veya teknoparklar olarak kullanılacaktır.

2.2.4. Serbest Bölgeler (SB)

Dış ticaretin, iktisadi kalkınmanın sağlanmasındaki önemi genellikle Merkantilizm dönemine dayandırılmaktadır. Sonraları klasik iktisat anlayışının geliştirilmesiyle beraber, serbest dış ticaret teorilerinin dünyadaki mevcut ekonomik düzende büyük ölçüde kabul görmesi ve ileri süreçlerde dünya ekonomilerinde görülen küreselleşme çabaları, ülkelerin birbirlerinin mallarına olan talebini artırmaktadır (Öncel, Demirtaş 2017: 65). Karşılıklı bu ilişki ülkelerin, dış rekabete ayak uydurmak, ekonomik kalkınma hedeflerini devam ettirmek ve refah seviyelerini yükseltmek gibi amaçlarla, öteki ülkelerle işbirliği halinde olma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu birliktelik ülkelerin ekonomik kalkınmasında, serbest bölge uygulamalarının, dış ticaret politikası olarak ele alınması sonucunu doğurmaktadır (Çelik 2013: 47).

Serbest bölgeler (free zone), ülkenin belirlenmiş olan egemenlik sınırları içinde ve yine o ülkenin gümrük sınırları dışında bulunan, ülkede geçerli olan iktisadi, mali ve ticari alanlarla ilgili olarak idari ve hukuki düzenlemelerin uygulanmadığı ya da bazı noktalarda uygulandığı, ticari ve sınai faaliyetler açısından daha çok teşvikin sunulduğu ve ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan yerlerdir (Avcı, Erek 2018: 200). Daha geniş bir şekilde ifade edilirse; *“herhangi bir ülkenin ulusal egemenlik sınırları içerisinde bulunmasına rağmen, o ülkenin gümrük sınırları dışında kabul edilen, genel temayüle göre ve mümkün olduğunca uluslararası liman veya havaalanı yakınlarında tesis edilen, bölgede faaliyet gösteren firmaların çeşitli ithalat ve ihracat kısıtlamalarına maruz kalmaksızın, yoğun rekabet koşullarının yaşandığı uluslararası pazarlara girebilmelerine imkân sağlayan, endüstriyel park ve transit yükleme merkezi niteliğinde olan, gümrük vergisi gibi firmalar üzerinde büyük yük oluşturan sınırlayıcı faktörlerin en aza indirildiği ve devletler tarafından belirlenmiş özel alanlar”*, serbest bölgeler olarak tanımlanabilmektedir (Demirci, Tarhan 2016: 33).

Ekonomi ve dış ticaret politikalarının önemli bir aracı olarak faydalanılan serbest bölgelerin ilk uygulamaları, nitelikleri ve başlangıç tarihleri net olarak bilinmemekle beraber, eski tarihlere dayandığı görülmektedir. Antik çağdan bu yana krallıklar, imparatorluklar ve hükümetler, tüccarlara ve yatırımcılara çeşitli açılardan

ayrıcalık sağlayan özel siteler kurmuşlardır. Fakat 20.yüzyılın ikinci yarısına kadar, serbest bölge uygulamalarına çok fazla rastlanmamaktadır (Öncel, Demirtaş 2017: 66). Bu uygulamalara yönelik önemli sayılabilecek artışlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra görölmektedir. Serbest bölgelere yönelme eğilimi, özellikle 1929 da ortaya çıkan ekonomik buhrana bir çözüm yolu olarak, hız kazanmaya başlamıştır.1930'lu yıllar, bu uygulamalarının dünya genelinde yaygınlaştığı yılları oluşturmaktadır. Önceleri ABD de kurulmaya başlayan serbest bölgeler, daha sonra da Avrupa ve tüm dünyada yoğunluk kazanmıştır. Serbest bölgeler, başlangıçta sadece ticareti artırmak amacıyla oluşturulurken, ilerleyen zamanlarda farklı faaliyetlerin gerçekleştiği yerler olarak gelişmişlerdir. 1960'ların sonlarına doğru, ticari faaliyetlerle birlikte, hizmet faaliyetleri, endüstriyel faaliyetler veya üretim faaliyetleri için de kullanılmaya başlanmıştır (Uzay, Tıraş 2009: 248).

Serbest bölge faaliyetlerinin Türkiye'deki uygulamalarına baktığımızda ise; 1920'lere dayanmakla birlikte bir takım siyasi ve iktisadi nedenlerden ötürü 1980'lere kadar etkinlik kazanamadığı görölmektedir (Ağaç vd., 2015: 83). 24 Ocak 1980 kararlarının ardından ihracata dayalı ve dışa açık büyüme stratejilerinin benimsenmesi ile serbest bölgeler tekrar gündeme gelmiş, 1985 yılında 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu kanun ile birlikte 1987 yılından bu yana ülkenin tamamında 21 serbest bölge kurulmuştur (Öncel, Demirtaş 2017: 67). Türkiye'de faaliyet gösteren serbest bölgeler tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Serbest Bölgeler ve BKK Tarihi

Sıra No.	Serbest Bölge İsimleri	Bakanlar Kurulu Karar Tarihi
1	Antalya Serbest Bölgesi	11.03.1985
2	Mersin Serbest Bölgesi	11.03.1985
3	Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi	03.04.1985
4	Ege Serbest Bölgesi	11.01.1987
5	İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi	03.03.1990
6	İstanbul Trakya Serbest Bölgesi	31.10.1990
7	Trabzon Serbest Bölgesi	06.04.1991
8	İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi	02.03.1992
9	Mardin Serbest Bölgesi	26.09.1994
10	Samsun Serbest Bölgesi	27.11.1995
11	Avrupa Serbest Bölgesi	16.10.1996
12	Rize Serbest Bölgesi	23.05.1997
13	İzmir Serbest Bölgesi	11.08.1997
14	Kayseri Serbest Bölgesi	06.11.1997
15	Gaziantep Serbest Bölgesi	07.07.1998
16	Kocaeli Serbest Bölgesi	17.05.2000
17	Denizli Serbest Bölgesi	03.10.2000
18	Tübitak MAM Serbest Bölgesi	11.02.2001
19	Bursa Serbest Bölgesi	04.03.2002
20	Sakarya İpekyolu Serbest Bölgesi	03.12.2007
21	Filyos Serbest Bölgesi	02.01.2011

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı, <http://sebatlas.gov.tr/index.aspx>

Serbest bölgelerin kuruluş amaçları ülkelerin ekonomik ve siyasal yapılarına, gelişmişlik düzeylerine göre bir takım farklılıklar göstermekle beraber, asıl amaçları ülke içindeki ekonomik faydaları en üst düzeye çıkarmaktır (Avcı, Erek 2018: 206). Bu temel amacın yanı sıra; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmak, teknoloji girişini hızlandırmak, ihracata yönelik yatırım yapmak, üretimi artırmayı teşvik etmek, işletmeleri ihracata yönlendirmek, ithalat kapasitesini artırmak, uluslararası ticareti geliştirmek, ülkeye döviz girişini artırmak ve istihdam sorununun çözümüne yardımcı olmak şeklinde amaçları da bulunmaktadır (Çetinkaya, Bektaş 2014: 55). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından baktığımızda da farklılıklar olduğu görülmektedir. Şöyle ki; gelişmiş ülkeler uluslararası ticaretin sağladığı

avantajlardan faydalanmayı amaçlarken, gelişmekte olan ülkeler ise işgücü istihdamının, ihracatın ve dvız girişinin artırılmasını amaçlamaktadır (Tümenbatur 2012: 341).

Sonuç olarak bugün dünyada Türkiye'nin de aralarında bulunduğu çok sayıda ülkede 1000'nin üzerinde serbest bölge, faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu bölgeler WEPZA (Dünya İhraç rnleri İşleme Bölgeleri Birliği) bünyesinde işbirliği yapmaya devam etmekte ve Avrupa Birliği, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Uluslararası alışma rgt, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği rgt gibi kuruluşlar tarafından da desteklenmektedir (elik 2013: 49-50).

2.2.5. Endüstri Bölgeleri (EB)

Bulunduğu coğrafyadaki firmaları bir araya getiren, onlara işgücü havuzu ve altyapı olanakları gibi çeşitli dışsallıklar sağlayan endüstriyel bölge, bu etkileri sebebiyle üzerinde çeşitli araştırma ve incelemelerin yapılması gereken bir teşekküldür (Arıç, Tutar 2011: 37-38).

Çeşitli noktalarda homojen olan ürünlerin üretiminde faaliyet gösteren pek çok şirketin varlığıyla özelleşen ve de coğrafi açıdan tanımlanmış olan üretim sistemleri, endüstriyel bölgeler olarak tanımlanmaktadır. şahışlar arası ilişkilerin, politikacıların, girişimcilerin ve işçilerin ortak sosyal kültürünün bir arada bulundurduğu, yerel üretim sistemi içinde kalmasına rağmen inovasyonun yayılmasını kolaylaştıran buna karşın dış ekonomilere akış gösterebilen bir endüstriyel atmosferde, üretim bir aşaması, bir ürün ya da ürününün parçası üzerine uzmanlaşmış küçük işletmelerin bölgesel olarak kümelenmesidir (Coşkun Orlandi, 2013: 44-45).

Endüstriyel bölge kavramının iktisat yazınına girişi, Alfred Marshall'ın Ekonominin Prensipleri (Principles of Economy) adlı çalışması ile başlamıştır. Bu kavram, dışsal ölçek ekonomilerinin meydana getirilmesinde, yerel endüstrilerin rolüne dikkat çekmektedir. Marshall dışsal ekonomiler kavramını, endüstriyel bölge oluşumuna neden olan temel ekonomik değişken olarak ele alıp geliştirmiş ve bunun kaynaklarını inceleyerek literatüre katkıda bulunmuştur (Eraslan, Güngören 2013: 180).

Ekonomik bireyler üzerindeki etkilerinin yerel olması, Marshallgil dışsallıkların temel özelliğini göstermektedir. Oluşan dışsallıklardan ya da olumlu etkilerden faydalanmak için coğrafi olarak yakın olmak veya aynı bölgeyi paylaşmak gerekmektedir. Aynı sektörde bulunan firmaların ya da tüketicilerin yer seçimini, belli bir coğrafi bölge içinde yaparak verimlilik düzeylerini yükseltmeleri şeklinde ortaya çıkan dışsallıklar endüstriyel bölgelerin çözümsel/analitik yönden açıklanmasına ilişkin geleneksel bir yaklaşımdır (Küçük 2012: 127).

Endüstriyel bölge ile ilgili yapılan tanımlamalardan bazılarına baktığımızda; Pyke, endüstriyel bölgeyi, “*belirli bir malın üretim sürecinde farklı kanallarla birbirlerine bağlı bulunan küçük firmaların oluşturmuş oldukları üretim mekânıdır*”. şeklinde tanımlamaktadır. Pyke endüstriyel bölgenin, mal üretimi esnasında ortaya çıkan ekonomik yönü ile birlikte, çevresindeki politik ve sosyal yapılanmalarla da ilişkili olduğunu belirtmektedir (Arıç, Tutar 2011: 39). Dinler endüstriyel bölge kavramını; büyük çoğunluğunu küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin oluşturduğu, belirli alanlarda kümelenmelerin görüldüğü, firmalar arasında işbirliklerinin yapıldığı, sektörel bazda uzmanlaşmanın söz konusu olduğu, firmalar arasında teknoloji geliştirmeye dayalı rekabetin yaşandığı, işveren ile çalışan arasında güvene dayalı kültürel bir kimliğin oluşturulduğu alanlar olarak açıklanmaktadır (Dinler 2005: 404). Perry ise endüstriyel bölge tanımını şu şekilde yapmaktadır: Üretimin küçük parçalar halinde gerçekleştirildiği, bu parçaların belirli bir mekânda toplandığı ve küçük firmaların kendi aralarında işbirliği yaptıkları birleşmeler ve üretim kapasiteleri endüstriyel bölgeleri ifade etmektedir (Arıç, Tutar 2011: 39).

Bu tanımların ardından endüstriyel bölgelerin bir takım özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Çetin 2006b: 77):

- Küçük ve orta büyüklükteki firmalardan oluşur,
- Yerel manada kendine özgü nitelikler taşır,
- Üreticiler ile alıcılar arasında güçlü bir alış veriş ilişkisi vardır,
- Bölgede bulunan firmalar arasında işbirliği ve uzmanlaşma söz konusudur,
- Teknik uzmanlık ve iş hizmetleri ile finansal kaynaklar, bölgedeki firmalar arasında paylaşılır,

- Endüstriyel faaliyetler yerel toplumun aldığı kararlar üzerinde etkin bir role sahiptir.

Sonuç olarak endüstriyel bölgelerin farklı tanım ve özelliklerinden hareketle denilebilir ki; firmaların yerel bazda birbirlerine yakın olmaları, endüstri bölgelerinin ortaya çıkması noktasında önemli bir faktördür. Bununla birlikte o coğrafyadaki değerler, sosyal ilişkiler ve yazılı olmayan kurallar sistemi de önemli etkenler arasındadır. Çünkü bu bölgelerde yer alan firmalar üretim aşamalarında karşılıklı ilişki içinde bulunmaktadır. Bu yüzden yerel düzeyde şekillenen bu unsurlar ne derece güçlü olursa endüstriyel bölgenin oluşumundaki zemin de o derece kuvvetli ve başarılı olacaktır (Arıç, Tutar 2011: 59).

2.2.6. İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) / İşletme Kuluçkaları

Yeni kurulan ve küçük çapa sahip olan işletmeler, çoğu ülkede ekonomik kalkınma ve büyümenin itici gücü olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu, zenginlik kaynağı olarak yeni işletme kurma veya var olan işletmeyi yeni bir takım faaliyetlere dönüştürme gayretlerini arttırmışlardır. Politika yapıcılar yaklaşık son 25 - 30 yıldır; farklı bölgelerde olan firmaların bölgeye çekilmesi, var olan endüstri ve firmaların korunması ve yeni endüstri ve firmaların kurulması amaçlarıyla çeşitli ekonomik gelişme programları oluşturmaktadır (Karaöz vd., 2012: 13). Bu kapsamda yeni kurulan firmaların ve endüstrilerin büyümesine ve varlığını devam ettirmesine yönelik destek mekanizmaları bulunmaktadır. Bunlardan birisi de uzun yıllardır dünyada kullanılmakta olan ve son yıllarda da Türkiye’de yaygınlaşmaya başlayan işletme/iş kuluçkaları (business incubator) uygulamalarıdır. İşletme kuluçkası kavramı, yeni kurulan firmalara finansman erişimi, fiziki çalışma alanı, yönetim desteği, teknik destek ve diğer hizmetlerin sunulduğu ve onların büyümeleri ve hayatta kalmaları için çaba harcayan kurumları ifade etmektedir (Sungur 2014: 247). İşletme kuluçkaları uygulamaları, küçük ve orta ölçekli yeni girişimlerin desteklenmesine, yeni iş imkânları oluşturularak istihdamın arttırılmasına ve dolayısıyla işsizliğin azaltılmasına, girişimciliğin teşvikine, bölgesel/yerel ve ulusal ölçekte yenilik ve AR-GE kapasitesinin arttırılmasına odaklanmaktadır (Karaöz vd., 2012: 15).

İş kuluçkası kavramı, 1950’lerde ilk olarak ABD’de ortaya çıkmıştır. Daha sonra sürekli olarak gelişmiş ve çok özellikli teknolojik, ekonomik, bölgesel ve kurumsal, şartları yansıtan diğer OECD ülkelerinde de kabul görmüştür (Erol vd., 2017: 108). Türkiye’deki uygulamalarına bakıldığında ise Batı’ya nazaran çok eski bir geçmişi bulunmamakta ve yeni bir kavram olarak, 2000’li yılların başından itibaren kullanılmaya başlanmaktadır. Türkiye’de işletme/iş kuluçkaları kavramı, ‘İş Geliştirme Merkezleri’ şeklinde yapılandırılmış ve kısaca ‘İŞGEM’ olarak adlandırılmıştır (Turan, Çiçek 2011: 13). İŞGEM’ler de, kuluçka mantığına uygun bir biçimde, bünyelerinde bulunan yeni işletmelere, finans kaynaklarına erişim imkânı, yönetim danışmanlığı desteği, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis hizmetleri ve ofis takımı sunarak onların iş kurma aşamasını başarılı bir şekilde aşmalarına ve büyümelerine yardımcı olan oluşumlar olarak tanımlanmaktadır (Güner, Korkmaz 2011: 45). KOSGEB’e göre İş Geliştirme Merkezi; *“bünyesinde barındırdığı işletmelere, işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı, ofis hizmetleri gibi hizmetler sunarak işletmelerin en kırılgan oldukları ilk yıllarını sağlıklı bir şekilde aşmalarını ve büyümelerini sağlamak amacıyla kurulan ve işletilen, İşletme Kuluçkası veya İşletme Fidanlığı olarak da adlandırılan merkezlerdir.”* (KOSGEB 2018: 1) şeklinde açıklanmaktadır. 14.05.2019 tarihi itibarıyla KOSGEB’ ten temin edilen bilgi doğrultusunda Türkiye’de bulunan ve KOSGEB tarafından desteklenen, bazı İŞGEM’ler ve bunların kuruluş yılları tablo 3’te gösterilmektedir:

Tablo 3. 14.05.2019 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Bazı İŞGEM’ler ve Kuruluş Yılları.

İŞGEM Adı	Kuruluş Yılı
Zonguldak İŞGEM	1998
Tarsus İŞGEM	2003
Adana İŞGEM	2004
Van İŞGEM	2005
Elazığ İŞGEM	2006
Kütahya İŞGEM	2007
Pendik İŞGEM	2008
Malatya Yeşilyurt İŞGEM	2011
Ceyhan Adana İŞGEM	2012
Erzincan İŞGEM	2012
Tokat İŞGEM	2013
Malatya İŞGEM	2013
Isparta Yalvaç İŞGEM	2013
Karaman İŞGEM	2014
Kastamonu İŞGEM	2014
Samsun İŞGEM	2016
Sorgun İŞGEM	2016
Osmaniye İŞGEM	2017
Bingöl İŞGEM	2017

Kaynak: (KOSGEB 2019).

Teknolojiyi geliştirmek, yerel ekonomiyi güçlendirmek, özelleştirme politikasını desteklemek ve iş geliştirme merkezleri için gelir sağlamak İŞGEM’lerin öncelikli amaçları arasında yer almaktadır. Bunun yanında yerel ekonomi için istihdam oluşturmak, toplumun girişimcilik iklimini geliştirmek, iş kurmak isteyenlere destek olup işletme kolaylıkları sunmak gibi çabalar ise diğer faaliyet ve kuruluş amaçları olarak gösterilmektedir (Erol vd., 2017: 109).

2.3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Kavramı ve Kapsamı

Sanayi bölgelerinin kökeni, önemli ölçüde sanayi devriminin sonuçlarına dayanmaktadır. Sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik hareketlilikler ve gelişmeler, kentlerin dışında mekân bulma faaliyetlerini hızlandırmış ve bu da yeni politikalar oluşturulması ihtiyacını zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda sanayileşmenin hız kazandığı ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde, 19. yüzyılın sonlarında yeni politika ve uygulamaların geliştirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle, sanayinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkmış olan yeni mekân talepleri ihtiyacı, Organize Sanayi Bölgeleri veya Küçük Sanayi Siteleri oluşumuna neden olmuştur (Bayülken, Kütükoğlu 2012: 1-2).

2.3.1. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Tanımı ve Amaçları

Sanayileşme yolunda ilerleyen ülkelerde, sanayi işletmeleri arasında iş gücüne, hammaddelere, her türlü enerjiye, ulaşım sistemine ve tüketime yapıldığı merkezlere yakınlık noktalarında eşitliğin sağlanamaması, bölgeler arasında dengesizlik oluşturarak sosyo-ekonomik yapıyı bozmakta ve bu durum sosyal ve ekonomik yapı üzerinde çeşitli olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ortaya çıkan olumsuzluklardan arınabilmek için de organize sanayi bölgeleri oluşturulmaktadır (Eyuboğlu 2005: 49-50). Batı'da geliştirilip uygulamaya aktarılan Organize Sanayi Bölgeleri, esas olarak birbirinin yan ürünü olan veya birbirini tamamlayan sanayilerin, beraberce ve belirli bir program kapsamında akla uygun ve kar artışı sağlayacak üretim yapıları esasına dayanmaktadır (Demirdöğen, Bilgili 2004: 305).

Organize Sanayi Bölgelerinin pek çok tanımı yapılmakla birlikte en geçerli olanı, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yapılmış olan tanımdır. BM' e göre Organize Sanayi Bölgeleri; *"Birbiriyle işbirliği halinde üretim yapan orta ve küçük işletmelerin, planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır"* (Arslan 2018: 169). Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından geliştirilen tanımın ise; *"Organize Sanayi Bölgesi küçük*

ve orta ölçekli sanayilerin geliştirilmesi için gerekli olan planlı yerleşme alanlarının; altyapı ve ortak hizmet gereksinmelerinin inşa edilerek sağlanması yoluyla, belli standartlarda geliştirilmesi ve organize edilmesidir". şeklinde olduğu görülmektedir (Eyuboğlu 2005: 52).

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayi için uygun olan alanlarda sanayileşmenin yapılmasını sağlamak, kaynakları daha akılcı kullanmak, şehirleşmeyi yönlendirmek, oluşabilecek çevresel sorunları engellemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden faydalanmak, imalat endüstri türlerinin belirlenmiş planlar kapsamında yerleştirilip geliştirilmeleri maksadıyla, sınırları onaylanmış arazi parçalarının, yapılması gereken altyapı hizmetleri ve sosyal tesisler ile donatılan, belirli bir düzen kapsamında sanayi için ayrılmış olan ve kanun hükümleri göz önünde bulundurularak işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri olarak kabul edilmektedir (Gümüş vd., 2016: 51-52).

Organize Sanayi Bölgeleri, kapsamlı planlar çerçevesinde yol, su, elektrik, doğalgaz, ulaşım vb. altyapı hizmetlerinin gerçekleştirildiği arazi parçalarının birlikte faydalanabilecekleri diğer hizmetlerle beraber girişimcilerin de yararlanması için sunulan organizasyonlardır (OSBDER 2008: 10). Bu bölgeler, girişimleri sanayi yatırımlarına özendirilmekte, hızlı kentleşmenin yolunu kesmekte, işsizliği engelleme noktasında önemli roller üstlenmektedir. Yine makro politikaların uygulamasında etkili bir araç olmasıyla birlikte; sanayinin gelişip büyümesini sağlayan, sanayi işletmelerini mevcut koşullar doğrultusunda modern bir yapıya kavuşturan, kaliteyi yükselten, maliyetleri azaltarak karlılığın ve verimliliğin artmasını sağlayan etkili bir araçtır (Örnek Özden 2016: 122).

Yapılan bu açıklamalar dâhilinde, Organize Sanayi Bölgelerinin oluşturulmasında güdülmüş olan amaçlar şu şekilde sıralanabilmektedir (Çetin, Kara 2008: 53).

- Disipline edilmiş bir sanayi oluşturmak,
- Kentlerin planlı ve düzenli bir şekilde yerleşmesine ve gelişmesine yardımcı olmak,
- Azgelişmiş bölgelerde sanayiye yaygın hale getirmek,
- Tarımsal üretimin yapıldığı sahaların sanayi için kullanılmasının yolunu

kesmek,

- Uygun arıtma sistemleri aracılığı ile oluşabilecek çevre kirliliğinin önüne geçmek,
- Organize Sanayi Bölgelerinin devlet kontrolünde, kendine ait organlar tarafından yönetilmesini sağlamak,
- Yapılan altyapı çalışmalarının ihtiyaçlara uygun bir biçimde planlanması,
- Girişimcilerin yaptıkları üretimde kar sağlamak ve verimlilik elde etmektir.

Küçük sanayi siteleri kavramına geçmeden önce, Türkiye’ de bulunan küçük ve orta büyüklükte işletme kavramları hakkında ufak bir açıklama yapmak yerinde olacaktır. Ülkemizde 24 Haziran 2018 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Küçük ve Orta Ölçekli işletme tanımları (TOBB 2018):

“Mikro işletme; 10 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan biri 3 milyon TL’yi aşmayan işletmelerdir.

Küçük işletme; 50 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan biri 25 milyon TL’yi aşmayan işletmelerdir.

Orta büyüklükteki işletmeler; 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan biri 125 milyon TL’yi aşmayan işletmelerdir” şeklinde ifade edilmektedir.

Ülkemizle olduğu gibi dünyada da küçük sanayi işletmeleri, ekonomilerin sürükleyici ve etkin aktörleri arasında en önemlisi konumundadır. Genel manada küçük sanayi işletmeleri daha çok el emeği, daha az sermaye kullanımı ve düşük seviyede yönetim giderleri ile çalışan, hızlıca karar verme becerisine sahip ve daha düşük maliyetlerle üretim yapan ekonomik teşebbüsler olarak da tanımlanabilir (Bilge, Işık 2007: 196).

Küçük Sanayi Siteleri ise, *“kent içinde dağınık şekilde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan yapımçı ve onarımcı küçük sanayicileri çağdaş ve düzenli birer işyerine kavuşturmak, onların çalışma koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirerek, ihtiyaçlarının daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve işyerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını sağlayarak*

ana sanayi-yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesini teminen benzer iş kollarında çalışan küçük işletmeleri aynı yerde toplayan sitelerdir” (Bozdemir 2014: 462-463) şeklinde tanımlanmaktadır.

Küçük sanayi siteleri, genellikle kentin çok fazla uzağında olmayan, aynı plana göre kurulan ve genelde de bazı kamu kurumları tarafından desteklenerek oluşturulan, organize sanayi bölgelerine kıyasla daha küçük ölçeğe sahip ve organize sanayi bölgelerine destek verir mahiyette olan iş yerlerinden oluşan sitelerdir. Organize sanayi bölgeleri orta ve büyük ölçekli işletmeler için oluşturulurken, küçük sanayi siteleri küçük ölçekli işletmeler için oluşturulmaktadır (Dinçer, Fidan 2003: 123). Buradan hareketle küçük sanayi siteleri daha çok imalat ve tamirat ile uğraşan küçük işletmelerin bulunduğu, altyapı hizmetleri ile satış dükkânı, çırak okulu ve idare binası gibi sosyal alanda hizmetlerin de sağlandığı işyeri toplulukları olarak ifade edilebilmektedir (Aydemir, Ateş 2011: 170).

Yapılan bu tanımlamalar kapsamında Küçük Sanayi Sitelerinin amaçları da aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır (<https://kss.sanayi.gov.tr>):

- Plansız kentleşmeye ve çevre kirliliğine neden olan, denetimsiz ve plansız bir şekilde oluşan işletmeleri bir araya toplayarak, kentin planlı gelişmesine ve çevre sağlığına olumlu katkı sağlaması,
- Birbirine yakın olan iş kollarında çalışan ve birbirini tamamlayıcı tarzda üretim yapan işletmelerin aynı sitede biraraya gelmesiyle, gereksinimlerin daha ekonomik bir şekilde karşılanması, karlılık ve verimliliğin sağlanması,
- Tarımsal alanların sanayi sektöründe kullanımının önüne geçilmesi,
- Az gelişmiş bölgelerde sanayinin yaygınlaştırılması ile o bölgelerin kalkınmalarının özendirilmesi,
- Sanayi sitelerinde gelişimlerini tamamlayan küçük işletmelerin, büyük işletmelere dönüştürülerek organize sanayi bölgelerinde yer almalarının sağlanmasıdır.

2.3.2. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Özellikleri ve Faydaları

Organize sanayi bölgeleri ile ilgili yukarıda yapılan açıklamalar ve tanımlamalardan yola çıkarak, bu bölgelerin sahip oldukları özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Altay 1992: 202):

- Organize sanayi bölgeleri, uygun nitelikte parselleme planlarıyla, düzgün parsellere ayrılmaktadır,
- Bankalar, postane ve benzeri, sanayinin sürekli ilişki içinde olacağı hizmet kurumları, işletmelerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için organize sanayi bölgeleri içerisinde bulunmaktadır,
- Organize sanayi bölgesinde bulunacak sanayinin ihtiyacı olan her türlü altyapı, üst yapı ve benzeri hizmetler önceden hazır hale getirilmektedir,
- Sürekli olmamakla birlikte, ara sıra da olsa ihtiyaç duyulup kullanılan makine ve teçhizat, tüm işletmeler tarafından ortak bir şekilde kullanılmak üzere temin edilmektedir,
- Bölgede bulunan ulaşım sistemi, ana ulaşım sistemine bağlanmaktadır,
- Üretimin yapılacağı alanlar için arazi tahsisi yapılırken, bundan faydalanan yatırımcıların, ihtiyaçlarından fazlasını alarak vurgunculuk yapmaları önlenmektedir.

Bu özelliklerin yanı sıra organize sanayi bölgelerinin ayrıca; nitelik ve yeterlilik açısından uygun arazilerin bulunması, yönetin işinin profesyonel yöneticiler tarafından yapılması, verimlilik seviyesinin maksimum düzeye yükseltilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşması, sanayi alanları etrafında bulunan kentsel alanların düzenlenmesi ve çevresel sorunların minimize edilmesi için çevrenin korunması gibi özelliklere de sahip olduğu görülmektedir (Çuhadar 2005: 24-27).

Yukarıda ifade edilen özelliklerden de anlaşılacağı üzere organize sanayi bölgeleri, “*sanayi ilişkilerinin birbirini besleyen bir ağ gibi geliştirilmesinde elverişli bir çevre*” oluşturmaktadır (Altay 1992: 202).

Organize sanayi bölgelerinin; sanayileşmeyi düzenli bir hale getirmesi, bununla birlikte sanayi kuruluşlarının dağınık yerleşmesinden doğabilecek yüksek maliyetleri en aza düşürmesi, sanayi bölgelerini kentlerin dışında bir alanda toplaması, sanayiden kaynaklanacak ticaret artışı ve sanayinin sağlayacağı ulaşım imkânları bu bölgelerin bulunduğu kentler için önemli artılardır (Örnek Özden 2016: 115). Bu artıların yanı sıra organize sanayi bölgelerinin sağlamış olduğu faydaları da şu şekilde sıralamak mümkündür (Cansız 2010: 29-30):

- Özel sektör tarafından yapılan yatırımların belirli yörelere kanalize edilmesi,
- Mekânsal anlamda işletmelerin desteklenmesi için fiziksel ve finansal teşviklerin verilmesi,
- Sanayi kuruluşlarının birbirleriyle uyum içinde ve işbirliği halinde üretim faaliyetleri gerçekleştirmeleri,
- Kurulacak fabrikaların planı yapılmış araziler üzerine yerleştirilmesi,
- Tarımsal alanların sanayide kullanılmasının önüne geçilmesi,
- Yapılacak alt yapı hizmetlerinin ihtiyaçlara uygun bir şekilde planlanması,
- İşletmelerin her türlü ortak altyapı hizmetlerinden beraberce faydalanmaları,
- Az gelişmiş bölgelerde sanayinin yaygınlaştırılması,
- Çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla ortak arıtma tesisleri kurulması,
- Organize sanayi bölgelerinin devlet kontrolünde olmakla birlikte kendi organları tarafından yönetilmesidir.

Küçük sanayi sitelerinin özelliklerine ve faydalarına bakacak olursak; küçük sanayi siteleri, genelde homojen olan bir üretim kolunda, çeşitli mal ve hizmet imalatına yönelik olarak atölye ve fabrikalara bir takım imkânlar sunan, gerekli altyapı ve üstyapı (sosyal – teknik hizmetler) hizmetleri ortak olan organizasyonlar şeklinde ele alınabilmektedir. Bu sitelerin ortak özelliği, satış hacmi, istihdam yapısı ve üretim yelpazesi ile sınırlı, küçük ölçekli ve boyutlu atölyeleri bünyesinde barındırmasıdır (Eraslan vd., 2015: 44). Görüldüğü üzere, küçük sanayi siteleri özellikleri bakımından organize sanayi bölgelerine benzemekle birlikte ölçek olarak

farklılık göstermektedir. Buradan hareketle Küçük Sanayi Siteleri 'nin özellikleri şu şekilde ifade edilebilmektedir (Aslan 2007: 11-12):

- Küçük sanayi sitelerindeki işletmeler, büyük sanayi kuruluşlarına yan sanayi şeklinde hizmet verebileceği alanlarda faaliyet göstermelidir,
- Ekonomik sıkıntılara ve çevre sorunlarına neden olan plansız sanayileşme yerleşmeleri göz önünde bulundurularak küçük sanayi siteleri, planlı ve düzenli bir alana yerleştirilmelidir,
- Küçük sanayi sitelerine kurulacak sanayilerin her türlü altyapı ve üst yapı hizmetlerinden faydalanmaları söz konusudur.

Küçük sanayi sitelerinin kurulmasıyla, ortak çıkarların artırılması sağlanmış olmaktadır. Bunun yanında, bu kuruluşların teknik açıdan ortaya çıkan yeniliklerden daha kolay yararlanmaları, çeşitli alanlarda üretim yapmaları ve seri halde üretime yönelmeleri, böylelikle büyük sanayiye ara mal temin eden yan sanayiye oluşturmaları özendirilmektedir (Dinçer, Fidan 2003: 124). İmalat sanayi sektörüne denetim ve desteklerle, önemli altyapı ve yatırım yapılabilecek bir ortam sunan, gerekli görülen hizmetlerle sanayileşmenin çevreye verdiği olumsuz durumları kontrol altına alan, planlı sanayileşmeyi ve kentleşmeyi destekleyen küçük sanayi sitelerinin (Özbek 2008: 55) faydalarına baktığımızda ise; küçük sanayi sitelerinin bir arada olması, firmalar arası ilişkileri geliştirerek, teknik yardım sağlanması açısından, fiziksel yakınlıktan ve bu bölgelere yerleşmesi ile oluşabilecek ölçek büyümesinden kaynaklanan önemli verimlilik artışı sağlayacaktır. Farklı iş kollarında uzmanlaşmış birçok küçük işletme bir arada toplandıklarında, büyükçe bir kuruluş gibi çalışabilmektedir. Bir arada olmaları özendirilen küçük sanayiler, bugün kentlerde ticaret bölgeleri ve konutlar içerisinde bulunmaktadır. Bu noktada küçük sanayi siteleri, çevre koşullarının iyileştirilmesinde, uygun bir yöntem olarak görülmektedir. Ayrıca altyapı hizmetlerinin tek bir arazi parçası üzerinde yapılması ve bunların bir arada geliştirilmesi, hem ekonomik kazanç sağlamakta hem de önemli ölçek ekonomilerine yol açmaktadır (Aslan 2007: 13).

2.3.3. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinin Dünya’da ve Türkiye’de Gelişim Süreci

Organize sanayi bölgelerinin temeli, 1800’lü yıllarda Batı’da kendini göstermeye başlayan sanayileşme faaliyetlerine dayanmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte, bazı yerleşim birimlerinde bulunan sanayi işletmelerinde hızlı bir artış olmuştur. Düzenli olmayan ve kendiliğinden kümeler oluşturan büyüklü küçüklü bu işletmeler, kentlerin etrafında plansız bir şekilde yoğunlaşmış, bu durum ise sanayi bölgelerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Dağlar 2015: 616).

Organize sanayi bölgelerinin dünyadaki uygulamalarına bakıldığında; ilk olarak 19. yüzyılın ilk yarısında, Amerika Birleşik Devletleri’nde kendiliğinden ortaya çıkmış bir uygulama şekli olarak görülmektedir. Gelişme, Amerika’da var olan tekstil imalathanelerinin kendiliğinden, fiziki olarak, bir araya gelmelerinden oluşmaktadır. Görülen bu birleşmeler neticesinde, 1885 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde bir rapor hazırlanmıştır. Raporda ekonominin geliştirilmesi amacıyla ‘Sanayi Bölgesi’ fikri ortaya atılmıştır. Sanayinin gelişip ilerleyebilmesi için, sanayi bölgelerinin etkili bir araç olacağı düşünülmektedir (Yaşa Özeltürkay, Çerçel 2014: 272). Bilinçli bir şekilde yapılan ilk organize sanayi bölgesi uygulaması 1896 yılında İngiltere’nin Manchester kenti yakınlarında 'Trafford Park'ın kurulması ile gerçekleştirilmiştir. Organize sanayi bölgesi görüşünün ilk ortaya çıktığı yer olan Amerika Birleşik Devletleri’nde ise uygulama, ancak 1899 yılında hayata geçirilebilmiştir (Çetin, Kara 2008: 52).

Esasında Amerika Birleşik Devletleri, organize sanayi bölgesi oluşumu düşüncesinin ana vatanı sayılsa da; Amerika’da bu uygulamaların yaygın bir hale gelmesi uzunca bir zaman almıştır. Uygulamalarla ilgili, ilerleyen dönemlerde başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Şöyle ki; 1905 ve 1909 yıllarında, özel girişimciler tarafından Chicago’da 'Central Manufacturing' ve 'Clearing' adında iki sanayi bölgesi kurulmuştur. Bu uygulamalar sanayi bölgelerinin, modern anlamdaki ilk örneklerini de oluşturmaktadırlar (Yaşa Özeltürkay, Çerçel 2014: 272-273).

Organize sanayi bölgeleri, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de sanayileşme için önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu bölgeler, İtalya,

Almanya ve Japonya' da olduğu gibi, devlet kontrolünde ve öncülüğünde, orta ölçekli müteşebbislerin var olan sermayelerinin kullanıldığı ya da değerlendirildiği sahalar olarak kabul edilmektedir (Gümüş vd., 2016: 52). Türkiye'nin sanayileşme sürecinde organize sanayi bölgelerinin etkisi 1960'lı yıllardan itibaren kendini hissettirmektedir. Organize sanayi bölgeleri genel olarak, istihdam alanı sağlama, yeni yatırımlar ortaya çıkarma, bölgesel büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirme gibi ekonomik etkilerin yanında, düzenli ve planlı bir kentleşme ve sanayileşme ile çevre politikaları yönünden de etkili bir araç olarak işlev görmektedir (Uslu vd., 2017: 21).

Türkiye'de organize sanayi bölgelerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, sanayi faaliyetlerinin gelişmesinin, gelişmeye elverişli büyük kentlerin etrafında olduğu görülmektedir. Bu açıdan, her ne kadar sanayileşme, istenilen bir durum olsa da; bazı kentlerin ve bölgelerin kimi zaman bu noktada zorlandığı gözlemlenmektedir. Diğer taraftan, sanayinin geliştirilmesi noktasında sarf edilen çaba ise, organize sanayi bölgelerinin oluşturulması düşüncesini güçlendirmektedir (Eyuboğlu 2005: 57). Türkiye'de organize sanayi bölgesi fikri, kavramsal olarak ilk defa, hükümet tarafından 1961 yılında hazırlanmış olan bir raporda geçmektedir. Raporda, organize sanayi bölgelerinin sanayiye sağlayacağı faydalar belirtilmekte, bunun yanı sıra Bursa ilinde bir pilot organize sanayi bölgesi oluşturulması önerilmektedir (Altay 1992: 205).

Dünya Bankası'ndan alınan kredi ile 1962 yılında Bursa'da bir organize sanayi bölgesi kurulmuştur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bursa'da kurulan organize sanayi bölgesi uygulaması sonucunda olumlu neticeler alınca, kendi bünyesinde organize sanayi bölgeleri için kredi sağlayacak bir fon oluşturmuş, böylece Türkiye'de organize sanayi bölgesi uygulamaları hız kazanmıştır. Şöyle ki; önceleri genelde gelişmiş bölgelerde oluşturulan organize sanayi bölgelerinin, şimdilerde ülkenin her bölgesinde oluşturulması teşvik edilmektedir (Arslan 2018: 170). Bursa uygulamasının ardından alınan cesaretle, 1964 yılından itibaren Ankara, Konya, Manisa ve Bartın illeri için de organize sanayi bölgesi planlamaları yapılmıştır. Böylelikle ülkemizde oluşturulan organize sanayi bölgesi sayısı artmaya başlamıştır. 1983 yılı sonuna kadar altı organize sanayi bölgesi tamamlanmıştır. Bunlar; Eskişehir, Bursa, Gaziantep, Erzurum, Manisa ve Konya organize sanayi

bölgeleridir. 1983 – 1988 yılları arasında ise bunlara, Bursa – İnegöl, Eskişehir, Tekirdağ – Çerkezköy ve Bilecik Organize sanayi bölgeleri eklenmiştir (Altay 1992: 205).

Türkiye’de ilk organize sanayi bölgesinin uygulanmaya başladığı 1962 yılından beri 327 tane organize sanayi bölgesi kurulmuştur. Bunların coğrafi dağılımı tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Türkiye’de Bulunan Organize Sanayi Bölgeleri’nin Bölgelere Göre Dağılımı.

327 OSB’NİN COĞRAFI BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI		
COĞRAFI BÖLGE	OSB SAYISI	ORAN (%)
Marmara Bölgesi	88	26.9
Karadeniz Bölgesi	56	17.1
İç Anadolu Bölgesi	53	16.2
Ege Bölgesi	49	15
Akdeniz Bölgesi	31	9.5
Doğu Anadolu Bölgesi	28	8.6
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	22	6.7
Toplam	327	100

Kaynak: OSBÜK, 2019

Tablo 4’te görüldüğü üzere; 2019 Ocak ayı sonu itibariyle Türkiye’de bulunan 327 tane Organize Sanayi Bölgesinin coğrafi bölgelere göre dağılımına bakıldığında; 88 tane (%26,9’luk oran) ile Marmara Bölgesi’nin ilk sırada olduğu görülmektedir. Bunu 56 tane (%17,1’lik oran) ile Karadeniz Bölgesi, 53 tane (%16.2’lik oran) ile İç Anadolu Bölgesi, 49 tane (%15’lik oran) ile Ege Bölgesi, 31 tane (%9.5’lik oran) ile Akdeniz Bölgesi, 28 tane (%8.6’lık oran) ile Doğu Anadolu Bölgesi ve son olarakta 22 tane (%6.7’lik oran) ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi takip etmektedir.

Türkiye’de bulunan 327 tane organize sanayi bölgesinin ülke genelindeki fiziki durumu da tablo 5’te gösterilmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de Bulunan Organize Sanayi Bölgeleri’nin Fiziki Durumu

327 OSB’NİN FİZİKİ DURUMU		
OSB’NİN FİZİKİ DURUMU	SAYISI	ORAN (%)
İşletme aşamasında	234	71.6
Altyapı inşaatı aşamasında	41	12.5
Planlama aşamasında	24	7.3
Kamulaştırma aşamasında	21	6.4
Yer seçimi aşamasında	7	2.1
Toplam	327	100

Kaynak: OSBÜK, 2019

Tablo 5’te; 2019 Ocak ayı sonu itibariyle Türkiye’de bulunan 327 tane Organize Sanayi Bölgesinin fiziki durumuna bakıldığında ise 234 tanesinin işletme aşamasında olduğu, 41 tanesinin altyapı inşaatı aşamasında olduğu, 24 tanesinin planlama aşamasında olduğu, 21 tanesinin kamulaştırma aşamasında olduğu ve 7 tanesinin de yer seçimi aşamasında olduğu görülmektedir.

Küçük sanayi sitelerinin gelişimine baktığımızda ise; planlı kalkınma dönemi olan 1960’lı yıllarda, sanayi sitesi uygulamalarına başlandığı görülmektedir. Küçük sanayi siteleri, organize sanayi bölgeleri uygulamasının ardından yoğun sanayileşmeden doğan çevre kirliliği ve çarpık kentleşmenin önüne geçilmesi amacıyla 1965 yıllarından sonra kurulmaya başlamıştır. Bu sitelerin kuruluşu, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na göre yapılmaktadır (Bozdemir 2014: 462).

Organize sanayi bölgelerinin devamı niteliğinde sayılan küçük sanayi siteleri, küçük ölçekli tamirhaneler, üretimhaneler ve ticarethanelerin topluca bir arada olmalarını sağlamak amacıyla kent merkezleri dışında, uygun bir alanda toplanmış, altyapı ve üstyapı hizmetlerini bir bütün haline getirerek kurulmuştur (Bayülken 2017: 9). Bu süreçte küçük sanayi, büyük sanayii destekleyen ve ona yardımcı olan bir yan sektör olarak değerlendirilmiştir. Küçük sanayi siteleri uygulamasının, kent içinde dağınık bir halde, sağlıksız ve elverişsiz işyeri şartlarında faaliyette bulunan küçük sanayicilere çağdaş imkânlar sunması, yaygınlık kazanmalarının temel nedeni olmuştur (Aslan 2007: 29).

Türkiye’de Küçük sanayi sitesi uygulamaları 1965 yılında başlatılmış ve 2018 yılı sonuna kadar hizmete sunulan toplam 476 adet sanayi sitesi ile 95.202 işyerinde yaklaşık 476.000 kişiye, daha sağlıklı şartlarda çalışma imkânı sağlanmıştır (<https://kss.sanayi.gov.tr>).

2.3.4. Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinin Kalkınmaya Etkisi

Başlangıcı 19. yüzyılın sonlarına dayanan ve ilk kez İngiltere’de görülen, daha sonra ise Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş olan ülkelerde uygulanmaya başlayan Organize sanayi bölgeleri, sanayinin kurulması için gereken fiziki ihtiyacı karşılamakta ve sanayi kuruluşlarının etkin ve verimli bir şekilde çalışabilmeleri için uygun bir ortam sunmaktadır. Bunun yanında, birbiriyle ilişki halinde olup birbirini besleyen bir sanayi çevresi oluşturmayı da sağlamaktadır (Yalçınkaya vd., 2018: 94).

Organize Sanayi Bölgeleri, ülkelerin çoğunda, bölgeler arasında görülen gelişme farklılıklarının ortadan kaldırılması, dengeli bir ekonomik büyüme sağlanması ve kalkınma noktasında geri kalmış bölgelerin sanayilerinin harekete geçirilerek, geliştirilip kalkındırılması amacıyla fiziki teşvik tedbirleri olarak kullanılmaktadır (Öcal 2009: 236). Bu bölgeler, düzenli kentleşmeyi özendirmek, bazı endüstri alanlarında faaliyet gösteren küçük ve orta düzeyde olan işletmelerin sağlıklı gelişebilmesini sağlamak, sanayilerin planlı ve programlı bir şekilde yerleşimine olanak tanımak (Örnek Özden 2016: 108), sanayileşmeyi az gelişmiş bölgelere doğru kaydırarak bölgesel gelişme ve kalkınmada dengeyi kurmak ve bünyesinde barındırdığı firmaların birbirlerini tamamlar özelliklere sahip sektörlerden oluşması sayesinde dışsal ekonomiler oluşturmak gibi görevler üstlenmekte (Yalçınkaya vd., 2018: 94), dolayısıyla da sanayinin geliştirilmesinde ve kalkınmada çok önemli rol oynamaktadır.

Sanayileşme ve kentleşme ilişkilerini düzenleme noktasında önemli bir etkiye sahip olan organize sanayi bölgeleri, sanayi kuruluşlarının, çevrede oluşturabileceği olumlu olmayan etkileri kontrol altında tutmakta, onların daha kolay yöntemlerle ve ucuz üretim yapmalarını sağlamakta, maliyet açısından düşük olan altyapı

hizmetlerinden faydalanmalarına olanak sunmakta ve böylelikle bölgesel kalkınmaya önemli katkılarda bulunmaktadır (Öztürk, Uzun 2010: 104).

Organize Sanayi Bölgeleri uygulamasının pek çok ülke tarafından benimsenmesinin altında yatan temel neden, bunların bir sanayi aracı ya da yöntemi olarak görülmesidir. Ülkelerin çoğu, bölgeler arası oluşan sanayi farklılıklarından dolayı, tutarlı ve dengeli bir kalkınma politikası izlemeyi istemekte, bu sebeple de bir takım önlemler almaktadır (Bayülken 2017: 2). Çünkü gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, ekonomik kalkınmanın bölgeler arasında düzensiz ve dengesiz bir şekilde dağılması, çok ciddi problemler ortaya çıkarmakta bu durum ise önemli sosyal olaylara neden olmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ve benzerlerinin bölgeler arası dağılımının nisbi olarak dengeli olması ve ortaya çıkarılan katma değerlerin daha adil olması bu sorunların önemli ölçüde hafiflemesini sağlamaktadır (Örnek Özden 2016: 122).

Küçük sanayi sitelerinin kalkınma üzerindeki etkisine de kısaca değinecek olursak; bir ülkenin az gelişmişliği ya da gelişmişliği noktasında yapılan ayrımında küçük sanayinin, belirleyici rol oynayabilen bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere gelişmiş ve kalkınmış ülkelerde büyük çaplı bir sanayi söz konusu iken, küçük sanayi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak görülmektedir. Küçük sanayi işletmeleri yöresel ihtiyaçları karşılamak amacıyla üretim yapmakta, bunu yaparken de daha çok el emeğine ve daha az sermayeye ihtiyaç duymaktadır (Kocacık 1993: 31). Büyük sanayi işletmeleri ise daha büyük ve geniş çapta üretim yapmakta ve bunu yaparken de daha fazla sermaye ve teknolojiye dayanmaktadır.

Türkiye’de 1960’lı yıllarda kalkınma planlarıyla yurt genelinde başlatılan kalkınma hamlesi, başta temel altyapı hizmetleri olmak üzere organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını da öngörmüştür. Planlı kalkınma döneminin ilk üçünde, sanayinin ana sektör olduğu tespit edilmiş ve dengeli bir ekonominin kurulması, sosyal ve ekonomik kalkınmanın ortak bir şekilde gerçekleştirilmesi, hızlı bir sanayileşme ve büyümeye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler belirlenmiştir (Bayülken 2017: 3).

Küçük sanayi siteleri aracılığı ile sanayinin gelişmekte olan ya da az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması için geri kalmış olan bölgelerin kalkınmalarının teşvik edilmesi, işletmeler için yeni teknoloji girişlerini kolaylaştırarak karlılık ve verimlilik artışının sağlanması, küçük girişimcilere, birlikte hareket etme ve çevresel faktörlerden doğan maliyetleri paylaşma gibi yönetime katılım biçimlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Cansız 2010: 31).

2.4. Teknokent / Teknopark Kavramı ve Kapsamı

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde, bilim ve teknolojiye sahip olup yenilik yapmak, ülkeler açısından zaruri bir hal almıştır. Bu durumun farkında olan gelişmiş ülkeler üniversite ile sanayi arasında işbirliğini geliştirerek, yeni teknolojiler ve katma değeri yüksek ürünler üreterek, mevcut teknoloji ve bilgiyi ekonomik ve toplumsal katkıya dönüştürmekte ve bunu yaparken de etkili bir araç olarak teknokentleri kullanmaktadır (Gümüş vd., 2013: 24). Üniversite ile sanayi işbirliğinin kurumsallaştığı oluşumlar olarak karşımıza çıkan teknokentler, üniversitelerin veya araştırma kuruluşlarının ayırmış olduğu alanlarda, yeni teknolojiler üretme gayretinde olup, bunları özümseyebilen girişimcilerin bulunduğu yapılarıdır (Tunçay, Mastar Özcan 2015: 44). Ülkelerin çoğunda üniversite-sanayi işbirliği, bir yandan sanayinin ihtiyacı olan teknolojiyi karşılamakta, diğer yandan ise üniversitelerin ihtiyacı olan pratik uygulama sahaları oluşturmaktadır. Bu birliktelik ülkeler açısından ekonomik seviyenin yükselişini hızlandırmaktadır (Ömürbek, Halıcı 2012: 250).

2.4.1. Teknokent / Teknopark Tanımı ve Amaçları

Bilginin, insanlık için faydalı olacak şekilde ve pratik amaçlar sağlamak amacıyla uygulanması bilimi, teknoloji olarak tanımlanmakta ve bu pratik amaçlar günümüzde zayıf ile güçlü arasındaki farkın temel kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır (Kılıç, Ayvaz 2011: 59). Yeni teknolojiler üretmek ve geliştirmek için ihtiyaç duyulan bilginin sağlanabileceği en iyi adres üniversitelerdir. Üniversitelerdeki kuramsal bilginin sanayi ile buluşturulması için izlenebilecek en etkili yöntem, üniversiteler ile sanayi kuruluşlarının birbiriyle bağlantılı olabileceği ortamlar oluşturmaktır. Bu noktada, üniversiteler ile sanayi kuruluşlarının bütünlük

sağlayabileceği yeni alanların oluşturulması fikri teknokentleri/teknoparkları ortaya çıkarmıştır (DDK 2009: 4).

Yenilikçi düşüncelerin ortaya çıkarılmasında üniversite sanayi işbirliği ciddi bir öneme sahiptir. Bu açıdan üniversiteler ve araştırma enstitüleri, dünyada olduğu gibi ülkemizde de bilgi ve teknolojinin en yoğun şekilde üretiminin yapıldığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren dünya genelinde hızla yaygınlaşan üniversite sanayi işbirliğinin esası, sınai yenilenmeyi güçlendirmeye, sanayiye yönelik araştırma geliştirme faaliyetleri gerçekleştirmeye ve ülkenin rekabet gücünü artırmaya dayanmaktadır (Tunçay, Mastar Özcan 2015: 43-44). Bugün birçok ülke tarafından ekonomik ve teknolojik ilerlemenin en büyük ve etkili aracı teknokentler olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, İngiltere, Çin, Kore, Fransa gibi pek çok ülke, hizmet ve üretim sektörlerinde ortaya çıkardıkları değerlerin çoğunu teknoparklarda sürdürülen Ar-Ge faaliyetleri ile geliştirmişlerdir (Ömürbek, Halıcı 2012: 250).

Farklı ülkelerde, hatta aynı ülkenin farklı bölgelerinde sosyal ve ekonomik şartlar değişiklik gösterdiğinden teknokentler; teşkilatlanmaları, kuruluşları, amaçları, idari yapıları ve sundukları hizmetler açısından birbirlerinden farklı oluşumlar göstermektedir. Bu yüzden teknokentler için tek bir tanım yapmak oldukça güçtür (Keleş, Tunca 2010: 3). Şöyle ki;

Uluslararası Bilim Parkları Derneğinin (The International Association of Science Parks, IASP) tanımına göre teknoparklar; *“bir veya birden fazla üniversite veya diğer yükseköğretim kurumu ve araştırma merkezleri ile resmi veya faaliyet bazında ilişkili, bünyesinde bilgiye ve ileri teknolojilere dayalı sanayi firmalarının kurulup gelişmesini teşvik etmek üzere tasarlanmış, içinde yer alan kiracı firmalara, teknoloji transferi ve iş idaresi konularında destek sağlayacak bir yönetim fonksiyonuna sahip, teşvik ve mülkiyete dayalı bir teşebbüstür”* (Yalçıntaş 2014: 89).

Ülkemizde çıkan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununa göre ise teknokentler; *“yüksek, ileri teknoloji kullanan ya da yeni teknolojilere yönelik firmaların, belirli bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da Ar-Ge merkez veya enstitüsünün olanaklarından yararlanarak teknoloji veya yazılım ürettikleri,*

geliştirdikleri, teknolojik bir buluşu ticari bir ürün, yöntem veya hizmet haline dönüştürmek için faaliyet gösterdikleri ve bu yolla bölgenin kalkınmasına katkıda buldukları; aynı üniversite, yüksek teknoloji enstitüsü ya da Ar-Ge merkez veya enstitüsü alanı içinde veya yakınında; akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği siteyi veya bu özelliklere sahip teknoparkı ifade eder". şeklinde tanımlanmıştır (Gökdoğan Gül, Çakır 2014: 82).

Birden çok amaç güdümlük kurulan teknokentlerde ki temel amaç; sanayi, üniversite ve devlet arasında işbirliği sağlamaktır. Yapılacak ortak çalışmalar ile ülke sanayisinin gereksinim duyduğu teknolojileri yurt içi kaynaklardan temin etmek, üniversitelerde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini çeşitlendirmek ve bunu etkin hale getirmek, sanayinin sorunlarını çözmeye akademik uzmanlıktan yararlanmak ve sanayinin rekabet edebilirliğini artırmak teknokentlerin amaçları arasında yer almaktadır (Tepe, Zaim 2016: 22). Bunlarla birlikte teknoparkların kuruluş amaçları şu şekilde sıralanabilmektedir (Altuğ, Hocoğlu 2018: 75-76):

- Ülke sanayisinin ihracata yönelik ve rekabet edilebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla, katma değeri yüksek ürünler ve teknolojik bilgi üretmek,
- Üretim yöntemlerinde yenilik oluşturmak ve geliştirmek,
- Ürünlerde üretim maliyetlerini düşürmek, ürün standardını ve kalitesini yükseltmek,
- Teknolojik bilgiyi ticari hale getirmek,
- Teknoloji yoğun üretimi desteklemek,
- İleri teknoloji alanlarında yatırım imkânları oluşturarak beyin göçünü engellemek,
- Üniversite ile sanayi arasında bilgi ve teknoloji transferini sağlayarak Ar-Ge faaliyetlerinin ekonomik değere dönüşmesini sağlamak,
- Firmalar arasında işbirliği yapabilecekleri ortamlar oluşturmaktır.

Yukarıda ifade edilen amaçlara ilave olarak, Uluslararası Bilim Parkları Derneği'ne (IASP) göre teknoparkların oluşturulmasındaki temel amaçların ise (Zuhal 2017: 58);

- Şirketler ile üniversite arasında bilgi ve teknoloji akışına yön vermek,
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümesine ve gelişmesine hız kazandırmak,
- Kalite geliştirme ve yaratıcılık ortamları oluşturmak,
- Dünya genelinde araştırma kurumlarının ve yenilikçi şirketlerin oluşturduğu küresel bir ağ içerisinde faaliyet göstermek,
- Yerleşik şirketlerin globalleşmesini sağlamak, olduğu belirtilmektedir.

2.4.2. Teknokentlerin /Teknoparkların Özellikleri ve Faydaları

Teknokentler, ileri teknolojiye dayalı firmaların oluşup gelişmesini teşvik etmek ve bunlara destek vermek amacıyla tasarlanmış oldukları için, yönetsel, organizasyonel ve mekânsal işlevleri, bünyelerinde barındırmaktadırlar. Teknokentlerde sanayi ve üniversite kesimi bir araya gelmekte, girişimcilere ve firmalara seminerler, eğitimler verilmekte, böylelikle üniversitenin olanaklarından faydalandırılmaktadır. Teknokentler, yerel yönetimler, üniversiteler ve kamu/özel sektör ortaklığı ile oluşmakta, anonim şirket şeklinde örgütlenmekte, bölgenin rekabet gücünün artırılmasında ve ülke ekonomisinin kalkınmasında çok önemli roller üstlenmektedirler (Keleş, Tunca 2010: 7).

Yukarı kısımlarda yapılan tanımlamalar ve açıklamalar çerçevesinde teknoparklarla ilgili şu özelliklerin öne çıktığı görülmektedir (Ataman 2008: 38):

- Bölgede sunulan her türlü olanaktan faydalanan/faydalanmak isteyen girişimciler ile bunların işbirliği yapmak zorunda olduğu üniversiteler, teknoparkların ana aktörleridir.
- Teknoparklar, altyapı donanımının olduğu alanlarda bulunmak zorundadır.
- Teknoparklarda kurulmuş olan firmalarda teknoloji geliştirme, uygulama ve ticarileştirme çalışmaları ön planda yer almaktadır.
- Teknoparklarda Ar-Ge faaliyetleri yapılmaktadır.

Teknokentlerin yararlarının neler olduğuna baktığımızda, üçlü bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; teknoparkların hem üniversitelere, hem firmalara, hem de buldukları bölgeye/ülkeye ve dolayısıyla ekonomiye çeşitli faydaları

bulunmaktadır. Buradan hareketle teknoparkların üniversitelere sağlamış olduğu faydalar (Gümüş vd., 2013: 25);

- Sanayi ile daha çok ve etkin işbirliği ortamlarının oluşturulması,
- Ortak etkileşim neticesinde ortaya çıkan yeni konularda, uygulamalı araştırma olanaklarının sağlanması,
- Üniversitelerin araştırma altyapısı için ayrılmış olan kaynakların daha etkili ve verimli kullanılması,
- Daha iyi bir eğitim ve daha çok araştırma ortamının oluşturulması,
- Yapılan araştırma sonuçlarının ekonomik açıdan fayda sağlaması,
- Teknoparklardan elde edilen fonların, araştırma çalışmalarına transferiyle üniversiteler için yeni kaynaklar oluşturulması,
- Üniversite öğrencilerine ve mezunlarına yeni istihdam alanlarının oluşturulması, şeklinde sıralanabilmektedir.

Teknoparkların firmalara sağlamış olduğu faydalar da (DDK, 2009: 34);

- Üniversiteler ile işbirliği içinde olabilmeyi sağlaması,
- Nitelikli ve vasıflı eleman kapasitesini artırması,
- Proje temelli çalışma geleneğini geliştirmesi ve yeni projeler üretmeyi teşvik etmesi,
- Endüstri kuruluşlarına Ar-Ge alışkanlığı kazandırması ve Ar-Ge kapasitesini geliştirmesi,
- Girişimcilere sağladıkları bilgi, sermaye ve altyapı olanakları ile yeni iş potansiyellerinin gelişmesine katkı sağlaması,
- Firmaların büyümesini ve gelişmesini kolaylaştırması, olarak gösterilebilmektedir.

Son olarakta teknokentlerin kuruldukları bölgeye/ülkeye ve dolayısıyla ekonomiye sağladığı faydalar ise şu şekilde özetlenebilmektedir (Ömürbek, Halıcı 2012: 255):

- Çevrelerinde yaşamını sürdüren bireylerin gelir düzeyine olumlu etkide bulunmaları,

- Buldukları yerin eğitim seviyesini yükseltmeleri ve uzmanlaşmış işgücünü geliştirmeleri,
- Kuruldukları bölgelerde yeniden sanayileşme faaliyetleri oluşması,
- Bölgesel kalkınma bakımından olumlu gelişmelerin görülmesi,
- Kurumlar arası bağların güçlenmesini ve üretim kapasitesinin artırılmasını teşvik etmesi,
- Kurulmuş oldukları yerlerde istihdam olanaklarını artırmaları, işsizlik oranını azaltmaları,
- Ülkelerin uluslararası pazarlara açılmasını ve endüstriyel rekabete katkıda bulunmasını sağlaması,
- Ülkenin bilim ve teknoloji seviyesini yükseltmesi, dünyadaki saygınlığını ve imajını artırmasıdır.

2.4.3. Teknokentlerin / Teknoparkların Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi

Tarihsel süreç incelendiğinde teknoparkların dünyadaki ilk uygulamaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası kendini göstermeye başlamıştır. İlk teknopark fikri, Stanford Üniversitesi’nin öncülüğünde, bir takım araştırmalar yapan ve yaptıkları bu araştırmaları ticarileştirmek isteyen bir grup araştırmacının gayretleri ile Amerika’nın Kuzey Kaliforniya eyaletinde ortaya çıkmıştır. Bugünkü adıyla Silikon Vadisi (Stanford Research Park) olarak bilinen bu park, dünyanın en ilk ve en çok bilinen teknoparkıdır. Günümüzde Google, Adobe Systems, Intel, Yahoo gibi çok sayıda evrensel firma bu teknopark içinde bulunmaktadır (Başalp, Yazlık 2006: 291). Teknoparkların kurulmuş olduğu ikinci ülke ise İngiltere’dir. İngiltere’de 1972 yılında kurulan bu teknoparklar; Edinburgh’da Heriot-Watt Üniversitesi Teknopark’ı ve Cambridge Teknopark’ıdır (Zuhal 2017: 57).

İkinci Dünya Savaşının ardından petrol fiyatlarında yükselme meydana gelmesi, üretimde azalmaların görülmesi ve ekonomide durgunluğun yaşanması, ülkeleri zor duruma düşürmüştür. Ülkeler bu olumsuz durumlardan kurtulmak amacıyla, üniversite-sanayi işbirliğine yönelmeye ve önem vermeye başlamışlardır (Tepe, Zaim 2016: 22). 1980’li yıllarda teknoparklar gelişmeye başlamış ve bu

yıllarda dünya genelinde 12 tanesi Amerika Birleşik Devletleri, 7 tanesi Belçika ve Fransa, 2 tanesi ise İngiltere’de olmak üzere toplamda 21 tane teknokent olduğu görülmüştür (Alkibay vd., 2012: 68). 1990’lı yıllara gelindiğinde ise, çoğunlukla sanayileşmiş ülkelerde kendini gösteren teknoparkların oluşturulması, zamanla Hindistan, Kore ve Çin gibi yeni sanayileşmiş veya sanayileşmesi devam eden ülkelerde Ekonomik kalkınma ve büyümeyi destekleyici bir politika olarak uygulanmıştır (Eyyuboğlu, Günay Aktaş 2016: 78). Teknoparkların dünyadaki kurulma dönemleri incelendiği zaman, en büyük artışın 90’lı yıllarda gerçekleştiği ve 2000’li yıllardan itibaren sayılarının hızla artmaya başladığı gözlemlenmektedir (Tepe, Zaim 2016: 22).

Türkiye’de teknoparkların kurulma süreci 1980’li yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı (DPT, 2011 yılından itibaren T. C. Kalkınma Bakanlığı adını almıştır) tarafından gündeme getirilmiştir (Keleş, Tunca 2010: 5). 16.11.1990 tarihinde, Türk Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma İçin Bilim ve Teknoloji Fonu (UNFSTD) arasında, ülkemizde bilim ve teknoloji parklarının kurulması amacıyla, TUR/90/T01 numaralı ve “Türkiye’de Teknoparklar Kurulması İçin Program” başlıklı bir proje imzalanmıştır. Programa göre ODTÜ (Ankara), İTÜ (İstanbul), Ege Üniversitesi (İzmir), TÜBİTAK MAM (Marmara Araştırma Merkezi) (Gebze) ve Anadolu Üniversitesi’nde (Eskişehir) beş teknopark kurulması kararlaştırılmıştır (Tepe ve Zaim, 2016: 22). Bu doğrultuda TÜBİTAK MAM tek başına, diğerleri de KOSGEB ile ortak bir şekilde, ilk aşama merkezlerini kurmuşlardır. Bunlar arasında yeterli firma sayısına ulaşan TÜBİTAK MAM ve ODTÜ, teknokent projelerini yaparak yatırımlarına devam etmiştir (Keleş ve Tunca, 2010: 6). 1992 yılında, TÜBİTAK MAM kontrolündeki TÜBİTAK MAM Teknokenti faaliyetlerine başlamış ve ODTÜ ile KOSGEB arasında imzalanan işbirliği protokolü ile de ODTÜ TEKNOKENT kurulmuştur (Yılmaz 2017: 30).

2001 tarihinde çıkartılan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) Kanunu ile bu konu yasal çerçevesine oturtulmuş ve TÜBİTAK MAM Teknokenti ile ODTÜ Teknokent, Türkiye’nin ilk teknoparkları olarak ilan edilmiştir (Tunçay, Mastar Özcan 2015: 45).

Ülkemizde Şubat 2019 tarihi itibarıyla, 4691 sayılı Kanun kapsamında toplam 83 adet Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bunlardan 63'ü faaliyet halinde iken (İstanbul'da 6, Ankara'da 7, Kocaeli'nde 5, İzmir'de 4, Gaziantep 2, Konya'da 2, Mersin 1, Antalya 1, Hatay 1, Trabzon 1, Adana 1, Kayseri 1, Erzurum 1, Eskişehir-(Bilecik) 1, Isparta 1, Bursa 1, Elazığ 1, Denizli 1, Edirne 1, Sivas 1, Tokat 1, Diyarbakır 1, Bolu 1, Sakarya 1, Samsun 1, Kütahya 1, Urfa 1, Malatya 1, Düzce 1, Kahramanmaraş 1, Çanakkale 1, Tekirdağ 1, Çorum 1, Van 1, Manisa 1, Burdur 1, Niğde 1, Yozgat1, Kırıkkale 1, Afyonkarahisar-(Uşak) 1, Aydın 1, Zonguldak 1, Nevşehir 1), 20'sinin henüz faaliyete geçmediği bilinmektedir (İstanbul 5, Ankara 2, Mersin 1, Antalya 1, Hatay 1, Osmaniye 1, Kastamonu 1, Kırklareli 1, Balıkesir 1, Karabük 1, Muğla 1, Çankırı 1, Karaman 1, Giresun 1, Batman 1) (<https://btgm.sanayi.gov.tr>).

2.4.4. Teknokentlerin / Teknoparkların Kalkınmaya Etkisi

Hızlı ve devamlı değişim halinde olan işletmeler; fark yaratmak, yeni teknolojiler ortaya koymak, ekonomik durumlarını ve gelir düzeylerini üst seviyelere çıkarabilmek amacıyla teknolojik gelişmeleri sürekli takip etmeleri gerekmektedir. Çünkü teknolojik gelişme ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi beraberinde getirmektedir. Üniversitede var olan bilgi ve ar-ge yetenekleri ile sanayinin teknolojik ve finansal imkânlarının bir araya getirilmesi, üniversitelere uygulama alanları, sanayiye devamlılık ve ülkelere ise kalkınma sağlaması bakımından çok büyük öneme sahiptir (Ömürbek, Halıcı 2012: 249).

Araştırma kurumunda veya bir üniversite öncülüğünde üretilen bilginin ticari hale getirilmesine olanak sunmak ve böylelikle katma değeri yüksek ürünler elde etmek amacıyla bölgenin ve ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmayı amaçlayan teknokentler; temelinde inovasyon ve Ar-Ge çalışmalarında bulunan firmaları içerisinde barındıran, işletici bir şirket veya yönetici tarafından yönetilen ve mevzuatında öngörülen çeşitli destek mekanizmalarına sahip olan ortamlardır (DDK 2009: 30).

Teknoparklar, bölgelerin/ülkelerin kalkınma araçlarından biri olarak görülen, üniversite-sanayi işbirliğinin somut hale getirildiği, teknoloji altyapısını destekleyen

etkili yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Altuğ, Hoccoğlu 2018: 71-72). Bu yapılar teknolojik gelişmeler için gerekli olan altyapıyı sağlamaları ve yenilikçi fikirlerin ana kaynağı olma özellikleri ile ülkelerin kalkınmalarında önemli roller üstlenmektedirler (Tunçay, Mastar Özcan 2015: 41).

Teknokentlerin uzun dönemde üniversite sanayi işbirliği vasıtası ile sanayiye ve bölgesel ekonomiye destek olarak üretkenlik, istihdam, verimlilik gibi gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan buldukları bölgeye faydalı olmayı amaçlamakta (Eyyuboğlu, Günay Aktaş 2016: 77), ve nitelikli istihdam havuzu oluşturma, yeni iş imkânları yaratma ve buldukları bölgeyi çekim merkezi haline dönüştürme gibi etkileri sayesinde kalkınma sürecine önemli katkılar sağlamaktadır (Cansız, Özbaylanlı 2017, : 127).

3. BÖLÜM

SANAYİ BÖLGELERİNİN SİVAS İLİ EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Bölgeler arası farklılıkların yok edilerek ekonomik açıdan gelişmişliğin ve kalkınmışlığın sağlanabilmesinde sanayi sektörü en etkili unsurlar arasında yerini almaktadır. Dolayısıyla sanayi yapısının, olabildiğince ileri seviyelere ulaştırılıp güçlü bir konuma getirilmesi gerekmektedir. Sivas ili ekonomisine baktığımızda; tarım, ticaret, ulaştırma, haberleşme ve sanayi sektörlerine dayalı olduğu görülmektedir. Bu sektörlerden sanayinin il ekonomisine katkısının yüksek olduğu bilinmektedir. Ancak bu yükseklik ilde var olan imalat sanayiinden ziyade madencilik ve enerji alt sektörlerinin, sanayi sektörü içerisindeki ağırlığından kaynaklanmaktadır. İlde bulunan imalat sektörü, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve çok eski bir geçmişe sahip olmayan teknokent aracılığı ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

3.1. Sivas İli Fiziki Yapısı ve Sosyo – Ekonomik Özellikleri

Farklı toplumlar tarafından kalıcı yerleşmelerin görüldüğü Anadolu, beşeri ve doğal yapının sağladığı imkânlar çerçevesinde çok yönlü şehirlerin ortaya çıktığı bir coğrafyayı temsil etmiştir. Bu şehirler kimi zaman siyasi, kültürel ve sosyo-ekonomik gelişmelerin merkezinde yer almış, kimi zaman ise küçük şehirler olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Anadolu şehirlerinden biri olan Sivas, ilk çağlardan bu yana Hitit, Roma, Selçuklu, Osmanlı gibi farklı devletlerin egemenliğinde kalmış (Akbulut 2009: 212), milli mücadele ile birlikte Cumhuriyet dönemi başlamıştır (Ökmen 2001: 240). Bu süre içerisinde farklı isimlerle anılan şehir (Sebast, Diopolis, Sipas, Talaurs, Megalopolis, Eyalet-i Sivas), Cumhuriyet sonrasında bugün ki şekli olan Sivas ismini almıştır (ORAN 2017: 4).

Sivas ilinin fiziki yapısına bakıldığında; topraklarının deniz seviyesinden yüksek, dağlık ve engebeli bir alanda olduğu görülmektedir. Doğusunda Karasu-Aras dağları, Kuzeyinde Kuzey Anadolu Dağları ve güneyinde ise Toroslar'a bağlı Kulmaç ve Tecer dağları bulunmaktadır (Koç, Sağdıç 2010: 298). Bu dağların arasında fazla yükseltiye sahip platolar yer almaktadır. Doğusunda ve Kuzeyinde

yüksek dağlar bulunurken, Batısında ve Güneyinde genel olarak platolar ve ovalar vardır (Ergün 2008: 5).

Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından bakıldığında, 2011 yılı illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasına göre, Sivas ili sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından 81 il içinde 49' uncu sırada yer almaktadır. Ayrıca ilin içinde yer aldığı Yozgat, Kayseri ve Sivas illerini kapsayan TR72 bölgesi ise 2. kademe gelişmiş iller grubunda bulunmaktadır (SEGE 2011: 76-78). İlin ekonomisine genel olarak hayvancılık, tarım, madencilik, deri, dokuma ve küçük el sanatları yön vermektedir. İlde mevcut üretim sektörleri olan sanayi, inşaat ve tarım sektörleri ile hizmet sektörleri olan ticaret, haberleşme ve ulaştırma sektörleri tam manasıyla gelişme gösterememiştir. Bunun yanı sıra, sağlık ve eğitim sektörleri gibi temel sosyal sektörlerin, günümüz gereksinimlerini karşılayabilecek bir düzeye ulaşamaması, yetişmiş insan gücü bakımından sürekli ve yoğun olarak göç vermesi ve teknik ve sosyal alt yapılardaki yetersizlikler, sosyo-ekonomik gelişme açısından olumlu olmayan sonuçlar doğurmaktadır (Doğan 2007: 43-44).

3.1.1. Coğrafi Konumu ve Yüzölçümü

Sivas ili, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak bölümünde bulunan bir kenttir. İle ait toprakların büyük bir bölümü Yukarı Kızılırmak havzasında yer alırken diğer bölümü Yeşilirmak ve Fırat havzalarında bulunmaktadır (Koç, Sağdıç 2010: 297). İdari açıdan bakıldığında, Doğudan Erzincan, Batıdan Yozgat, Kuzeyden Tokat, Ordu ve Giresun, Güneyden ise Kahramanmaraş, Malatya ve Kayseri ile komşudur (Sivas Valiliği 2002: 30). 38° – 32' ve 40° -16' kuzey enlemleri ile 35° – 50' ve 38° -14' doğu boylamları içerisinde kalan ve Türkiye'nin toprak bakımından ikinci büyük ili olan Sivas, 28.488 km²'lik yüzölçümü ile ülke topraklarının %3.67'sini kaplamaktadır (Arslan 2016: 1106-1107).

3.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü

Sivas ilinin iklimine bakıldığında, çevresinde bulunan illere göre kendine özgü bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada etkili olan faktörler şu şekilde belirtilebilmektedir (Sivas Valiliği 2002: 43):

- Çevresinde bulunan illere nazaran daha yüksek olması,

- Kuzeyden esen rüzgârlara (karayel, yıldız ve poyraz) açık olması,
- Yapısal olarak engebeli olması,
- Basınç farkının yıl içinde değişme göstermesi,
- Farklı coğrafi bölgelerde topraklarının bulunmasıdır.

Sivas ilinde genel olarak; yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı olan karasal iklim görülmele birlikte; il topraklarının Kızılırmak havzasında kalan kısmında karasal iklim, Yeşilirmak Havzasında kalan kısmında Karadeniz ardı geçiş iklimi, Fırat Havzasında kalan kısmında ise, Doğu Anadolu karasal iklimi egemendir (Sivas Kültür Envanteri 2019).

Karasal iklimin hâkim olduğu ilde, doğal bitki örtüsünü bozkırlar (step) oluşturmaktadır. Kuzeyde bulunan dağların yüksek kesimlerinde, soğuğa karşı dayanıklı meşe, sarıçam ve ardıç ağaçlarından oluşan ormanlar bulunmaktadır. Genel olarak kahverengi bozkır toprakları yaygın olarak görülmektedir (Koç, Sağdıç 2010: 299). Ayrıca, ilkbaharda yağışlarla canlanan, genelde boyları 20-25 cm'yi geçmeyen, yazın yetersiz yağış sebebiyle çoğunlukla kuruyup kaybolan bozkır bitkileri (çiğdem, navruz, kar çiçeği, gelincik) ile kuraklığa karşı dayanıklı, kökleri derine kadar giden (dağ yoncası, keven, kekik, sığırkuyruğu, çoban döşeği) bitkiler geniş yer tutmaktadır (Sivas İl Tarım ve Orman Müdürlüğü 2019).

3.1.3. Ulaşım İmkânları

Sivas ili, Türkiye'nin doğu – batı ve kuzey – güney doğrultusunda uzanan karayollarının ve demiryollarının merkezinde bulunmaktadır. Dolayısıyla yolcu ve yük taşımacılığı yapmakta olan ulaşım araçlarının, bu güzergâhtan geçmek durumunda olması Sivas'ı, ulaşım açısından Türkiye'nin en elverişli şehirlerinden biri haline getirmektedir (ORAN 2017: 28). 1930'lu yıllarda demiryolu ve daha sonra da karayollarının geliştirilmesi sonucunda il, konum itibariyle ulaşım ağı içinde bir kavşak noktası olmuştur. Yük taşımacılığı noktasında demiryolu, yolcu taşımacılığı noktasında ise karayolu ağırlıklı olmak üzere, ülke içinde bulunan bütün illerle ulaşım, kolaylıkla sağlanmaktadır (Sivas Valiliği 2002: 202).

Yapımı devam etmekte olan yüksek hızlı tren projesinin tamamlanmasıyla, ülkenin batı kesimlerine ulaşımın daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi

planlanmaktadır. Bu projenin tamamlanması ile birlikte Sivas'tan İstanbul'a 5 saatte, Ankara'ya ise 2 saatte ulaşma olanağı ortaya çıkacaktır (ORAN 2017: 28-29).

İlde mevcut havayolu taşımacılığı, il ekonomisine ayrı bir canlılık kazandırmaktadır (Sivas Valiliği 2002: 202). Türkiye'nin en uzun ikinci pistine sahip olan, iç ve dış hatlara hizmet veren ve yıllık 3 milyon yolcu kapasiteli Sivas Nuri Demirağ Havaalanı'ndan, birçok noktaya günlük seferler yapılmaktadır (ORAN 2017: 29).

3.1.4. Nüfusu ve Kentleşme Yapısı

Belirli bir yerde, belirli bir nüfus sayımı gününde, orada mevcut olan toplam insan sayısı, nüfus olarak ifade edilmektedir. Bir ülkenin sosyo-ekonomik açıdan uygun programları geliştirebilmesi ve geleceğini plânlaması için nüfus özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu yüzden nüfus üzerine tespit edilen kesin verilere gereksinim duyulmaktadır (Akbulut 2007: 83). Buradan hareketle 2018 yılı Türkiye geneline ve Sivas iline ait nüfus hareketleri tablo 6, tablo 7 ve tablo 8 aracılığı ile açıklanmaya çalışılacaktır.

Tablo 6. 31.12.2018 Tarihi İtibariyle Türkiye Geneli ve Sivas İli Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/ Köy Nüfusları ile Nüfus Yoğunlukları

	Toplam Nüfus			İl ve İlçe Merkezleri Nüfusu			Belde ve Köyler Nüfusu			Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
Türkiye Geneli	82.003.882	41.139.980	40.863.902	75.666.497	37.912.323	37.754.174	6.337.385	3.227.657	3.109.728	107
Sivas İli	646.608	323.575	323.033	470.589	233.897	236.692	176.019	89.678	86.341	23

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30709>

Tablo 6’da verilen bilgilere göre; 31 Aralık 2018 tarihi itibariyle Türkiye nüfusunun 82 milyon 3 bin 882 kişi, Sivas ili nüfusunun da 646 bin 608 kişi olduğu (Türkiye’de bulunan 81 il içerisinde 32. sırada yer almaktadır) görülmektedir. Türkiye geneli toplam nüfus içinde erkek nüfusu 41 milyon 139 bin 980 kişi olarak, toplam nüfusun %50,2’sini oluştururken; toplam nüfus içindeki kadın nüfusu da 40 milyon 863 bin 902 kişi olarak toplam nüfusun %49,8’ini oluşturmaktadır. Bu durum Sivas ili için değerlendirildiğinde, toplam nüfus içinde erkek nüfusu 323 bin 575 kişi olarak, toplam nüfusun %50,04’ünü oluştururken; toplam nüfus içindeki kadın nüfusunun ise 323 bin 033 kişi olarak toplam nüfusun %49,96’sını kapsadığı görülmektedir.

Kilometrekare başına düşen kişi sayısı olarak ifade edilen nüfus yoğunluğuna bakıldığında ise, Türkiye genelinde, nüfus yoğunluğunun 2017 yılına (105 kişi) göre 2 kişi artarak 2018 yılında 107 kişi olduğu; Sivas ilinde ise bir önceki yıla (22) oranla 2018 yılında bir kişi artarak 23 kişiye yükseldiği görülmektedir.

2017-2018 yılı Türkiye geneli ve Sivas ili, il/ilçe merkezleri ile belde/ köy nüfusları ve bunların toplam nüfus içindeki oranları (%) ve yıllık nüfus artış hızları (‰) da tablo 7’de gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 7. 2017-2018 Yılı Türkiye Geneli ve Sivas İli, İl/ilçe Merkezleri ve Belde/ Köy Nüfusları, İl/ilçe Merkezleri ile Belde/ Köy Nüfuslarının Toplam Nüfus İçindeki Oranları (%) ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%)

	Toplam Nüfus		İl ve İlçe Merkezleri Nüfusu		Belde ve Köyler Nüfusu		İl ve İlçe Merkezleri Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)		Belde ve Köyler Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)		Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Türkiye Geneli	80.810.525	82.003.882	74.761.132	75.666.497	6.049.393	6.337.385	92.51	92.27	7.49	7.73	12.14	14.66
Sivas İli	621.301	646.608	464.455	470.589	156.846	176.019	74.76	72.78	25.24	27.22	0.12	39.92

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

Tablo 7’de verilen bilgilere bakıldığında; Türkiye geneli toplam rakamları verilen il/ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin, toplam nüfus içindeki oranının 2017 yılında %92,51’ den 2018 yılında %92,27’ye gerilediği; belde ve köylerde ikamet edenlerin, toplam nüfus içindeki oranının da 2017 yılında %7,49’ dan 2018 yılında %7,73’e çıktığı görülmektedir. Aynı durum Sivas ili için ele alındığında, toplam rakamları verilen il/ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin, toplam nüfus içindeki oranının 2017 yılında %74,76’dan 2018 yılında %72,78’ye gerilediği; belde ve köylerde ikamet edenlerin, toplam nüfus içindeki oranının da 2017 yılında %25,24’ ten 2018 yılında %27,22’ye çıktığı görülmektedir.

Yıllık nüfus artış hızları açısından değerlendirildiğinde ise, Türkiye geneli yıllık nüfus artış hızının 2017 yılında %12,4’ten, 2018 yılında %14,66’ya yükseldiği; Sivas ili yıllık nüfus artış hızının da 2017 yılında %0,12’den, 2018 yılında %39,92’ye çıktığı sonucuna varılmaktadır.

Kentleşme, modernleşme sürecinde olan ülkelerde en önemli gelişmelerden biridir. Sanayi devrimi ile birlikte kendini gösteren ulaşım sistemleri, makine teknolojisi ve gelişen fabrikalar; bunların sağladığı zorunluluklar ve kolaylıklar nüfusun önemli bir kısmının topraktan kopmasına neden olmuş, oluşan bu nüfus hareketleri kentleşme olgusunu ortaya çıkarmıştır (Aldemir 2008: 3). Kentleşme kavramı geniş anlamda; sanayileşme ve dolayısıyla ekonomik gelişmeye bağlı olarak ülkede var olan kent nüfusu ve kent sayısının artması hareketi olarak ifade edilmektedir (Garipağaoğlu 2010: 3). Kentte oluşan nüfus genellikle, doğumların ölümlerden fazla olması ve göçlerle, özellikle de kırdan kente yapılan göç şeklinde gelişen iç göçlerle artmaktadır (Aldemir 2008: 3-4).

Sivas ilinde kentsel gelişmeye bakıldığında; Sivas’ın, Cumhuriyet Dönemi başında 26.000 nüfuslu küçük bir kent olduğu görülmektedir. Cumhuriyet Dönemi’nde kentte, Devlet Demir Yolları Fabrikası (1939) ve Çimento Fabrikasının (1943) kurulması ile birlikte nüfus artmış, 4 yıl içerisinde ilçelerden ve farklı kentlerden 1000’e yakın aile gelmiş ve Sivas’a göç başlamıştır. Kentleşme hareketleri, 1940-45 yılları arasında savaş sebebiyle durmuş, 1948-1950 yılları arasında bir hareketlenme içine girmiş ve %2,8’e yükselmiştir. Böylelikle Sivas’ın kentleşmesinde: a) Kentleşme hareketlerinin normal seyrinde devam etmesi, b) 1950-

62’li yıllarda çeşitli fabrikaların yapılması, c) Çimento Fabrikaları ve Devlet Demiryollarında çalışmak amacıyla il merkezine doğru bir işgücü göçü gibi unsurlar etkili olmuştur (Ökmen 2001: 242).

Türkiye kentsel nüfus artışı ile Sivas kent nüfusu artışı karşılaştırılırsa; 1935’ten 1965’e kadar Sivas kent nüfusunun ortalama %7,4 artış hızına sahip olduğu hesaplanmıştır. Türkiye’de ise bu oran %5,1 olarak gerçekleşmiştir. Buradan hareketle, 1960’dan sonra gerçek kent kimliğine bürünmeye başlayan Sivas’ta 1935-1965 yılları arasında kentleşmenin oldukça hızlı olduğu görülmektedir (Ergün 2008: 48-49).

1985 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Sivas ili genel nüfusunun %42,65’inin kentsel nitelik taşıdığı görülmektedir. Bu oran 1990 yılında %49,65’e ulaşmış bulunmaktadır. 1985 yılında %55,77 olan Türkiye geneli kentleşme oranı ise %3,47’lik bir artışla 1990 yılında %59,14’e ulaşmıştır. Neticede söz konusu yıllarda, hem Sivas’ta hem de Türkiye genelinde kentleşme oranının artmış olduğu görülmektedir (Ökmen 2001: 243). Bu durumun günümüze daha yakın tarihler olan 2015 ve 2018 yılları açısından değerlendirilmesi, tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. 2015 ve 2018 Yıllarına Ait Türkiye Geneli ve Sivas İli Kentsel Nüfus Oranları

	Toplam Nüfus		İl ve İlçe Merkezleri Nüfusu		İl ve İlçe Merkezleri Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (%)	
	2015	2018	2015	2018	2015	2018
Türkiye Geneli	78.741.053	82.003.882	72.523.134	75.666.497	92.1	92.27
Sivas İli	618.617	646.608	451.930	470.589	73.05	72.78

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

Tablo 8’deki verilere bakıldığında; 2015 yılında Türkiye geneli kentleşme oranının %92,1 olduğu, 2018’e gelindiğinde %92,97’lik bir artışla %92,97’ye yükseldiği; Sivas ili kentleşme oranının ise 2015 yılında %73,05 olduğu ve 2018’ gelindiğinde %72,78’lik bir düşüşle %72,78’ gerilediği sonucuna varılmaktadır.

3.1.5. Ticaret Yapısı

Sivas'ta 1 adet Ticaret ve Sanayi Odası, 1 adet Ticaret Borsası ve 1 adet Esnaf ve Sanatkâr Odaları Birliği bulunmaktadır.

İlin ticaretini oluşturan en önemli sanayi sektörleri başta madencilik olmak üzere, demir-çelik, çimento, otomotiv parçaları, ayakkabı, tekstil, mobilya, yapı elemanları, elektrik üretimi, hazır beton, vagon, demiryolu yapımında kullanılan beton travers imalatı ve ilin kendi iç piyasasına yönelik bir takım ürünlerdir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2017: 195).

Tarım, orman ve balıkçılık sektörü ürünlerinin yanında, inşaat faaliyetleri ve diğer ticari faaliyetler de önemli yer tutmaktadır. Bunlardan başka özellikle ilin kültürel yapısını öne çıkaran, turistik amaca yönelik halı, kilim, kemik tarak, ahşap kalem, bıçak gibi ürünlerin ticareti de yapılmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2017: 195).

Sivas ili, dış ticaret rakamları açısından değerlendirildiğinde; 2018 yılı sonu TÜİK verilerine göre Türkiye geneli toplam ihracat rakamının yaklaşık 168 milyar dolar, toplam ithalat rakamının ise yaklaşık 223 milyar dolar olduğu görülmektedir (<http://rapory.tuik.gov.tr>). Bu orana Sivas için bakıldığında ise toplam ihracat rakamının yaklaşık 97 milyon dolar, ithalat rakamının ise yaklaşık 55,5 milyon dolar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (<http://rapory.tuik.gov.tr>). Elde edilen veriler neticesinde Sivas ilinin 2018 yılı sonu itibariyle, yaklaşık 41,5 milyon dolar, dış ticaret fazlası vermiş bir il olduğu görülmektedir. İlin ülke ihracatındaki payı % 0.05, ithalatındaki payı ise % 0.02 düzeyindedir.

3.1.6. Sanayi Yapısı

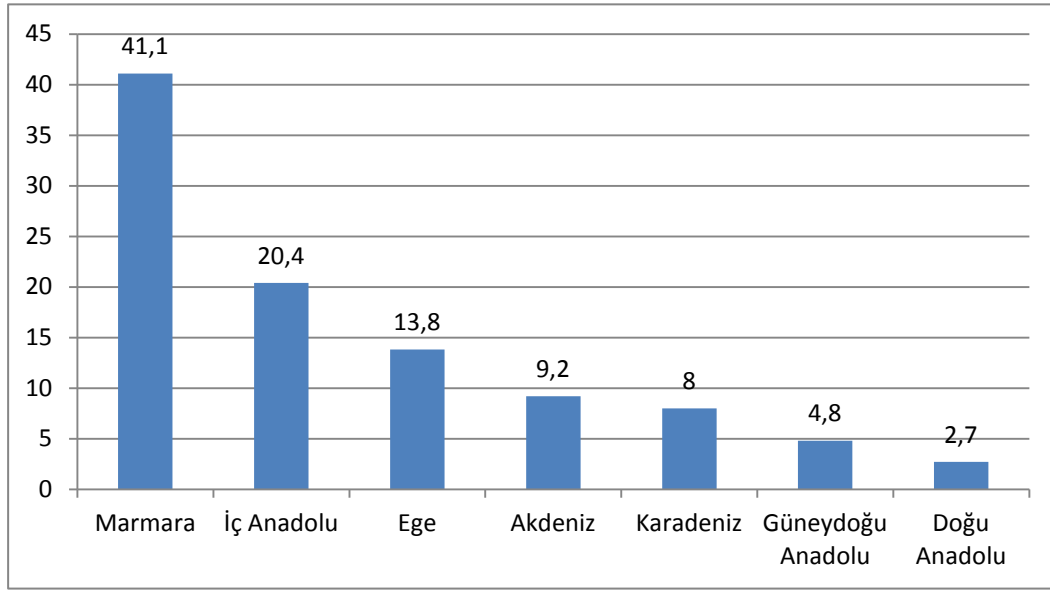
Bölgeler arasında görülen farklılıkların yok edilmesi ve ekonomi açısından rekabetçi bir yapının oluşturulabilmesi için en etkili unsurlardan biri olan ve kaynaklar, beceriler ve teknoloji ile sermayenin bir araya gelerek ortaya çıkardığı sanayi sektörü; döviz kazandırmakta, iç arzı desteklemekte, istihdam alanı oluşturmakta ve servet yaratmaktadır (şahin 2008: 44). Dolayısıyla sanayi yapısının, olabildiği kadar yerel kaynakların değerlendirildiği, nitelikli işgücünün kullanıldığı, stratejik yönetim yaklaşımının uygulandığı, çevresel kurallara göre üretimin

yapıldığı, tüketicilerin tercih ve sağlığının gözetildiği, Ar-Ge'ye gereken önemin verildiği, teknolojik ve özgün tasarımların üretildiği bir seviyeye ulaştırılıp, uluslararası arenada olabildiğince güçlü bir konuma getirilmesi gerekmektedir (Şahin 2008: 46).

Bu anlatılanlar çerçevesinde Sivas ili sanayi yapısını ele alınacak olursa; Sivas ili ekonomisi, tarım, ticaret, ulaştırma ve haberleşme ile sanayi sektörlerine dayanmaktadır. Bu sektörler arasında sanayinin, Sivas ili ekonomisine katkısı oldukça yüksek seviyelerde görülmektedir. Bu durum, ilde imalat sanayinin gelişmiş olmasından ziyade, madencilik ve enerji alt sektörlerinin sanayi sektörü içerisindeki ağırlıklarından kaynaklanmaktadır. İl genelinde çeşitli mermer işletme tesisleri ile demir cevheri ve çinko-bakır-kurşun istihracı (çıkarma işlemi) yapan maden işletmeleri mevcuttur. Ayrıca, demir çelik, çimento, vagon sanayi ilin diğer önemli büyük sektörleridir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2017: 190).

Sivas ili İç Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Başlangıçta sanayi işletmeleri için bölgelere göre bir değerlendirme yapıldığında, bunların %41,1'i Marmara , %20,4'ü İç Anadolu, %13,8'i Ege, %9,2'si Akdeniz, %8'i Karadeniz , %4,8'i Güneydoğu Anadolu, %2,7'si Doğu Anadolu Bölgesinde yer aldığı görülmektedir.

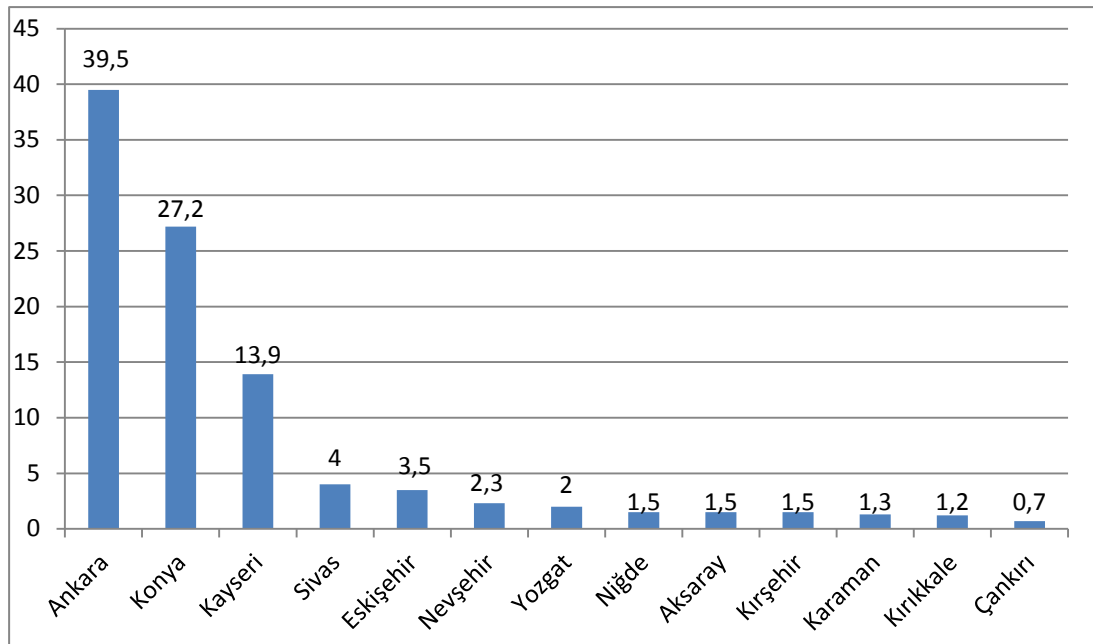
Tablo 9. Türkiye’de Sanayi İşletmelerinin Bölgelere Göre Dağılımı (%)

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2017: 190.

İç Anadolu Bölgesinde bulunan iller işletme sayısına göre sıralandığında ise, sanayi işletmesi sayısı bakımından Sivas ili %4'lük oran ile bölgede içerisinde dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 10. İç Anadolu Bölgesinde İllere Göre Sanayi İşletmelerinin Dağılımı (%)

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2017: 190.

Sivas iline ait imalat sektörü genellikle ilde bulunan 4 adet organize sanayi bölgesi ve 14 adet olan küçük sanayi sitelerinde yoğunlaşmaktadır. 1 adet Teknokent ilin sanayisine katkıda bulunmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2017: 190).

3.2. Sivas Organize Sanayi Bölgesinin Kuruluşu ve Mevcut Durumu

Üretim ve yatırım maliyetlerini en aza indirmek, yatırım yapmayı kolaylaştırarak cazip bir şekilde büründürmek için Organize Sanayi Bölgeleri önem taşımaktadır. Dünya genelinde sanayinin belirli bir plan çerçevesinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi doğrultusunda, ilk örneğinin İngiltere’de görüldüğü organize sanayi bölgesi uygulamasına, 20. yy’ın başlarında öncelikle ABD olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerce de başlanmıştır. İlk uygulamaların amacı, sanayicilerin altyapılı arsa gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmaktır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte başlayan dönemde OSB’ler, birer devlet yatırımı olarak uygulanmaya başlamış ve gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi amacıyla hizmet eder bir şekilde düzenlenmiştir (ORAN 2013: 53).

Sivas ili sınırları içerisinde 4 adet Organize sanayi bölgesi kurulmuştur. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi
- Demirağ Organize Sanayi Bölgesi
- Şarkışla Organize Sanayi Bölgesi
- Gemerek Organize Sanayi Bölgesi

Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi: Sivas – Merkez I.OSB, Bakanlar Kurulunun 15.07.1976 tarih ve 7/12207 sayılı kararname ile kurulmuş, 1989 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Kuruluş Protokolü, Mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 22.12.2000 tarih ve 654 sayılı oluru ile onaylanarak 38 sicil numaralı Tüzel Kişilik kazanmıştır. Şehir merkezine 7 km uzaklıkta, Sivas - Erzincan karayolu üzerinde toplam 435,40 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın kredi desteği ve müteşebbis heyet başkanlığının sorumluluğunda faaliyet göstermekte olan Sivas - Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi, 3 kısımdan

oluşmaktadır. 198,88 hektarlık ilk 2 kısmın yapımı ve tahsisleri tamamlanmış olup, 236,52 hektarlık 3. Kısmın yer seçimi yapılarak altyapı yapım işlemleri ve kamulaştırma başlanmıştır. Böylelikle 2019 yılı ocak ayı itibariyle, toplam 254 sanayi parseli olan 435,40 hektarlık bir OSB teşekkül ettirilmiştir. Bu parsellerin kamulaştırılarak altyapısı tamamlanan 247'si, 230 yatırımcıya tahsis edilmiştir. 7 adet boş sanayi parseli bulunmaktadır (www.sivasosb.org.tr).

Demirağ Organize Sanayi Bölgesi: Sivas – Merkez II. Organize Sanayi Bölgesinin yer seçimi 15.10.1996 tarihinde yer seçim komisyonu tarafından yapılmış ve Sivas Demir Çelik Fabrikası Körtuzla mevkiinde, 850 hektarlık bir alan II. OSB yeri olarak belirlenmiştir. 27.05.1997 tarih ve 7180 sayılı Bakanlık Oluru ile kurulan Sivas – Merkez II. OSB'nin Kuruluş Protokolü, 22.12.2000 tarih ve 653 sayılı Bakanlık oluru ile onaylanarak 39 sicil numaralı Tüzel Kişilik kazanmıştır. II. OSB yeri olarak belirlenen alanın tamamı, Türkiye Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün kamulaştırma sınırı içinde bulunmaktadır. 22.12.2015 tarihinde onaylanan imar planına göre OSB'nin toplam alanı 8.141.052,33 m² olarak düzeltilmiştir. Onaylanan planlara göre toplam parsel sayısı 262 adet, sanayi parseli sayısı ise 224 adet olmuştur (Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü 2019).

Bölgenin imar planı içinde demiryolu ağı ve lojistik merkez bulunmaktadır. Türkiye'de örnek olabilecek bir OSB kurulması planlanmaktadır. İsminin de taşıdığı vasıflara uygun olması için Sivas-Merkez II. Organize Sanayi Bölgesinin ismi Demirağ Organize Sanayi Bölgesi olarak Bakanlığın 02.03.2016 tarih ve 883 sayılı olurları ile değiştirilmiştir (Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü 2019).

Şarkışla Organize Sanayi Bölgesi: Şarkışla Organize Sanayi Bölgesi, 02.09.2004 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yatırım programına alınmış olup, aynı yıl içerisinde yer seçimi yapılarak, 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununu Hükümlerine göre Müteşebbis Heyet oluşturulmuştur. 21.06.2005 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanı tarafından Kuruluş protokolü onaylanmış, 232 sicil numaralı tüzel kişilik kazanmış ve 2009 yılına faaliyete başlamıştır (<http://www.sarkislaosbm.com>).

2005 yılında kurulup faaliyetine devam eden Organize Sanayi Bölgesi toplamda 360.852,67 m² alana sahip olup bu alanın 151.650,67 m² lik kısmı sanayi alanında kullanılmaktadır (<https://osbbs.sanayi.gov.tr>). Bölge 48 Sanayi parselinden mevcut olup, 15 yatırımcıya arsa tahsis edilmiştir. 1 Mobilya üretim Fabrikası faaliyetine başlamış, 2 firma inşaatını tamamlamış, 12 firma ise proje aşamasındadır (<http://www.sarkislaosbm.com>).

Gemerek Organize Sanayi Bölgesi: Gemerek Organize Sanayi Bölgesi, 2006 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kuruluş protokolü onaylanmış ve 136 sicil numaralı tüzel kişiliğini kazanmıştır. Organize Sanayi Bölgesinin kurucu ortaklarına bakıldığında; Sivas İl Özel İdaresi, Gemerek Belediye Başkanlığı ve Sivas Ticaret ve Sanayi Odası olduğu görülmektedir (Gemerek Kaymakamlığı 2019).

110 hektarlık alana sahip olan Gemerek Organize Sanayi Bölgesinde, toplam 43 adet sanayi parseli bulunmakta, bu parsellerden 9 adedinin tahsis edildiği (proje aşamasında), 34 adedinin ise boş olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca karma bir yapıya sahip olan OSB’de kamulaştırma ve altyapı yatırımları devam etmektedir (OSBÜK 2019).

Hazırlanmakta olan tez çalışmasının bu aşamadan sonraki, Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili kısımlarına, Demirağ OSB ve Gemerek OSB ‘nin henüz faaliyete geçmemiş olmasından, Şarkışla OSB’de ise sadece 1 firmanın faaliyetine başlamış olmasından dolayı, sadece şuan iktisadi anlamda etkin bir şekilde faaliyet göstermekte olan Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi verileri temel alınarak devam edilecektir.

3.2.1. Sivas Organize Sanayi Bölgesinin Vizyon ve Misyonu

Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi, yenilikçi bir sanayi modeli ile marka haline gelmek, oluşturduğu model ve etkinliği ile örnek teşkil eden bir organize sanayi bölgesi olmak, ahlaki değerler çerçevesinde kurumsal altyapısı ile katılımcılarına güler yüzlü, duyarlı ve samimi hizmet sunmak, Sivas ve ülke sanayisi için örnek projelerle kaynaklarını artırmak, çevre ve insana saygı noktasından hareketle ortak akıl birliğiyle paydaşlarına yönelik değer oluşturma vizyonu taşımaktadır (<https://www.sivasosb.org.tr>).

Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi, bünyesinde faaliyet gösteren sanayicilerin dünya ticaret arenasında daha çok büyüyerek, payını arttırması amacına yönelik çalışmalara öncülük etmek ve bu kapsamda sanayicilerin, her türlü ekonomik gelişimini destekleyen faaliyetlerde aralıksız ve kaliteli hizmet almasını sağlamak misyonu ile hareket etmektedir (<https://www.sivasosb.org.tr>).

3.2.2. Sivas Organize Sanayi Bölgesinde Bulunan Firma Sayısı ve Firmaların Sektörel Dağılımı

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi, 03.04.2019 itibariyle elde edilen verilere göre, toplam 435,40 hektarlık bir alan üzerinde kurulmuştur. Bu hektarın alansal dağılımı tablo 11’de gösterilmektedir:

Tablo 11. Sivas-Merkez I. OSB’nin Alan Açısından Dağılımı (Hektar)

İdari ve Sosyal Tesis Alanı	9,11
Arıtma Tesis Alanı	4,88
Mesleki ve Teknik Öğretim Alanı	3,76
Sağlık Koruma Bandı Alanı	46,90
Park, Yeşil Alan	22,01
Yol Alanı	44,10
Sanayi Parsel Alanı	304,64
Toplam Alan	435,40

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Sanayi parsellerinin alan açısından mevcut durumuna bakıldığında ise tablo 12’de gösterilecek bilgilere ulaşılmaktadır:

Tablo 12. Sivas-Merkez I. OSB Sanayi Parsellerinin Mevcut Durumu (Hektar)

Tahsis Olunan Parsel Alanı	274,28
Boş Parsel Alanı	30,36
Toplam Sanayi Parsel Alanı	304,64

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Sivas Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan mevcut hektar üzerinde, yapılmış parsel dağılımı, tablo 13'te gösterildiği şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 13. Sivas-Merkez I. OSB Parsel Sayısı (Parsel)

İdari ve Sosyal Tesis Parsel Sayısı	11
Artırma Tesisi Parsel Sayısı	1
Mesleki ve Teknik Öğretim Parsel Sayısı	0
Sağlık Koruma Bandı Parsel Sayısı	3
Park, Yeşil Alan Parsel Sayısı	20
Yol Parsel Sayısı	....
Sanayi Parsel Sayısı	254
Toplam Parsel Sayısı	290

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Sanayi parsellerinin sayısal olarak mevcut durumuna bakıldığında ise tablo 14'teki bilgilere ulaşılmaktadır:

Tablo 14. Sivas-Merkez I. OSB Sanayi Parsel Sayısının Mevcut Durumu (Parsel)

Tahsis Olunan Parsel Sayısı	247
Boş Parsel Sayısı	7
Toplam Sanayi Parsel Sayısı	254

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan ve kamulaştırılarak altyapısı tamamlanan parsellerin 247'si, 230 yatırımcı firmaya tahsis edilmiştir.

Tahsisi yapılan firmaların hangi aşamada oldukları, bunların sayıları ve parsel olarak dağılımları tablo 15’te detaylı olarak verilmiştir:

Tablo 15. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde Bulunan Yatırımcı Firma Bilgileri

	Adet	Parsel
Üretime Geçen Firma Sayısı	155	188
Üretimini Durduran Firma Sayısı	12	16
Binalı Üretime Geçmeyen Firma Sayısı	27	26
İnşaat Halindeki Firma Sayısı	16	4
Proje Safhasında Olan Firma Sayısı	20	13
Toplam Yatırımcı Firma Sayısı	230	247

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde bulunan 230 firmaya tahsis edilmiş 247 tahsisli parselin sektörel dağılımları ve bu sektörlere ait firma sayıları tablo 16’ da gösterileceği şekilde sıralanmaktadır:

Tablo 16. Tahsisli Parsellerin Sektörel Dağılımı ve Firma Sayıları

Sıra	Sektör Adı	Parsel Sayısı	Firma Sayısı
1	Gıda Ürünleri İmalatı	40	37
2	Giyim Eşyaları İmalatı	18	17
3	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	37	28
4	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı	4	3
5	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	7	7
6	Temel Eczacılık Ürünleri ve Eczacılığa İlişkin Malzeme İmalatı	4	3
7	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı	23	23
8	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	20	23
9	Ana Metal Sanayi	2	2
10	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	53	50
11	Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	2	3
12	Diğer İmalatlar	37	34
Toplam		247	230

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Tablo 16 incelendiğinde; Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan toplam 230 yatırımcı firmaya tahsis edilmiş 247 tahsisli parselin sektörler açısından oranları ele alındığında, %21.74'lük bir pay ile fabrikasyon metal ürünleri imalatının ilk sırada yer aldığı; bunu %16.08 ile gıda ürünleri imalatı ve %12.17 ile de ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatının takip ettiği görülmektedir.

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan toplam 230 yatırımcı firmadan 188 parseli sahip olan 155 adeti, faal olarak üretimine devam etmektedir. Üretime geçilen bu parsellerin sektörel dağılımları ve firma sayıları ise tablo 17'de ayrıntılı bir biçimde gösterilmektedir:

Tablo 17. Üretime Geçilen Parsellerin Sektörel Dağılımı ve Firma Sayıları

Sıra	Sektör Adı	Parsel Sayısı	Firma Sayısı
1	Gıda Ürünleri İmalatı	30	25
2	Giyim Eşyaları İmalatı	15	13
3	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	30	21
4	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı	1	1
5	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	6	6
6	Temel Eczacılık Ürünleri ve Eczacılığa İlişkin Malzeme İmalatı	4	3
7	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı	13	13
8	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	10	10
9	Ana Metal Sanayi	2	2
10	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	40	33
11	Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	2	1
12	Diğer İmalatlar	35	27
Toplam		188	155

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Tablo 17’de verilen bilgilere dayanarak, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde üretime geçen 155 yatırımcı firmanın sektörel bazda oranlarına bakıldığında; en yüksek oranın % 21,29 ile fabrikasyon metal ürünleri imalatından oluştuğu, bu grubu gıda ürünleri imalatı ve ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri grubunun izlediği görülmektedir.

3.2.3. Sivas Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmaların İstihdam Açısından İncelenmesi

03.04.2019 tarihi itibarıyla firma sayıları ile sektörel dağılımları verilen Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların, aynı tarihli istihdam rakamlarına ait bilgilere, tablo 18 aracılığıyla ulaşılabilmektedir:

Tablo 18. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesinde Bulunan Firmaların İstihdam Rakamları

Sıra	Sektör Adı	Üretim Aşamasında Olan Firmalara Ait İstihdam Rakamları	Tahsis Edilmiş Olan Firmalara Ait İstihdam Rakamları
1	Gıda Ürünleri İmalatı	624	789
2	Giyim Eşyaları İmalatı	2815	3150
3	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	911	1086
4	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı	10	42
5	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	138	158
6	Temel Eczacılık Ürünleri ve Eczacılığa İlişkin Malzeme İmalatı	49	49
7	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı	207	376
8	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	146	401
9	Ana Metal Sanayi	55	55
10	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	2189	2544
11	Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	85	115
12	Diğer İmalatlar	870	1066
Toplam		8099	9771

Kaynak: <https://www.sivasosb.org.tr>.

Tablo 18'de verilen bilgiler incelendiğinde; 03.04.2019 tarih itibarıyla, faal olarak üretimine devam etmekte olan firmalara ait istihdam rakamının 8.099 kişi olduğu; üretimine devam eden firmaların da içinde bulunduğu, tahsis edilmiş

parsellerde bulunan firmalara ait toplam istihdam edilen kişi sayısının da 9.771 kişi olduğu görülmektedir. Bu iki rakam arasında görülen 1.672 kişilik fark ise, tahsis edilmiş olup; üretimine ara veren, binalı üretime geçmeyen, inşaat halinde olan ve proje safhasında bulunan firmalara ait istihdam rakamını göstermektedir.

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde faal olarak üretimine devam etmekte olan firmalara ait istihdam rakamını, Sivas ili istihdamına oranlayabilmek için en yakın tarih olan 2018 yılı verilerine bakılacak olursa; Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü'nden elde edilen veriler doğrultusunda, 2018 yılı sonu itibariyle bu rakamın 7.953 kişi olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü 2019). Aynı şekilde 2018 yılı Aralık ayı itibariyle Sivas iline ait istihdam rakamlarına bakıldığında ise; sosyal güvenlik kapsamında aktif olarak çalışan sayısının; 4A kapsamında 87.953, 4B kapsamında 27.133 ve 4C kapsamında 29.656 kişi olmak üzere, toplam 144.742 kişi olduğu görülmektedir (www.sgk.gov.tr). Bu bilgiler doğrultusunda; 2018 yılında, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde faal olarak üretimine devam etmekte olan firmalara ait istihdam rakamı olan 7.953 kişi sayısı, Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan elde edilen Sivas iline ait aktif çalışan sayısı olan 144.742 kişi sayısına oranlandığında, %5.49'luk bir değer elde edilmektedir. Bu değer 2018 yılı sonu itibariyle, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde istihdam edilenlerin, il istihdamına oranını vermektedir.

Burada ifade edilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Sivas ili bulunduğu coğrafi yapı içerisinde, konunun baş kısmında da değinildiği üzere, genellikle yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı olan karasal iklime sahiptir. Dolayısıyla mevsimsel etkiler, il bazında, aylar itibariyle, istihdam edilen kişi sayısı üzerinde artış ya da azalışlara sebep olabilmektedir. Şöyle ki; mevsimsel şartlar bakımından daha elverişli dönemlerde istihdam edilen kişi sayısında artış gözlemlenirken, mevsimsel şartlar bakımından elverişsiz olan dönemlerde, istihdam edilen kişi sayısında azalışlar gözlemlenebilmektedir. Örneğin, 15 Kasım – 15 Nisan tarihleri arası ihaleli işlerde ya da inşaat sektöründe faaliyet gösteren işyerleri, kış mevsiminin etkisiyle çalışmalarına ara vermek durumunda kalmakta ve istihdam

ettiği kişi sayısını düşürebilmektedir. Bu yüzden aylık olarak yapılan oranlamalar arasında, mevsimsel etkiler sebebiyle, değişkenlik görülebilmektedir.

3.2.4. Sivas Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmaların İhracat Açısından İncelenmesi

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren firmalara ait, 2017-2018 yıllarını kapsayan ve Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen ihracatın; sayıları, rakamları, ihracat yapılan malın cinsi ve ihracatın en fazla yapıldığı ilk beş ülke bilgilerine tablo 19 aracılığıyla ulaşılabilmektedir:

Tablo 19. Sivas Gümrük Müdürlüğü Nezdinde Gümrükçe Onaylanmış İşlemler Neticesinde Gerçekleştirilen İhracat (Dolar)

Yıl	Firma Sayısı	İhracat Sayısı	İhracat Rakamları	İhracat Yapılan Malın (Eşyanın) Cinsi	En Fazla İhracatın Yapıldığı İlk 5 Ülke
2017	16	134	2.675.165	Jet Yakıtı, Kam Mili, Süt ve Süt Ürünleri, Makine ve Aksamları, Şişe Kapakları, Soğutucu ve Dondurucu Malz., Mermer, Soğutma Sist., Mobilya.	Almanya, İran, Suudi Arabistan, Irak, Özbekistan.
2018	15	147	5.455.208	Jet Yakıtı, Kam Mili, Süt ve Süt Ürünleri, Makine ve Aksamları, Şişe Kapakları, Soğutucu ve Dondurucu Malz., Mermer, Soğutma Sist., Mobilya, Hastane ve Medikal Malz., İklimlendirme Malz., Gıda.	Almanya, Suudi Arabistan, Gürcistan, Romanya, Tayland.

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı Sivas Gümrük Müdürlüğü 2019.

Tablo 19'a bakıldığında; 2017 ve 2018 yılları için Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen ihracatın, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan ve üretim aşamasında bulunan yaklaşık 155 firmadan, 2017 yılında 16 firma, 2018 yılında ise 15 firma tarafından yapıldığı; bu firmalar tarafından yapılan ihraç kalemi sayısının 2017 yılı için 134, 2018 yılı için ise 147 olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Buradan hareketle elde edilen verilere dayanarak, belirli firmaların aynı cins eşya (mal) üzerinden ihracat işlemlerini gerçekleştirdiği sonucuna varılabilmektedir.

Yine tablo 19'da görüleceği üzere, Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen ihracatın en fazla yapıldığı ilk beş ülke sırasıyla, 2017 yılı için Almanya, İran, Suudi Arabistan, Irak ve Özbekistan; 2018 yılı için ise Almanya, Suudi Arabistan, Gürcistan, Romanya ve Tayland olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 2017 yılından 2018 yılına ihracatın %49 düzeyinde artmış olduğu görülmektedir.

Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan firmalar, ihracat rakamları açısından incelendiğinde; Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen ihracatın, Sivas ilinde gerçekleşen toplam ihracat içinde çok yüksek bir payının olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bilgiler tablo 20' de daha detaylı görülebilmektedir:

Tablo 20. Sivas İli Toplam İhracat Rakamları ve Sivas Gümrük Müdürlüğü Nezdinde Gümrükçe Onaylanmış İşlemler Neticesinde Gerçekleştirilen İhracat Rakamları (Dolar)

	Türkiye Geneli Toplam İhracat Rakamları	Sivas İli Toplam İhracat Rakamları	Sivas Gümrük Müdürlüğü Nezdinde Gümrükçe Onaylanmış İşlemler Neticesinde Gerçekleştirilen İhracat Rakamları
2017	156.992.940,414	92.324,132	2.675,165
2018	167.945.418,125	97.118,084	5.455,208

Kaynak: (TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>, T.C. Ticaret Bakanlığı Sivas Gümrük Müdürlüğü 2019).

Tablo 20 incelendiğinde, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan ve Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen firmalara ait ihracat rakamlarının, ilin toplam ihracat rakamlarına oranı; 2017 yılı için %2.89 ve 2018 yılı için ise %5.62 gibi düşük bir düzeyde kendini göstermektedir.

Yukarıda elde edilen bilgiler neticesinde; ihracat rakamları, ihracat sayıları ve de ihracat oranlarının düşük olmasının; gerek Sivas ilinin lojistik açıdan gereken seviyeyi yakalayamamış olmasından, gerek coğrafi yapısı bakımından deniz ve liman sahalarına uzak olması nedeniyle, yapılan ihracatın büyük bir kısmının karayolu ile gerçekleştirilmesinden, gerekse de Sivas Gümrük Müdürlüğü'nün iç gümrük olması nedeniyle, her türlü gümrük işlemlerinde ikinci gümrükleme sebebiyet vereceği için firmalara ekstra maliyet getireceği gibi nedenlerden kaynaklanabileceği yorumu yapılabilmektedir.

3.2.5. Sivas Organize Sanayi Bölgesinin İl Ekonomisine Katma Değer Katkısı

03.04.2019 yılına ait sektörel dağılımları, firma sayıları, istihdam ve ihracat rakamları yukarıda verilen Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nin il ekonomisine sağladığı katma değer, sektörel bazda rakamsal olarak tablo 21 aracılığıyla şu şekilde gösterilmektedir:

Tablo 21. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde Bulunan Firmaların İl Ekonomisine Sağladığı Katma Değer Rakamları

Sıra	Sektör Adı	Firma Sayısı	Sağladığı Katma Değer YTL
1	Giyim Eşyaları İmalatı	13	107.861.810
2	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	33	95.566.000
3	Gıda Ürünleri İmalatı	25	83.963.250
4	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	21	51.047.000
5	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı, Ana Metal Sanayi, Bilgisayarların – Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı ve Temel Eczacılık Ürünleri ve Eczacılığa İlişkin Malzeme İmalatı	7	27.553.000
6	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	10	20.556.460
7	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı	13	20.534.000
8	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	6	7.554.000
9	Diğer İmalatlar	27	70.097.000
Toplam		155	484.732.520

Kaynak: Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü 2019.

Tablo 21'de verilen bilgiler çerçevesinde, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet göstermekte olan firmaların, il ekonomisine sağladığı katma değer oranlarına bakıldığında; %22.25 ile giyim ürünleri imalatının ilk sırada yer

aldığı görülmektedir. Bunu %19.72 ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı, %17.32 ile gıda ürünleri imalatı, %10.53 ile ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı, %5.68 ile kağıt ve kağıt ürünleri imalatı, ana metal sanayi, bilgisayarların – elektronik ve optik ürünlerin imalatı ve temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzeme imalatı, %4.24 ile kauçuk ve plastik ürünler imalatı, yine %4.24 ile diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı ve %1.56 ile de kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı takip etmektedir. Bunların dışında kalan diğer imalat kalemlerine düşen oran ise %14.46 olarak hesaplanabilmektedir.

Üretim aşamasında olan 155 firma haricinde, üretimine ara veren, binalı üretime geçmeyen, inşaat halinde ve proje safhasında olan 75 firmaya ait katma değer rakamının ise 463.461.300 YTL olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, 2019). Bunların dağılımları tablo 22’de gösterilmektedir:

Tablo 22. Üretim Aşaması Dışında Kalan Firmalara Ait Katma Değer Rakamları

	Firma Sayısı	Sağladığı Katma Değer YTL
İnşaat Halindeki Firma Sayısı	16	194.948.500
Proje Safhasında Olan Firma Sayısı	20	156.522.800
Binalı Üretime Geçmeyen Firma Sayısı	27	92.026.000
Üretimine Ara Veren Firma Sayısı	12	19.964.000
Toplam Yatırımcı Firma Sayısı	75	463.461.300

Kaynak: Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü 2019.

03.04.2019 tarihi itibarıyla Sivas-Merkez I. Organize sanayi Bölgesi’nde bulunan ve 230 yatırımcıya tahsis edilmiş olan firmaların, il ekonomisine sağlamış olduğu toplam katma değer 948.193.820 YTL olduğu hesaplanabilmektedir. Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü’nden elde edilen veriler doğrultusunda, bu rakamın 2017 yılı için 722.048.820 YTL, 2018 yılı için ise 765.194.320 YTL olduğu bilgisine ulaşılabilmektedir (Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü, 2019). Bunun yanında, Gayrisafi Katma Değer rakamları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından en son 2017 yılında yayınlanmıştır. Buna göre,

TÜİK’ ten elde edilen 2017 yılına ait Sivas ili Gayrisafi Katma Değer rakamı olan 14.786.544.000 TL kullanılarak bir oranlama yapılmaya çalışılacaktır (<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>).

Yukarıdaki bilgiler ışığında, 2017 yılında, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde bulunan firmalara ait katma değer rakamı olan 722.048.820 YTL, Türkiye İstatistik Kurumu’ndan elde edilen Sivas ilinin gayrisafi katma değer rakamı olan 14.786.544.000 TL’ye oranlandığında, %4.88’ lik bir değer elde edilmektedir. Bu değer 2017 yılı sonu itibariyle, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde bulunan firmalara ait katma değer, ilin toplam katma değerine olan oranını vermektedir.

Buradan hareketle, 2018 ve 2019 yıllarında Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde bulunan firmalara ait katma değer rakamlarının artmış olduğu görülmektedir. Bu artış göz önünde bulundurulduğunda aynı yıllarda, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nde bulunan firmalara ait katma değer, ilin toplam katma değerine oranının da artmış olacağına dair bir tahmin ya da yorum yapılabilmektedir.

3.3. Sivas Küçük Sanayi Sitelerinin Kuruluşu ve Mevcut Durumu

Küçük Sanayi Siteleri, kent içinde dağınık bir biçimde yerleşmiş ve elverişli olmayan çalışma şartları altında çalışan küçük sanayicileri, düzenli ve çağdaş işyerine kavuşturmak, onların çalışma şartlarını iyileştirerek aralarında organizasyon ve dayanışmayı geliştirmek, böylelikle gereksinimlerinin daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve yeni teknolojilerin işyerlerine sokulmasını sağlayarak ana sanayi - yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesine katkı yapan benzer iş kollarında çalışan küçük işletmeleri aynı yerde toplayan sitelerdir (Bozdemir 2014: 462-463).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın, Teşkilat ve Görevleri Hakkında 3143 Sayılı Kanun’un ikinci maddesinin d bendinde, *"sanayi bölgelerinin ve sitelerinin kurulmasına izin vermek; bu kuruluşları desteklemek ve denetlemek; bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerekli mevzuatı hazırlamak; küçük sanayi ve el sanatları ile ilgili her türlü ulaştırma, geliştirme ve koordinasyon hizmetleri yürütmek; organize sanayi bölgelerinin ve küçük sanayi sitelerinin kurulması ile*

ilgili bütün faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak" tan sorumlu tutulduğu görülmektedir (Eyuboğlu 2005: 58).

Küçük Sanayi Siteleri, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulmakta ve kooperatif olarak örgütlenmektedir. Genellikle küçük tamirhane ve imalathaneleri bünyesinde barındıran küçük sanayi sitelerinde faaliyette bulunacak işletmelere ait tesisler, kurulan Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi aracılığıyla projelendirilmekte ve inşaatı, müşterek alanları vs. yapılmaktadır (Çuhadar 2005: 61).

Küçük sanayi siteleri, planlı kalkınma dönemi olan 1960'lı yıllarda, sanayi yapılaşmalarının disipline edilmesi ve çarpık sanayinin önlenmesi amacıyla, kurulmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Aydemir, Ateş 2011: 170). Bu kapsamda, 1965 yılında ilk kez Sivas'ta bir küçük sanayi sitesi kurulmuş ve uygulama hızlı bir şekilde ülke geneline yayılmıştır (Bayülken, Kütükoğlu 2012: 24).

Sivas ili sınırları içerisinde 9 adeti ilçelerde ve 5 adeti şehir merkezinde olmak üzere toplam 14 adet küçük sanayi sitesi bulunmakta ve bu sanayi siteleri yaklaşık 6.000 kişiye istihdam sağlamaktadır (Sivas Valiliği 2018: 87). Sivas İl Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü'nden elde edilen 2019 yılı nisan ayı verilerine dayanarak ilçelerde ve il merkezinde bulunan küçük sanayi siteleri ile ilgili bilgiler tablo 23 ve tablo 24'te verilmektedir.

Tablo 23. Sivas İlçelerinde Bulunan Küçük Sanayi Siteleri

KKS'nin Adı	Kuruluş Yılı	İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Sivas Divriği KSS	2001	100	100	100
Sivas Gemerek KSS	1985	50	40	80
Sivas Suşehri KSS	2001	100	100	100
Sivas Şarkışla KSS	1983	172	172	100
Sivas Şarkışla KSS 2. Kısım	2016	48	48	100
Sivas Kangal KSS	2006	68	35	51
Sivas Gürün KSS	2007	73	73	100
Sivas Zara KSS	1992	103	98	95
Sivas Yıldızeli KSS	2007	64	50	78
Toplam		778	716	92

Kaynak: Sivas İl Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü 2019.

Tablo 23 incelendiğinde, ilçelerde kurulmuş olan küçük sanayi sitelerinde işyeri sayıları ve bunların ne kadarlık kısmının faal olduğuna bakıldığında, doluluk oranının oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 24. Sivas Merkezde Bulunan Küçük Sanayi Siteleri

KKS' nin Adı	Başlama ve Bitiş Tarihleri	İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
Merkez (I. Bölüm)	1965-1968	127	Yıkım Aşamasında	Yıkım Aşamasında
Merkez (II. Bölüm)	1967-1969	310	Yıkım Aşamasında	Yıkım Aşamasında
Merkez 4 Eylül	1985-1998	546	546	100
Merkez 100. Yıl	1994-1994	88	88	Yıkım Aşamasında
Merkez Ahşap İşl.	1990-2001	72	72	100
Toplam		1143	706	61

Kaynak: (Sivas İl Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü 2019, Ergün 2008: 56).

Tablo 24' te görüldüğü üzere; Sivas merkezde 5 adet küçük sanayi sitesi faaliyet göstermektedir. Bunlardan ilki, 1968 yılında faaliyete geçen 127 iş yeri kapasiteli Merkez (I. Bölüm) (eski sanayi) KSS sitesi olup, %40 Bakanlık kredisi ile yapılmıştır. Aynı şekilde, 1969 yılında 310 iş yeri kapasitesine sahip Merkez (II. Bölüm) (eski sanayi) KSS de %40 bakanlık kredisi desteği ile kurulmuştur. Şuan yıkım aşamasında olduğu görülmektedir (Ergün 2008: 56).

88 iş yeri kapasitesine sahip olan 100. Yıl Küçük Sanayi Sitesi ile 72 iş yeri kapasiteli Merkez Ahşap İşleri (Ata Sanayi) Küçük Sanayi Sitesinin de taşınacağı bilinmektedir. Başlangıçta 500 iş yeri kapasitesine sahip olan ve şuan 546 iş yeri sayısına ulaşan 4 Eylül Küçük Sanayi Sitesi ise faaliyetlerine devam etmektedir.

1960' lı yıllarda kent merkezine yakın yerlerde kurulmuş olan sanayi siteleri günümüzde, kentin büyümesi sonucu kent içinde kalmıştır. Konumları itibariyle konutların arasında kalan, sanayi ruhuna uygun yerleşim yeri vasfını kaybeden ve şehir içinde ekonomik ömrünü tamamlamış olan Eski Sanayi (Merkez I. Bölüm ve Merkez II. Bölüm), Ata Sanayi (Merkez Ahşap İşl.) ve 100. Yıl Sanayi Sitelerinde bulunan iş yerlerinin, daha düzenli ve modern bir sanayi sitesi oluşturmak amacıyla, Sivas Belediyesi tarafından özel proje alanı olarak ayrılmış olan, Seyfebeli

mevkiinde bulunan 7.000.000 m² lik bir alana taşınması planlanmıştır. Bu vesileyle 2015 yılında Sivas Belediyesi, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası ve Sivas Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği tarafından Sivas Seyfebeli Sanayi Sitesi Kooperatifi adı altında bir kooperatif kurulmuştur. Bu kooperatif şehir içinde mevcut taşınacak olan işyerlerinin resmi işlerini yürütmektedir (Sivas Belediyesi 2019).

Sivas – Erzincan karayolunun 7. km’sinde, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi’nin karşısında yer alan ve Seyfebeli Sanayi Sitesi olarak planlanan bölgede; kereste imalatçıları, mobilya imalatçıları, demir – alüminyum – PVC imalatçıları, oto sanatkârları, elektrik – makine imalatçıları, tekstil imalatçıları, doğal taş ve mermer imalatçıları ile gıda imalatçılarından oluşan İhtisas Sanayi Siteleri yapılacaktır (Sivas Belediyesi 2019).

Seyfebeli Sanayi Sitesi projesi ile kent içinde dağınık ve kopuk halde bulunan sanayi sitelerinin bir araya getirilmesi, aynı iş kollarında çalışanların hizmet ve rekabet edebilirliğinin üst düzeye çıkartılması ve kümelenmesinin desteklenmesi amaçlanmaktadır (Sivas Belediyesi 2019).

Neticede gerek ülke genelinde gerekse Sivas ilinde kurulmuş olan/ kurulacak olan küçük sanayi siteleri ile sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması suretiyle geri kalmış bölgelerin kalkınmalarının teşvik edilmesi, işyerlerine yeni teknoloji girişinin kolaylaştırılarak kâr artışı ve verimliliğin sağlanması, küçük sanayicilere, çevresel faktörlerin maliyetini paylaşım ve ortak hareket etme gibi katılımcı yönetim biçimlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Bozdemir 2014: 463).

3.4. Sivas Cumhuriyet Teknokent’in Kuruluşu ve Mevcut Durumu

Kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yazılım dâhil yeni süreçler, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yapılması gereken çalışmaların yürütüldüğü Cumhuriyet Teknokent, Türkiye’nin yüzölçümü bakımından ikinci büyük kenti olan Sivas’ta, 2007 yılında yaklaşık 91.476 m² alan üzerine kurulmuştur (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Cumhuriyet Teknokent; Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas Valiliği, Sivas Belediye Başkanlığı, Sivas Ticaret ve Sanayi Odası, Cumhuriyet Üniversitesi Vakfı ve Bilkent Üniversitesi'ne bağlı Ankara Cyberpark ortaklığıyla oluşturulan bir bilim ve teknoloji parkıdır. 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri mevzuatı kapsamında faaliyetlerini yürütmektedir (<http://www.cumhuriyetteknokent.com>). 2011 yılının mart ayında firma kabulüne başlayan Cumhuriyet Teknokent, yıllar itibariyle doluluk oranını artırarak tam kapasiteye ulaşmıştır. Mevcut Ar-Ge binasının kapasitesinin dolması ve girişimci sayısının artması nedeniyle, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından finanse edilen yeni Ar-Ge binasının tamamlanmasıyla 2018 yılında 8.491 m² kapalı alanda ve toplam 100 adet ofis ile yeni girişimci firmaların kabul sürecine başlanmıştır (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

3.4.1. Cumhuriyet Teknokent'in Vizyonu ve Misyonu

Cumhuriyet Teknokent, bölge ve ülke sanayisinin uluslararası piyasalarda rekabet edebilir duruma gelmesi ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulabilmesi için teknolojik bilginin üretilmesi, ürünlerde ve üretim yöntemlerinde yeniliklerin geliştirilmesi, ürün kalitesi ve standartlarının geliştirilmesi için gerekli Ar-Ge çalışmalarının teşvik ve yönlendiricisi olma vizyonunu taşımaktadır (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Bunun yanında Cumhuriyet Teknokent, bulunduğu bölgede ve ülkemizde üniversite-sanayi işbirliğini en üst düzeye çıkararak, ileri teknoloji üreten veya kullanan şirketlerin oluşumunu ve büyümesini desteklemek; mevcut kaynaklarını daha verimli kullanmalarını sağlamak veya yeni kaynak yaratılması amacıyla yenilikçi ileri teknoloji ve yazılım geliştirme alanlarında faaliyet gösterecek şirketlere Ar-Ge çalışmalarını yürütebilecekleri ortam ve destek sağlamak; ileri teknoloji alanında çalışan yerli ve uluslararası şirketleri bir araya getirerek aralarında ve üniversitelerle sinerji yaratmalarını sağlayan mekanizmalar kurmak; üniversitedeki akademik birikimin araştırma sonuçlarının ekonomik değere dönüştürülmesini sağlamak; ülkenin ekonomik ve teknolojik düzeyinin yükseltilmesine ve böylece ülkenin uluslararası rekabet gücünün artırılmasına destek olmak; ileri teknoloji üretme potansiyeli olan yeni şirketlerin kurulmasını ve mevcut

küçük şirketlerin büyümesini teşvik etmek gibi bir misyona sahiptir (<http://www.cumhuriyetteknokent.com>).

3.4.2. Cumhuriyet Teknokent Öncülüğünde Gerçekleştirilen Faaliyetler

Cumhuriyet Teknokent tarafından, Ar-Ge ve inovasyon ekosisteminin bölgede daimi olabilmesi için gerek sanayide yer alan kuruluşlara gerekse üniversitede bulunan akademisyen ve öğrencilere yönelik çeşitli tanıtımlar yapılarak, kurumların Ar-Ge ve yenilikçiliğe yönelik teşviklerini anlatan etkinlikler düzenlenmektedir (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Bunun yanı sıra Cumhuriyet Teknokent olarak, çok sayıda eğitim, kurs, çalıştay ve fuar gibi etkinliklerle pek çok katılımcı ve kursiyerle bir araya gelinerek çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Cumhuriyet Teknokent, sunulan eğitim ve kurslar neticesinde, üniversite – sanayi işbirliğini en üst düzeye çıkararak ileri teknoloji üreten veya kullanan şirketlerin oluşumunu ve büyümesini desteklemektedir. Ayrıca yazılım sektöründe faaliyet gösteren firmalara istihdam amaçlı nitelikli insan kazandırılması konusunda da öncülük yapmaktadır (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

3.4.3. Cumhuriyet Teknokent’te Faaliyet Gösteren Firma Sayısı ve Firmaların Sektörel Dağılımı

Türkiye’de, sektörel dağılımlar açısından teknoloji geliştirme bölgeleri incelendiğinde, yazılım ve bilişim sektörünün ağır bastığı görülmektedir. Dünyadaki teknokentler ile karşılaştırıldığında da benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durum Ar-Ge faaliyetlerinin bu tür sektörlerde yoğunluk kazandığını göstermektedir.

Konu Cumhuriyet Teknokent açısından ele alındığında; 2018 yılı sonu itibarıyla % 51’i yazılım ve bilişim sektöründe olmak üzere toplam 43 firma Ar-Ge faaliyeti yürütmek üzere bölgede faaliyette bulunmuştur. Bu faaliyetler sonucunda tamamlanmış proje sayısının (Ar-Ge Projesi + Tasarım Projesi) 43, üzerinde çalışılan proje sayısının (Ar-Ge Projesi + Tasarım Projesi) ise 62 olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Cumhuriyet Teknokent 'in faaliyete geçtiği yıl olan 2011 yılından bu yana yıllar itibariyle, hizmet verdiği sektörler ve bu sektörlerle ait firma sayıları, tablo 25'te daha net gösterilmektedir:

Tablo 25. Yıllar Bazında Cumhuriyet Teknokent' te Faaliyet Gösteren Firma Sayıları ve Sektörler

Sektör	Firma Sayısı (2018)	Firma Sayısı (2017)	Firma Sayısı (2016)	Firma Sayısı (2011)
Bitkisel ve Hayvansal Üretim İle İlgili Hizmet Faaliyetleri	4	4	4	1
Bilgisayar Programlama, Danışmanlık ve İlgili Faaliyetler	22	15	11	5
Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri	9	10	10	2
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı	8	9	7	2
Toplam	43	38	32	10

Kaynak: Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019.

Tablo 25 incelendiğinde; Cumhuriyet Teknokent'te sektörel olarak, yıllar itibariyle firmalar açısından bir takım hareketliliğin olduğu görülmektedir. Özellikle, bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler alanında, kuruluşundan bu yana firma sayılarında önemli bir artışın olduğu dikkat çekmektedir. Bitkisel ve hayvansal üretim ile ilgili hizmet faaliyetleri noktasında, başlangıçta bir artış olmakla birlikte 2018 yılı sonu itibariyle, önceki yıllardaki mevcut firma sayısı korunmaktadır. Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı alanlarında ise firma sayısı açısından, artışla başlayıp 2018 yılında ufak bir azalışın olduğu gözlemlenmektedir. Neticede, tablodaki rakamlar ve Cumhuriyet Teknokent' in çok eski bir oluşum olmaması göz önünde bulundurulduğunda, gerek sektörel çeşitlilik açısından gerekse firma sayıları

açısından, ilerleyen yıllarda daha yüksek rakamlarla karşılaşılacağı yorumu yapılabilmektedir.

3.4.4. Cumhuriyet Teknokent'in İl Ekonomisine Katkısı

Teknokentler, üniversitelerin eğitim ve araştırma gücünü, sanayi işletmelerinin kaynak ve ihtiyaçları ile planlı bir şekilde bir araya getirerek kuruldukları bölgede insan kaynaklarını, bölgesel kalkınmaya yönlendirmeyi sağlamaktadır. Bu şekliyle ileri teknolojinin yoğun olarak ekonomiye aktarılmasına yardımcı olmakta ve yeni teknolojik sanayilerin ortaya çıkarılmasına öncülük yapmaktadırlar (Çetin 1997: 209).

Teknokentlerin kuruldukları bölgede yerel ekonomiyi canlandırdıkları ve verimi arttırdıkları bilinmektedir (Kıncal 2014: 18). Bu yapıların sağlıklı ve etkin bir şekilde çalışabilmesi için birtakım destek mekanizmalarına gereksinim duyulmaktadır (Başalp, Yazlık 2006: 291). Bu kapsamda Türkiye'de teknokentlerde 31.12.2023 tarihine kadar, Katma Değer Vergisi, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Damga Vergisi, sosyal güvenlik ödemeleri ve harçlar açısından vergi mükelleflerine çeşitli vergisel avantajlar sağlanmaktadır. Bu teşvikler ile teknokentlerin ülke ekonomisine sağladıkları katkı önem arz etmektedir (Yusufoğlu, 2014: 99). Bu açıdan değerlendirildiğinde Cumhuriyet Teknokent'te, 2017'de toplam 30 Ar-Ge firması; 3.954.890,16 TL kurumlar vergisi, 795.164,58 TL personel gelir vergisi, 1.657.953,30 TL katma değer vergisi muafiyetlerinden faydalanmıştır (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Teknokentler, sunmuş oldukları bilgi, sermaye ve fiziki alt yapı imkânları sayesinde yeni işletmelerin gelişmesine katkı sağlarlar (DDK, 2009: 34). Bu bağlamda Cumhuriyet Teknokent'te 2017 yılında 17 firma satış yaparken bu sayı 2018 de 35'e yükselmiştir (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Teknokentlerin uzun dönemde üniversite-sanayi işbirliği ile bölgesel sanayiye ve ekonomiye destek olarak istihdam, üretkenlik gibi gerek sosyal gerekse ekonomik açıdan buldukları bölgeye katkı sağlamaları amaçlanmaktadır (Eyyuboğlu, Günay Aktaş 2016: 77). Cumhuriyet Teknokent'te istihdam edilen personel yapısı, araştırmacı yani Ar-Ge elemanı ve diğer personellerden oluşmaktadır. Teknokent'te

faaliyet gösteren firmalarda yüksek oranda Ar-Ge personeli istihdam edilmektedir. 2019 yılı nisan ayı sonuna kadar istihdam edilen 130 kişinin 76'sı Ar-Ge personelinde oluşmaktadır. Toplam istihdam edilen personel sayısı içerisinde Ar-Ge personeli yaklaşık % 60'a yakın bir paya sahiptir (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

2019 yılı nisan ayı sonu itibariyle Cumhuriyet Teknokent'te (devam eden ve tamamlanmış olan) toplam 113 proje gerçekleştirilmiştir. Bu projelerin teknokentin başarılı olmasında büyük etkisi olmasının yanında, ilin ekonomisi açısından da önemli olduğu kaçınılmazdır (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Cumhuriyet Teknokent bünyesinde faaliyet gösteren firma/firmalar tarafından 2017 yılında 113.694 ABD doları, ihracat rakamına ulaşılmış olup, 2018 yılında veriler açıklanmamıştır. Ancak artarak devam ettiği bilinmektedir (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

Cumhuriyet Teknokent, 2011 yılında resmi faaliyetlerine başlamış bir bölge olarak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca yapılan 2017 yılı faaliyet ve değerlendirmeleri sonucunda 2018 yılının En İyi Gelişmekte Olan Teknokentler kategorisinde ikincilik ödülüne layık görülmüştür. Cumhuriyet Teknoloji Geliştirme Bölgesi ile yenilik üretme kapasitesinin artırılması, teknoloji üretiminin hızlandırılması ve dolayısıyla ilin kalkınmışlık düzeyinin artırılması hedeflenmektedir (Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü 2019).

SONUÇ

1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın ardından dünya genelinde kendini gösteren ekonomik sorunlar, ülkelerarasında hem sosyo-ekonomik hem de sosyo-kültürel farklılıkların doğmasına yol açmıştır. Bu durum gelişmiş ekonomiler ve kalkınma olgusunu ortaya çıkarmıştır. II. Dünya Savaşı öncesi, üzerinde durulan “Denge ve İstikrar” kavramları artık yerini “Büyüme ve Kalkınma” kavramlarına bırakmıştır.

Toplum refahının artırılması, adil gelir dağılımının oluşturulması, yoksulluğun azaltılması gibi niteliklere sahip olan kalkınmanın konusu, gerek dünya barışının kurulup korunması, gerekse yoksul ülkelerin yoksulluktan kurtulması olarak değerlendirildiğinden, hem gelişmekte olan ülkeleri hem de gelişmiş ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Şöyle ki kalkınma; gelişmiş ülkelerde mevcut durumun iyileştirilmesi ve korunması vazifesini üstlenirken gelişmekte olan ülkelerde refah seviyesini yükselterek, onları gelişmiş ülkeler seviyesine ulaştırmaya çalışmaktadır.

Küreselleşme süreci ile değişen dünya düzeni, ülkelerin takip ettikleri kalkınma hareketini ya da benimsedikleri kalkınma anlayışını ulusal kalkınmadan yerel kalkınmaya dönüştürmektedir. Bölgesel kalkınmanın alt basamağını oluşturan yerel kalkınma, yerel toplulukların sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlarda gelişmesini, kendi imkânlarını kullanarak sağlamayı amaçlayan bir kavramdır.

Yerel ekonomik kalkınma anlayışının temeli, pek çok ülkenin, dengeli bir ekonomik kalkınmayı sağlayamamış olmasına ve bölgesel dengesizliklerden kaynaklanan gelişmişlik farklarıyla karşı karşıya kalmasına dayanmaktadır. İşte yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, bu farklılıkları yok ederek dengeli bir ekonomik kalkınma sağlama ve karşılaşılan problemleri çözüme amacıyla geliştirilmiştir. Buradan hareketle yerel ekonomik kalkınma; belirli bir alanda farklı ekonomik aktörler (yerel yönetimler, toplumsal gruplar, özel sektör gibi) arasında oluşturulan bir ortaklık ile mevcut kaynakları yönetmek, çeşitli istihdam olanakları yaratmak, ekonomiyi canlandırmak ve rekabet edebilirliği artırmak için gösterilen çaba olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması ve devam ettirilmesi, yerel ekonomi içinde bulunan bu aktörlerin, ekonomik hayata yeterince katılmaları ile mümkündür.

Ülkelerin sosyal ve ekonomik açıdan büyüme ve kalkınmalarının sağlanmasında sanayileşme en etkili faktördür. Sanayi bir taraftan bireylerin yaşam standartlarını yükseltirken, diğer taraftan da ülkelerin zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Sanayileşme süreci, Sanayi Devrimi ile kendini hissettirerek tüm dünyada gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Sanayileşmenin bir sonucu olarak kentler etrafında plansız, düzensiz ve dağınık halde iş yerleri kurulmuştur. Ancak zaman içerisinde, gerçekleştirilen sınai faaliyetlerin daha planlı ve düzenli olarak belli bölgelerde toplanmaları ihtiyacı doğmuş ve böylelikle sanayi bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Sanayi Bölgeleri genelde, belli bir konuda uzmanlaşmanın sağlandığı, küçük ölçekli işletmelerle üretimin yapıldığı ve bu işletmeler arası işbirliği ve rekabet ortamının oluşabildiği alanlar şeklinde ifade edilmektedir. Sanayi bölgelerinin belirli kriterlere göre planlanmasının; Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Serbest Bölgeler, Endüstri Bölgeleri, İş Geliştirme Merkezleri gibi oluşumları ortaya çıkardığı görülmektedir.

Çalışmada genel olarak; kalkınma, yerel ekonomik kalkınma ve sanayi bölgeleri ile bu bağlamda, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, serbest bölgeler, endüstri bölgeleri ve iş geliştirme merkezleri hakkında genel bilgiler verilerek açıklamalarda bulunulmuş ve bunların gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan ülkenin sanayileşmesine, gelişmesine ve kalkınmasına çok önemli katkılar sağladığı görülmüştür.

Daha sonra çalışmanın kapsamı gereği, Sivas'ta bulunan sanayi bölgeleri ele alınmış ve bu çerçevede; mevcut organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknokent' in ilin kalkınması üzerinde oluşturduğu etkiler incelenmiştir.

Organize sanayi bölgeleri açısından bir değerlendirme yapıldığında; Sivas ili sınırları içerisinde 4 adet organize sanayi bölgesi bulunduğu ve bunlardan en aktif olarak faaliyetlerine devam edeninin, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi olduğu görülmüş ve değerlendirmeler onun üzerinden yürütülmüştür. Yapılan araştırmalar neticesinde, 03.04.2019 tarihi itibarıyla Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nin 435,40 hektarlık bir alan üzerine kurulduğu, 254 sanayi parseli olduğu ve bu sanayi parsellerinin 247'sinin 230 yatırımcı firmaya tahsis edildiği ve de bunlardan 155'nin faal olarak üretimine devam ettiği görülmüştür. Üretim halinde

olan tahsisli parsellerin sektörel dağılımı incelendiğinde; gıda ürünlerinden giyim eşyalarına, kâğıt ürünlerinden kimyasal ürünlere, metalik olmayan mineral ürünlerden kauçuk ve plastik ürünlerine, elektronik ve optik ürünlerden eczacılık ürünlerine, ana metal sanayinden fabrikasyon metal ürünlerine ve daha birçok alanda imalatta bulunduğu anlaşılmaktadır.

Sivas - Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi, istihdam açısından değerlendirildiğinde; 2018 yılı verileri dikkate alınmış olup Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde istihdam edilenlerin ilin genel istihdamı içinde %5.49'luk bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanında, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi, ihracat açısından incelendiğinde; 2018 yılı verileri dikkate alınmış olup Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan ve Sivas Gümrük Müdürlüğü nezdinde gümrükçe onaylanmış işlemler neticesinde gerçekleştirilen firmalara ait ihracat rakamlarının, ilin toplam ihracatı içinde %5.62 olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca, TÜİK tarafından en son 2017 yılında yayınlanan Gayrisafi Katma Değer rakamları dikkate alındığında; 2017 yılında, Sivas-Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunan firmalara ait katma değer rakamlarının, ilin gayrisafi katma değeri içindeki payının da %4.88 olduğu görülmektedir.

Küçük sanayi siteleri açısından bir değerlendirme yapıldığında; Sivas ili sınırları içerisinde 14 adet küçük sanayi sitesi vardır ve bunlardan 5'i şehir merkezinde bulunmaktadır. Değerlendirmeler şehir merkezinde bulunanlar üzerinden yapılmaktadır. Sivas merkezde bulunan 5 adet küçük sanayi sitesine ait iş yeri sayılarına bakıldığında; toplam 1143 adet işyerinden 706 sının dolu olduğu ve aradaki farkın ise yıkım aşamasında olan KSS' den kaynaklandığı görülmektedir. Net rakamlara ulaşamamakla birlikte, buralarda yaklaşık 6000 kişiye istihdam sağlandığı bilgisine ulaşılmaktadır. Sivas'ta küçük sanayi sitelerinde bulunan işletmeler, yerel ihtiyaçları karşılamak amacıyla faaliyette buldukları için onlar açısından herhangi bir ihracat durumu söz konusu değildir. Ayrıca küçük sanayi sitelerinin il ekonomisine katkısı açısından rakamsal verilere ulaşamamış olmakla birlikte, gerek işyeri sayısı gerekse istihdam rakamları göz önünde bulundurulduğunda ekonomik açıdan olumlu bir katkısı olduğu söylenebilmektedir.

Teknokent açısından bir değerlendirme yapıldığında ise; Sivas ili sınırları içerisinde Cumhuriyet Teknokent adında 1 adet teknokent bulunmaktadır. 2011

yılında firma kabulüne başlayan Cumhuriyet Teknokent'te tanıtım, kurs, eğitim, çalıştay gibi çok sayıda etkinlik ve faaliyet gerçekleştirilmektedir. 2018 yılı sonu itibariyle %51' i yazılım ve bilişim olmak üzere çeşitli sektörlerde toplam 43 firma faaliyette bulunmuştur. 2019 yılı nisan ayı sonu itibariyle 76'sı Ar- Ge personeli olmak üzere 130 kişinin istihdam edildiği bilgisine ulaşılmaktadır. Aynı tarih itibariyle Cumhuriyet Teknokent'te (devam eden ve tamamlanmış olan) toplam 113 proje gerçekleştirildiği ve bununda il ekonomisi açısından önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca 2018 ve 2019 yılı verileri açıklanmamış olmakla birlikte, 2017 yılında Cumhuriyet Teknokent' te faaliyet gösteren firma/firmalara ait ihracat rakamının olduğu bilinmekte ve bu rakamın sonraki yıllarda artarak devam edeceği tahmin edilmektedir.

Sivas iline ait sanayi bölgeleri kapsamında faaliyet göstermekte olan organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknokent ile ilgili ulaşılan bilgiler neticesinde, bunların gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan ilin sanayileşmesinde, gelişmesinde ve kalkınmasında beklenip arzulanan kadar olmasa da önemli katkılarının olduğu sonucuna varılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adelman Irma ve Yeldan Erinç (2000). “The End of the Developmental State?”. *Structural Change and Economic Dynamics*. 11, s. 95-109.
- Ağaç, Gökhan, Baki Birdoğan, Peker İskender ve Ar İlker Murat (2015). “Çok Kriterli Karar Verme Tekniklerini Kullanarak Serbest Bölge Yer Seçimi: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:30, Sayı:1, s.79-113.
- Akbulut, Gülpınar (2007). “Sivas İlinin Başlıca Nüfus Coğrafyası Özellikleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 31, No: 1, s.83-100.
- Akbulut, Gülpınar (2009). “Sivas Şehri’nin Tarihi Coğrafyası”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 35, Sayı: 2, s.212-222.
- Akça, Haşim (2015). “Beşeri Sermaye Harcamaları: Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler Ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, No: 2, s.33-57.
- Akçadağ, Emine (2010). “Avrupa Birliği Sürecinde Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”. <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/siviltoplumkuruluslari.pdf>, (Erişim Tarihi:16.12.2018).
- Akpınar, Rasim (2010). “Türkiye’de Kalkınma Ajanslarınca Hazırlanan Bölge Planlarına Dair Bir Kritik: İzka’nın İzmir Bölge Planı (2010-2013) Örneği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 4, s.7-18.
- Akpınar, Rasim (2012). “Türkiye’de Değişen Bölgesel Kalkınma Politikaları”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 6, s.29-46.
- Aksu, Levent (2016). “Türkiye’de Beşeri Sermayenin Önemi: İktisadi Büyüme İle İlişkisi, Sosyal Ve Stratejik Analizi”. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, s.68-129.

- Aktakas, Başak Gül (2006). *Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Aktaş, Murat (2013). Küreselleşme Sürecinde Yerel Kalkınma Devlet Ve Demokrasi. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı* içinde (s.185-200). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Aktuğ, Semih (2010). “Kavramsal Açından Ekonomik Büyüme Ekonomik Kalkınma ve Bölüşüm İlişkileri”. <http://kisi.deu.edu.tr/asuman.altay/KAVRAMSAL%20A%C3%87IDAN%20EKONOM%C4%B0K%20B%C3%9CY%C3%9CME%20EKONOM%C4%B0K%20KALKINMA%20ve%20B%C3%96L%C3%9C%C5%9E%C3%9CM%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).
- Alagöz, Mehmet (2004). “Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması”. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 8, s.1-23.
- Aldemir, Enis (2008). “Kentleşme ve Göçün Suç Olgusu Üzerine Etkileri”, http://www.academia.edu/download/56038084/Kentlesme_ve_Gocun_Suc_Olgusu_Uzerine_Etkileri.pdf, (Erişim Tarihi: 13.04.2019).
- Alkibay, Sanem, Orhaner Emine, Korkmaz Sezer ve Ermeç Sertoğlu Ayşegül (2012). “Üniversite Sanayi İşbirliği Çerçevesinde Teknoparklar, Yönetimsel Sorunları Ve Çözüm Önerileri”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 2, s.65-90.
- Altay, Nasuh Oğuzhan (1992). “Bölgesel Planlama Ve Organize Sanayi Bölgeleri: Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 7, Sayı:2, s.198-211.
- Altuğ, Semra ve Hocaoğlu Aykut (2018). “Teknoparkların İnovasyon Ekosistemindeki Yeri Ve İnovasyon Başarısına Katkısı: Teknopark İzmir Özelinde Bilişim Sektöründe Bir Şirket Örneği”. *Izmir Democracy University Social Sciences Journal*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.70-86.

- Altuntaş, Alpay ve Gülçubuk Bülent (2014). “ Yerel Kalkınmada Yaygınlaşan Bir Araç Olarak Geleneksel Gıdalar ve Geleneksel Gıda Mevzuatının Yaygınlaştırılabilirliği”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 31 (3), s.73-81.
- Aras, Osman Nuri (2000). “Türkiye'nin Kalkınma Sorunu Ve Çözüm Noktasında Özel Finans Kurumları”. *Kafkas Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, s.93-110.
- Arı, Abdullah (2018). “Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi”. *Uluslararası Ekonomi, Siyaset, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.28-34.
- Arıç, K. Halil Ve Tutar Filiz (2011). “Endüstriyel Bölgelerin Gelişim Süreci: Teorik Bir Yaklaşım”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 4, s.37-61.
- Arslan, Fatih (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Şehirle Kurduğu Ekonomik ve Sosyal İlişkilerden Memnuniyet Analizi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, s.1103-1120.
- Arslan, Ferhat (2018). “Türkiye’de Sürdürülebilir Üretimde Organize Sanayi Bölgelerinin Rolü: Manisa Organize Sanayi Bölgesi (Mosb) Örneği”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 37, s. 167-182.
- Aslan, Emrullah (2007). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri Ve Küçük Sanayi Sitelerinde İhtiyaç Duyulan Meslekler İle Yeterince Karşılanamayan Meslekler Ve Bu Konuda İşkur’un Rolü*. T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Ataman, Berrin Ceylan (2008). “Teknoparklarda Yatırımın İstihdam Yaratma Kapasitesi Ve İstihdam Yapısı: Ankara İli Örneğinde Bir Analiz”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi 2008*, Cilt:3, Sayı: 2, s.37-48.
- Avcı, Mehmet ve Erek Didem (2018). “Türkiye’de Serbest Bölge Uygulamalarının Yabancı Sermaye Girişine Katkısının Değerlendirilmesi: Ege Serbest

- Bölge Örneği”. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s.200-227
- Aydemir, Muzaffer ve Ateş Murat (2011). “Küçük Sanayi Sitelerinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Olgusu: Bilecik Küçük Sanayi Sitesi Örneği”. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 30, s.169-180.
- Aydemir, Ömer (2016). “Teknoloji Geliştirme Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmaların Bu Bölgeler Dışında Gerçekleştirdiği Ar-Ge Faaliyetlerinin Vergisel Durumu”. *Mali Çözüm Dergisi*, 26, s.179-183.
- Aykırı, Murat, Tokucu Erkan ve Karabulut Kerem (2016). “Orta Gelir Tuzağından Çıkışta Beşeri Sermayenin Önemi: Üst-Orta Gelirli Ülkeler Üzerine Bir Uygulama”. *Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, s.2709-2735.
- Başalp, Ahmet ve Yazlık Bilgin (2006). Türkiye’de Teknoparklar Ve Sorunları. Mustafa Akgül, Ethem Derman, Ufuk Çağlayan ve Attila Özgüt (Ed.), *Bilgi Toplumuna Doğru* içinde (s.291-294). Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Başol, Koray, Durman Mustafa ve Çelik M. Yunus (2005). “Kalkınma sürecinin lokomotif: Doğal kaynaklar”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 14, s.61-71.
- Bayramoğlu, Turgut (2014). *Biyokütle Enerjisi Ve Yerel Ekonomik Kalkınma*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Bayülken, Yavuz ve Kütükoğlu Cahit (2012). *Organize Sanayi Bölgeleri Küçük Sanayi Siteleri Teknoparklar*. Ankara: TMMOB, Yayın No: MMO/584.
- Bayülken, Yavuz (2017). *Organize Sanayi Bölgeleri Küçük Sanayi Siteleri Teknoparklar*. Ankara: TMMOB, Yayın No: MMO/675.
- Berber, Metin, Baday Yıldız Ezgi ve Atasoy Dindaroğlu Yeşim (2013). “Bölgesel Beşeri Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi: Piramit Model”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, s.1-18.

- Bilge, Hüriyet ve Işık Özlem (2007). “Küçük İşletmelerde Vizyon: İnsan Odaklı Kurumsal Kültür Oluşturma”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2007, Sayı: 2, s.194-204.
- Bozdemir, Enver (2014). “Küçük Sanayi Siteleri Yapı Kooperatiflerinde Muhasebe Uygulamaları: Bir Küçük Sanayi Sitesinde Örnek Olay Çalışması”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, s.461-477.
- Buyruk, Halil (2016). “Ekonomik Kalkınma Hedefinden Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine: Eğitim-Kalkınma İlişisine Dair Bir Çözümleme”. *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 1, s.111-142.
- Can, Yeşim ve Karataş Aslı (2007). “Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü Ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği”. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, s. 251-261.
- Cansız, Mehmet (2010). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları ve Uygulamaları*. Ankara: DPT Yayını, Yayın No: 2808.
- Cansız, Mehmet ve Özbaylanlı Bilgehan (2017). “Teknoparkların Ar-Ge Ve Yenilik Fikirlerine Katkıları”. *Verimlilik Dergisi*, Sayı: 3, s.125-166.
- Cingi, Selçuk ve Cahit Güran (2003). “Türkiye’de İktisadi Kalkınmayı Tehdit Eden Sorun: Eğitim”, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, s.109-137.
- Coşkun Orlandi, Ayşe (2013). “Yenilikçi Bir Üretim Modeli Olarak İtalyan Endüstri Kümeleri ve Tasarıma Dayalı İnovasyona Etkileri”. *Tasarım+ Kuram Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 16, s.43-57.
- Cumhuriyet Teknokent Müdürlüğü (2019).
- Çelik, Elif (2013). “Yabancıların Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Haklarının Serbest Bölgeler Yönünden Değerlendirilmesi”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt:33, Sayı:2, s.43-74.

- Çelik, Fatih (2017). “Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi: İngiltere ve Türkiye Örnekleri”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), s.145-171.
- Çelik, Yusuf (2006). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Sağlık”. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*. Cilt: 9, Sayı: 1, s.19-37.
- Çetin, Murat ve Kara Mehmet (2008). “Bir Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgeleri: Isparta Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi Üzerine Bir Araştırma”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 31, s.49-68.
- Çetin, A. Cüneyt (1997). “Teknolojide Yeni Bir Ufuk: Teknoparklar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, s.209-217.
- Çetin, Murat (2006a). “Yerel Kalkınma Ajansları”. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, s.127-139.
- Çetin, Murat (2006b). “Endüstriyel Bölgelerde Sosyal Sermaye Ve Güven: Üçüncü İtalya Örneği”. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s.74-86.
- Çetin, Murat (2007). “Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar”. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:14, Sayı: 1, s.153- 170.
- Çetinkaya, Özhan ve Bektaş Nur Belkıs (2014). “Serbest Bölgeler Ve Ekonomik İşlevleri Yönüyle Değerlendirilmesi”. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:7, Sayı:2, s.53-70.
- Çoban, Ayşe ve Kılıç Selim (2009). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çevreye Yönelik Politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP Örneği”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, s.117-130.
- Çuhadar, M. Turan (2005). *Organize Sanayi Bölgelerinin Bürokratik Sorunları Ve Yasal Düzenlemeler: Bir Model Önerisi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.

- Dağlar, Hasan (2015). “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Kurumsallaşması ve Karşılaştıkları Sorunlara Çözüm Önerileri”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2. s.615-638.
- Darıcı, Bülent (2007). “Yerel Kalkınma’ da Küresel Yaklaşımlar Ve Türkiye’nin Konumu”. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, s.215-221.
- Demir, Hakan ve Karakütük Mehmet (2003). “Yerel Yönetimler ve Hizmette Yerellik: Subsidiarite İlkesi”. *Bilgi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, s.65-77.
- Demirci, Ayhan ve Tarhan Dilara Berrak (2016). “Serbest Bölgelerin Dış Ticaretteki Önemi ve Türkiye’deki Serbest Bölgelerin Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi İle İncelenmesi”. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, Sayı:6, s.31-53.
- Demirci, M. Kemal (Ed). (2008). *İşletmecilik Kuram ve Uygulama*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Demirdöğen, Osman ve Bilgili Bilsen (2004). “Organize Sanayi Bölgeleri İçin Yer Seçimi Kararlarını Etkileyen Faktörler: Erzurum Örneği”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s.305-324.
- Dinçer, Ömer ve Fidan Yahya (2003). *İşletme Yönetimine Giriş*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Dinler, Zeynel (2003). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Dinler, Zeynel (2005). *Bölgesel İktisat*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Doğan, Adem (2007). “Sivas İli Ekonomisinin Makro-Ekonomik Göstergeler Açısından Türkiye Ve İç Anadolu Bölgesindeki Yeri”. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, s.40-52.
- Doğan, Adem (2010). *Kırsal Kalkınma Yaklaşımlar ve Türkiye Deneyimi*. Ankara: Palme Yayınları.

- Doğan, Bahar Burtan (2011). “Kalkınma İktisadının Xx. Yüzyıldaki Gelişim Süreci İktisat Politikalarına Etkisi Ve Son On Yıllık Konjonktürün Disiplinin Geleceğine Olası Etkileri”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2: 41-83.
- Döm, Serpil (2008). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- DPT, (2000). “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu”. DPT Yayınları, Yayın No: 2502, Ankara.
- DPT, (2005). “Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Verimlilik ve Büyüme: 1972-2003”. DPT Yayınları, Yayın No: 2686, Ankara.
- Dursun, Günay Deniz ve Akan Nazan (2018). “Teknokentlerde Girişimcilere Sağlanan Yararlar Vergisel Boyutta İncelenmesi Ve Bir Uygulama”. *Mali Çözüm Dergisi*, 28, s.41-54.
- Elitaş, Cemal, Aydemir Oğuzhan ve Demirel Bilge Leyli (2007). “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Tekdüzen Hesap Planı Açısından Bir Değerlendirme”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, s.337-347.
- Eraslan, İ. Hakkı ve Güngören Muaz (2013). “Endüstriyel Kümelenmelerin İktisadi Tarihi Ve Gelişim Süreci”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 45, s.171-197.
- Eraslan, İ. Hakkı, Dönmez Cem Çağrı ve Yüksel Alaaddin (2015). “Kümelenme Yaklaşımının Kavramsal Tanımı: Sistem Ve Sistemlerin İşleyişi Açısından Bir Değerlendirme”. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, s.1-52.
- Eraydın, Ayda (2004). “Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler”. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt:1, Pamukkale Üniversitesi Yayını, Denizli, s.126-146.
- Erdem, Ekrem, Ulucak Recep ve Yücel Gökhan (2015). “Kayseri'nin Beşeri Sermaye Potansiyeli ve Beşeri Sermaye Harcamalarının Rakip İllerle

Etkileşimi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 18, s.286-302.

Ergün, Abdulkadir (2008). *Sivas Şehrinde Kentleşme Ve Sanayileşmeye Bağlı Çevre Sorunları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Erkek, Seyida (2013). UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) Tarafından Yürütülen Yerel ve Bölgesel Kalkınma Çalışmaları ve Bu Kapsamda Ön Plana Çıkan Demokratik Yönetişim İlkeleri. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılı* içinde (s.9-24). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Eroğlu, H. Tuğba (2010). “Sürdürülebilir Yerel Kalkınma ve Kent Konseyleri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 26, s.44-55.

Erol, Yücel, Yayar Rüştü ve İnce Ali Rıza (2017). Bölgesel Kalkınmada İş Geliştirme Merkezlerinin Önemi ve Stratejik Plan Geliştirme Süreçleri. Furkan Beşel ve Fatih Yardımcıoğlu (Ed.), *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar* içinde (s.95-126). Sakarya: Beşköprü Yayınları.

Ertin, Gaye (1998). Türkiye'de Sanayi. Nuray Serter (Ed.), *Türkiye Coğrafyası* içinde (s.163-182). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1069.

Eser, Kadir ve Ekiz Gökmen Çisel (2009). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s.41-56.

Eyuboğlu, Dilek (2005). “2000’li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz”. *Verimlilik Dergisi*, Sayı: 3, s.49-82.

Eyyuboğlu, Bulut Baykal ve Günay Aktaş Semra (2016). “Türkiye’de Teknoparkların Coğrafi Dağılım ve Yoğunluğu (2001-2015)”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt:20, Sayı: 35. s.75-88.

Fırat, Emine, Ürün Emre ve Aydın Aytaç (2015). “Kalkınma ve Eğitim İlişkisi: İnsani Gelişme Endeksine Göre Türkiye’nin Eğitim Düzeyinin

- Değerlendirilmesi”. *International Conference on Eurasian Economies*. s.876-883.
- Garipağaoğlu, Nuriye (2010). “Türkiye’de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi ve Coğrafi Dağılışı”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:22, s.1-42.
- Gemerek Kaymakamlığı (2019).
- Genç, F. Neval ve Erdoğan Ümran (2013). Yerel Demokrasi ve Kalkınma Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Aydın Örneği. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı* içinde (s.249-263). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Genç, F. Neval ve Yılmaz Murat (2013). Yerel Yönetimlerin Ekonomik Kalkınmaya Yönelik Mali Yardım Kullanımı: Aydın İli Örneği. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı* içinde (s.119-154). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Gökdoğan Gül, Tuğba ve Çakır Serhat (2014). “Teknoparklar Ve Teknoloji Üretimi: İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi Örneği”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, s.79-90.
- Göymen, Korel (2004). “Yerel Kalkınma Önderi Ve Paydaşı Olarak Belediyeler”. *Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, s.21-31. <http://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).
- Gül, Hüseyin (2004). “Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler”. *Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt:1, Pamukkale Üniversitesi Yayını, Denizli, s.201-219.
- Gümüş, Abdurrahman ve Çetin Dağlı Sinemis, Yüksel Ayşe, Aydın Tuba, Kale Umahan, Ulu Botan Emine ve Sert Abdullah (2016). “Van Organize

- Sanayi Bölgesi (OSB)'ndeki İşyerlerinin Halk Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi". *Van Tıp Dergisi*, Cilt:23, Sayı:1, s.51-56.
- Gümüş, Metin, Yükseloğlu S. Müge ve Binark A. Korhan (2013). "Ülkemizde Teknoparkların Gelişimi ve Mühendislik Eğitimindeki Rollerini". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:1, Özel Sayı, s.24-31.
- Günaydın, Davuthan (2013). "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Yeri: İzka Mali Destek Programları Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, s.73-101.
- Gündüz, Ali Yılmaz ve Kaya Mehmet (2014). "Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine Bir Değerlendirme". *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 10, s.130-169.
- Güner, Hasan ve Korkmaz Adem (2011). "İstihdamın Arttırılmasında Girişimciliğin Önemi: Girişimcilik Destekleme Modeli Olarak İŞGEM'LER". *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, s.42-65.
- Gürler Hazman, Gülsüm (2011). *Türkiye'de Yerel Düzeyde Kalkınma Hedefi ve Belediyeler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Harman, Serhat (2014). "Sivil Toplum Kuruluşlarının Turizm Sistemindeki İşlevleri Üzerine Bir İnceleme". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:26, s.343-360.
- Hasanoğlu, Mürteza ve Aliyev Ziya (2006). "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları". *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, s.81-103.
- Helmsing, A.H.J. (Bert) (2001). "Partnerships, Meso-institutions and Learning New local and regional economic development initiatives in Latin America". *Unpublished paper, Institute of Social Studies*, s.1-16, The Hague, The Netherlands.

- Kahraman, Mehmet ve Tamer Mehmet (2016). “Bölgesel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”. *International Journal of Academic Values Studies*. 2 (3), s.170-178.
- Kalça, Adem, Dindaroğlu Yeşim ve Bal Belkıs (2017). “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Özelinde Akademik Filiz İşletmelerin Kuruluşunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türkiye Örneği”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7, Sayı:14, s.485-500.
- Kalkınma Bakanlığı, (2014). “Onuncu Kalkınma Planı, Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu”. Yayın No: KB: 2868, Ankara.
- Kan, Mustafa (2011). *Yerel Düzeyde Ekonomik Kalkınmada Coğrafi İşaretlerin Kullanımı Ve Etkisi: Akşehir Kirazı Araştırması*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Karabıçak, Mevlüt ve Özdemir Müge Burcu (2015). “Sürdürülebilir Kalkınmanın Kavramsal Temelleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 13, s.44-49.
- Karaçay, Habib (2008). *Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Fiziki, Beşeri Ve Sosyal Sermaye: Vakıflar Genel Müdürlüğü Örneği*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Karaçay, Habib ve Varol Çiğdem (2015). “Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Fiziki, Beşeri Ve Sosyal Sermaye Yatırımları: Vakıflar Genel Müdürlüğü Örneği”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 3, Sayı: 7, s.100-121.
- Karagül, Mehmet (2003). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi Ve Etkin Kullanımı”. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5, s.79-90.
- Karakaya Ethem ve Özçağ Mustafa (2004), “Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi”.

academia.edu.documents/41896867/manas_2004_ekonomik_instruments_climate_change.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1556033838&Signature=RAHxTuotErTiJGB3twNSYoX7YcM%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DSURDURULEBILIR_KALKINMA_VE_IKLIM_DEGISIK.pdf,(Erişim Tarihi: 08.10.2018).

Karaöz, Murat, Dulupçu Murat Ali, Albeni Mesut, Demirgil Hakan ve Sungur Onur (2012). “İşletme Kuluçkalarında Sunulan Destek Hizmetlerinin Yeni Kurulan Firmaların Hayatta Kalabilirliği Üzerine Etkisi: İş Geliştirme Merkezleri (İşgem) Örneği”. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.13-21.

Karataş Muhammet ve Çankaya Eda (2010). “İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Yıl: 2, Sayı: 3, s:29-55.

Kaya, Erol (2007). *Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım; Yerel Kalkınma Yönetimi*. İstanbul: Okutan Yayınları.

Kaya, Erol (2008). *Yerel Kalkınma ve Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayınları.

Kayalidere, Gül (2014). “Türkiye’nin Teknoloji Politikalarında Teknoparkların Önemi ve Teknoparklara Yönelik Vergi Avantajları”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.75-96.

Kayan, Ahmet (2012). “Türkiye’de Bölge Planlaması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:20, s.103-134.

Kaynak, Muhteşem (2007). *Kalkınma İktisadı*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kaypak, Şafak (2012). “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 17, s.171-196.

Kaypak, Şafak (2013). *Yerel Kalkınmada Yeni Bir Anlayış; Kentlerin Markalaşması (Hatay Marka Kent Örneği)*. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve*

- Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı* içinde (s.201-222).
Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Keleş, Murat Kemal ve Tunca Mustafa Zihni (2010). “Türkiye’deki Teknokentlerin Mevcut Durumun İncelenmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:11, s.1-22.
- Keskin, Abdullah (2011). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:25, Sayı: 3-4, s.125-153.
- Kılıç, Ali ve Ayvaz Ümit (2011). “Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinin Sağlayıcısı Olarak Teknoparklar ve Teknoloji Transferi İşbirliklerinde Mevcut Durum”. *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, s.58-79.
- Kılınç, Ercan (2016). “Küreselleşme Sürecinde Yerel Ekonomik Kalkınma: Gaziantep Örneği”. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s.1-18.
- Kıncal, Ali (2014). “Bütüncül Bir Yaklaşımla Teknoparkların Ülke Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”. http://www.academia.edu/download/29692947/Butuncul_Bir_Yaklasimla_Teknoparklarin_Ulke_Ekonomisi_Uzerine_Etkileri.pdf, (Erişim Tarihi: 29.04.2019).
- Kibritçiöğlü, Aykut (1998). “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 53, No: 1-4, s.207-230.
- Kiper, Mahmut (2004). Teknoloji Transfer Mekanizmaları ve Bu Kapsamda Üniversite - Sanayi İşbirliği. *Teknoloji* içinde (s.59-122). Ankara: TMMOB 50. Yıl Yayınları.
- Kocacık, Faruk (1993). “Sivas'ta Küçük Sanayi’de Çalışanların Aile Yapısı”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, s.31-42.
- Koç, Hakan ve Sağdıç Mustafa (2010). “Göç Hareketinin Nüfusun Cinsiyet Ve Yaş Grubu Üzerine Etkisi (Sivas Örneği)”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 22, s. 295-324.

- Koç, Özgür Emre (2018). “İçsel Büyüme /Teknoloji Yoğun Büyüme Modelleri Kapsamında Türkiye’de Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Yönelik Vergi Uygulamaları”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:25, Sayı:2, s.477-499.
- KOSGEB (2018), Girişimcilik Destek Programı Uygulama Esasları, UE- 03/17.
- Küçük, Müşerref ve Güneş Gül (2013). “Yerel Kalkınmada Bir Etken Olarak Turizm: Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Görüşleri”. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 22, Sayı: 4, s.23-50.
- Küçük, Nahide (2010). *Yerel Ekonomik Kalkınmada Yeni Bir Açılım: Teknoparklar (Gaziantep Teknopark Örneği)*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Küçük, Orhan (2014). “Girişimcinin Kuruluş Yeri Kararını Etkileyen Farklı Faktörlerin Belirlenmesi: Bir Alan Araştırması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt:29, Sayı: 1, s.161-190.
- Küçüker, Celal (2012). Endüstriyel Kümelenme Yaklaşımları: Bir Değerlendirme. Ö. Faruk Çolak (Ed.), *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Balkanlarla İlişkiler ve Türkiye Ekonomisi* içinde (s.125-142). Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Malatyalı, Özcan (2016). “Teknoloji Transferinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği 1989 – 2014”. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 13, s.62-73.
- Manga, Müge, Bal Harun, Algan Neşe ve Kandır Ediz Deniz (2015). “Beşeri Sermaye, Fiziksel Sermaye Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Brics Ülkeleri Ve Türkiye Örneği”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, s.45-60.
- Mucuk, İsmet (2008). *Genel İşletme Bilgileri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Oakley, Peter ve Garforth Christopher (1985). *Guide To Extension Training*, FAO Training Series, No: 11, FAO, Rome, Italy.
- OECD, Regional Development Policy, <https://www.oecd.org/cfe/regional-policy/regionaldevelopment.htm>, (Erişim Tarihi: 14.12.2018).

- ORAN (2013). “Yozgat İli İmalat Sanayi Raporu”, http://oran.org.tr/materyaller/Editor/document/PlanlamaBirimi/Dokmerkezi/Yozgat_imalat_sanayi_raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 23.04.2019).
- ORAN (2017). “Sivas Yatırım Rehberi 2017”. http://www.oran.org.tr/images/dosyalar/20170915090606_0.pdf, (Erişim Tarihi: 04.04.2019).
- Orhan, Ayhan (2009). “Sürdürülebilir Kalkınma Politikasında Atık Yönetimi ve Bir Uygulama: Atık Borsası”. *Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Isparta, s.171-194.
- OSBDER (2008). Bir Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgeleri. Ankara.
- OSBDER (2010). Organize Sanayi Bölgeleri Değerlendirme Raporu. Ankara.
- OSBÜK (2019). “OSB’nin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı”. <http://osbuk.org/wp-content/uploads/2019/02/2019-May%C4%B1s-OSB-Envanteri-%C4%B0%C3%A7in-T%C4%B1klay%C4%B1n%C4%B1z-4.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.04.2019).
- OSBÜK (2019). “OSB’nin Fiziki Durumu”. <http://osbuk.org/wp-content/uploads/2018/04/OSB%C3%9CK-Kitap%C3%A7%C4%B1k.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
- Öcal, Fatih Mehmet (2009). “Konya Organize Sanayi Bölgeleri’nde Faaliyet Gösteren Firmaların Sahiplerinin Sosyo-Kültürel Açından İncelenmesi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1-2, s.231-248.
- Ökmen, Mustafa (2001). “Sivas’ta Kentsel Gelişme”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt. 2, Sayı: 1, s.239-264.
- Ökten, Şevket (2007). “Gelişme ve Demokrasi: Kalkınmayla Demokratikleşme ya da Kalkınmanın Demokratikleştirilmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, s.91-106.
- Ömürbek, Nuri ve Halıcı Yekta (2012). “Üniversite Sanayi İşbirliği Çerçevesinde Antalya Teknokenti İle Göller Bölgesi Teknokenti Üzerine Bir Araştırma”.

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 15, s. 249-268.

Öncel, Abidin ve Demirtaş Şükrü Can (2017). “Serbest Bölgelerin Dış Ticarete Etkileri: Türkiye Üzerine ARDL Modeli İle Ampirik Bir Uygulama”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, s.65-82.

Örnek Özden, Elif (2016). “Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgelerini Yeniden Kurgulamak”. *Megaron*, Cilt: 11, Sayı: 1, s.106-124.

Özbek, Aşır (2014). “Sivil Toplum Kuruluşlarında Yöneticilerin Bütünleşik Bir Yaklaşım İle Seçilmesi”. *International Journal of Engineering Research and Development*, Vol: 6, No: 2, s.39-46.

Özbek, Zerrin (2008), “KOBİ’lerin Türk Ekonomisine Etkileri”. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı: 31, s.49-57.

Özdamar, Halil İbrahim (2007). “Kuruluş Yeri Seçiminde Görünmeyen Maliyetlerdeki Eğilimin Belirlenmesinde Kullanılan Bir Yaklaşım”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, Sayı: 2, s.128-133.

Özel, Hasan Alp (2012). “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s.63-72.

Özelçi Eceral Tanyel ve Altınkaya Özmen Canan (2009). “Beypazarı’nda Turizm Gelişimi Ve Yerel Ekonomik Kalkınma”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, s.46-74.

Özer, M. Halis (2008). “Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi Ve Sosyal Fonksiyonları”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 26, s.86-97.

Özer, Yunus Emre (2008). “Sanayi Bölgelerinin Gelişim Sürecinin Türkiye Ve Dünyadaki Yansımaları”. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s.91-102.

- Özgürel, Gizem, Alan Ruhan ve Bingöl Zekeriya (2015). “ Yerel Kalkınmada Bir Araç Olarak Festivaller: Munzur Kültür ve Doğa Festivali”. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5 (2), s.113-121.
- Özgiraz, Ahmet, Arslanel M. Nazan ve Acungil Yavuz (2013). Yerel Kalkınma Saiki Olarak Kentlilik Bilinci. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı* içinde (s.223-248). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Öztürk, Nazım ve Uzun A. Meral (2010). “Bölgesel Kalkınma Dinamikleri: Bölgesel Dengesizliklerin Ortaya Çıkmasında Rol Oynayan İktisadi Etmenler”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, s.91-110.
- Öztürk, Serdar ve Sözdemir Ali (2014). “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye’deki Uygulama Süreci”. https://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=B%C3%B6lgesel+Kalk%C4%B1nma+Ajanslar%C4%B1+ve+T%C3%BCrkiye%E2%80%99deki+Uygulama+S%C3%BCreci+serdar+%C3%B6zt%C3%BCrk+ali+s%C3%B6zdemir&btnG=, (Erişim Tarihi: 14.12.2018).
- Özyakışır, Deniz (2011). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. (6: 1), s.46-71.
- Paksoy, Sadettin ve H. Aydoğdu Mustafa (2010). “Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: Gap-Gidem Örnekleri”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s.113-134.
- Parlakıyıldız, Fatma Merve (2015). “Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Beşeri Sermaye Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, s.93-106.
- Pehlivan, Pınar (2013). “ Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 3, s.412-438.

- Sakınç, Süreyya (2013). Yerel Kalkınma Politikalarında Yerellik Ve Katılımcılık. Buğra Özer ve Güven Şeker (Ed.), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları* içinde (s.25-36). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Sayın, Meral (2006). “Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak GAP GİDEM Projesi”. http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum5/5_3_sayin.pdf, (Erişim Tarihi:03.11.2018).
- Schultz, Theodore William (1961). “Investment in Human Capital”. *The American Economic Review*, Vol: 51, No: 1, s: 1-17.
- Sevinç, Haktan (2011). “Bölgesel kalkınma sorunsalı: Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları”. *Girişimcilik ve Kalkınma dergisi*. (6: 2), s. 39 – 40.
- Sevsay, Haktan, Mıynat Mustafa ve Aktaş Hüseyin (2017). “Teknoloji Geliştirme Bölgesi Yatırımları Finansman Modellerinin İncelenmesi”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:24, Sayı:2, s.447-467.
- Seyfi, Murat ve U. Soydaş Ayda (2014). “Sivil Toplum Kuruluşlarında Hikayeleştirme”. *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 22, s. 163-182.
- Sezgin, Yunus ve Bozdağlıoğlu E. Yasemin, (2017). “Türkiye’de beşeri sermayenin durumu (2005-2015)”. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s.48-67.
- Sivas Belediyesi (2019). *Sivas Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu*. http://www.sivas.bel.tr/Files/PDF/2018%20FR_Meclis.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2019).
- Sivas İl Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü (2019).
- Sivas İl Tarım Orman Müdürlüğü (2019). “Sivas İli Bitki Örtüsü”, <https://sivas.tarimorman.gov.tr/Menu/15/Bitki-Ortusu>, (Erişim Tarihi: 13.04.2019).

- Sivas Kùltür Envanteri (2019). “Sivas’ın Coğrafi Konumu”, <https://www.sivaskulturu.com/cografya/sivasin-cografik-konumu/>, (Erişim Tarihi: 08.04.2019).
- Sivas Merkez I. Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü (2019).
- Sivas Valiliğı (2002). *Sivas 2002 İl Yıllığı*. Sivas: Devran Matbaası.
- Sivas Valiliğı (2018). *2018 Sivas Çalıştayı Sonuç Raporu*. Sivas.
- Sivrekli Demircan, Esra (2003). “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme Ve Kalkınmaya Etkisi”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21, s. 97-116.
- Songur, Mehmet (2017). “ Türkiye’de Beşeri Sermaye Ve Fiziksel Sermaye Arasındaki İkame Olanakları: Translog Üretim Fonksiyonu Yaklaşımı”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 7, Sayı: 2, s.201-224.
- Soytekin, Tanju ve Koçer Sevim (2015). “Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Bölge Tanıtımındaki Rolü: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (Marka) Üzerine Bir Araştırma”. *E-Journal of Intermedia*, 2(1), s.195 – 221.
- Sungur, Onur (2014). “İşletme Kuluçkalarında Firmalar Arası Ağbağlaşma Faaliyetlerinin Yeni Kurulan Firmaların Hayatta Kalabilirliğı Üzerine Etkisi”. *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 14, Sayı: 2, s.247-259.
- Swinburn, Gwen, Goga Soraya and Murphy Fergus (2006). “Local Economic Development, A Primer, Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans”, <http://documents.vseirnyjbank.org/curated/ru/763491468313739403/Local-economic-development-a-primer-developing-and-implementing-local-economic-development-strategies-and-action-plans>, (Erişim Tarihi: 23.10.2018).
- Şahin, Adem (2008). “Sivas İlinin Gelişmesinde Sanayi ve Ticaretin Yeri ve Önemi”. *Sivas İlinin Ekonomik Gelişmesi Semineri*, Sivas.

<https://www.iav.org.tr/yonetim/dosya/seminer/sivas-eko-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

şahin, Aytay, şahin Mine ve Gurbuz Mehmet (2016). "Kahramanmaraş Organize Sanayi B6lgesi'nin cenvresindeki yerleşmelere olan etkileri". *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:66, s.71-81.

şahin, Deniz ve Guven Ahmet (2011). "Yerel Kalkınmada Yerel Y6netimlerin Yoksullukla Mucadelesi". *B6lgesel Kalkınma ve Kamu Politikaları Tebliğler Kitabı*, şanlıurfa, s.281-304.

şahin, Kadir (2012). *Türkiye'de Organize Sanayi B6lgelerine Sağlanan Teşviklerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

şen, Ali (2008). "Yerel Planlamada Merkezi Y6netimin Rolü: B6lgesel Kalkınma ve Hibe Programları". 3. *B6lgesel Kalkınma Ve Y6netişim Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Tevap Yayınları, Ankara, s.363-378.

Taban, Sami ve Kar Muhsin (2006). "Beşeri Sermaye ve Ekonomik B6yüme: Nedensellik Analizi, 1969-2001". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 1, s.159-182.

Tahtalıoğlu, Hava ve 6zgür Huseyin (2016). "Stratejik Planlama Yaklaşımları Perspektifinde Karacadağ Kalkınma Ajansı Stratejik Planı (2011-2015)". *İşletme ve İktisat Calışmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s.46-56.

Taymaz, Erol ve Suiçmez Halil (2005). "Türkiye'de Verimlilik, B6yüme Ve Kriz". *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni*, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/Taymaz-Suicmez.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Taytak, Mustafa ve Meçik Oytun (2009). "Küresel Çevre Sorunlarına Karşı Uluslararası Yeşil Diyalog". *Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak6ltesi Yayını, Isparta, s.250-264.

- T.C. Bilim Ve Sanayi Bakanlığı (2017). “81 İl Sanayi Durum Raporu”, <https://sgm.sanayi.gov.tr/page.html?sayfaId=0a86785a-e60e-469c-b6ed-eab4a31e57ad&lang=tr>, (Erişim Tarihi: 15.04.2019).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, (2009). “4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu Uygulamalarının Değerlendirilmesi İle Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunların Çözümüne İlişkin Öneri Geliştirilmesi Konulu Rapor”, Araştırma ve İnceleme Raporu, s: 1, Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE – 2011), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü, Ankara.
- T.C. Ticaret Bakanlığı Sivas Gümrük Müdürlüğü, 2019.
- Tekin, Ahmet (2011). “Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları Ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 29, s.37-48.
- Tepe, Serap ve Zaim Halim (2016). “Türkiye Ve Dünyada Teknopark Uygulamaları: Teknopark İstanbul Örneği”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 29, s.19-43
- Tiryakioğlu, Murad (2008). “Gelişmekte Olan Ülkelerin Çıkmazı: Beşeri Sermaye Yoksulluğu”. *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 8, Sayı: 1, s.319-337.
- TOBB (2018). Türkiye’deki KOBİ Tanımları, <http://www.kobi.org.tr/index.php/tanimi/layout>, (Erişim Tarihi: 17.03.2019).
- Tolunay, Ahmet ve Akyol Ayhan (2006). “Kalkınma Ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar Ve Tanımlar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, s.116-127.
- Torlak, Ömer ve Özdemir Şuayip (1999). “Yerel Hizmetler, Yerel Yönetimler ve Etkinlik”. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 15, s.111-120.

- Tunçay, Barış ve Mastar Özcan Pelin (2015). “Türkiye’de Teknoparklara Yönelik Vergi İstisnaları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 18 Sayı: 2, s.41-55.
- Tunçsiper, Bedriye ve Ö. Yılmaz Gülay (2009). “Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecine Turizm Sektörünün Etkisi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, s.53-64.
- Turan, Güngör ve Çiçek Hüseyin (2011). “Türkiye ’de Özelleştirme Sosyal Destek Projesi Kapsamında İş Geliştirme Merkezleri Uygulaması”. *International Journal of Applied Statistics and Econometrics*, s.12-24.
- Tutar, Erinç, Şengür Arzu ve Göksu Ali (2007). “Bölgesel Sermaye Pazarı Ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Olası Katkısı”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2007, Sayı: 3, s. 262-274.
- Tümenbatur, Atiye (2012). “Serbest Bölgeler Ve Türkiye Ekonomisine Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, s.339-356.
- Türk Dil Kurumu (2018). “Teknoloji Kavramı”. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bcb2cc80e06a5.66907535, (Erişim Tarihi:10.10.2018).
- Ulucak, Z. Şentürk, Aksoylu Semra ve Boztosun Derviş (2015). “Türkiye’de Beşeri Sermaye Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ampirik Analizi”. http://torino2015.econworld.org/assets/ulucak_aksoylu.pdf, (Erişim Tarihi: 09.10.2018).
- Urhan, Vahide Feyza (2008). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması”. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 70, s.85-102.
- Uslu, Ayşenur, Çetinkaya Cihan, Özceylan Eren ve İşleyen Selçuk Kürşat (2017). “Organize Sanayi Bölgelerinin Hiyerarşik-K-Ortalamalar Yöntemi İle Analizi”. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s.20-37.

- Usta, Aydın (2014). “ Kamu Kurumlarında Stratejik Planlama: Önemi, Bileşenleri, Evreleri Ve Uygulanabilirliği”. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Sayı: 2, s.32-53.
- Uzay, Nısfet ve Tıraş H. Hayrettin (2009). “Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri: Kayseri Serbest Bölgesi İçin Bir Uygulama”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 26, Cilt: 1, s.247-277.
- Üçler, Yasemin Telli, Koraş Muhittin ve Güçlü Yelda (2016). “Bölgesel Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü: Konya Bedesten Örneği”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı.35, s.285-299.
- Yalçın, Alper ve Yalçın Sevda (2013). “Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir mi?”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, No: 1, s.32-41.
- Yalçınkaya, Yalçın, Dulupçu Murat Ali ve Baykul Ayşegül (2018). “Topsis Yöntemi İle Organize Sanayi Bölgelerinin Yatırım Ortamının Değerlendirilmesi: İbbs Düzey 3 Üzerine Bir Uygulama”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s.90-107.
- Yalçıntaş, Murat (2014). “Üniversite - Sanayi - Devlet İşbirliğinin Ülke Ekonomilerine Etkileri: Teknopark İstanbul Örneği”. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, s.83-106.
- Yaşa Özeltürkay, Eda ve Çerçel Seda (2014). “Organize Sanayi Bölgelerinde Faaliyet Gösteren Firmaların Karşılaştıkları İhracat Engelleri: Mersin Tarsus Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s.271-286.
- Yavilioğlu, Cengiz (2002). “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi Ve Kavramsal Kökenleri”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 3, Sayı: 1, s.59-77.

- Yavuz, Cavit ve Kaynar İbrahim (2015). “Kamuoyu Oluşumunda Stratejik Bir Araç Olarak Sivil Toplum Kuruluşları”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s.183-196.
- Yetik, Hüsniye (2018). “Beşeri Sermaye ve Eğitim”. *İstanbul Arel Üniversitesi İ.İ.B.F. Ekonomi, Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, No: 1, s.37-52.
- Yıldırım, Murat (2003). “Sivil Toplum ve Devlet”. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, No: 2, s.226-242.
- Yılmaz, Gökhan (2017). “Teknokent Nedir?”. *Ayrıntı Dergisi*, Sayı: 53, s.29-33.
- Yılmaz, Malik (2018). “Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları: Türkiye’de Bilgi Hizmetlerine Yönelik Oluşturulmuş Stk’lar ve Bu Kuruluşlara Yönelik Bir Araştırma”. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, Vol: 10, No:1, s.249-272.
- Yılmaz, Zeki ve Danışoğlu Faik (2017). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü Ve Türkiye’de Beşeri Kalkınmanın Görünümü Olarak İnsani Gelişim Endeksi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 51, s.117-147.
- Yurdakul, Hasan (2014). “Teknoloji ve Kalkınma”. <http://sahipkiran.org/2014/08/28/teknoloji-ve-kalkinma/>, (Erişim Tarihi: 18.10.2018).
- Zengin, Eyüp, Başkurt Mustafa ve Es Muharrem (2014). “ Yerel Yönetimler Ve Yerel Kalkınma”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:2, s.95-124.
- Zerenler, Muammer, Türker Necdet ve Şahin Esen (2007).“Küresel Teknoloji, Araştırma- Geliştirme (AR-GE) ve Yenilik İlişkisi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 17, s.653-667.
- Zuhal, Mustafa (2017). “Ulusal Yenilik Sistemlerinde Teknoparkların Önemi: Türkiye Deneyimi”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 7, s.52-66.

Yusufoğlu, Arkan (2014). *Teknoloji Geliştirme B6lgeleri Kapsamında Teşvik Uygulamaları ve Ekonomiye Katkısının Değerlendirilmesi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

İnternet Kaynakları

<http://sebatlas.gov.tr/index.aspx>, (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

<https://btgm.sanayi.gov.tr/Handlers/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=6bbb12ef-8841-4aa4-9cbd-5094cba23bd3>, (Erişim Tarihi: 22.02.2019).

<https://kss.sanayi.gov.tr/page.html?sayfaId=d9ee5ce3-4c5a-42f9-bd9c8509dbf2def1&lang=tr> (Erişim Tarihi: 24.02.2019).

<https://kss.sanayi.gov.tr/page.html?sayfaId=d9ee5ce3-4c5a-42f9-bd9c8509dbf2def1&lang=tr>, (Erişim Tarihi: 28.02.2019).

<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30709>, (Erişim Tarihi: 13.04.2019).

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, (Erişim Tarihi: 13.04.2019).

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, (Erişim Tarihi: 14.04.2019).

<https://www.sivasosb.org.tr/kurumsal/tarihcemiz/>, (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

<https://www.sivasosb.org.tr/kurumsal/vizyonumuz>, (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

<https://www.sivasosb.org.tr/kurumsal/misyonumuz>, (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

<http://www.sarkislaosbm.com/goster.php?id=295>, (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

https://osbbs.sanayi.gov.tr/FormViewPage.aspx?layoutID=17&FK_ID=251, (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

<http://rapory.tuik.gov.tr/21-04-2019-14:21:31-9533227208025029571161290226.html>? (Erişim Tarihi: 21.04.2019).

<https://www.sivasosb.org.tr/kurumsal/osb-guncel/> (Erişim Tarihi: 27.04.2019).

[http://rapory.tuik.gov.tr/28-04-2019-12:49:20-](http://rapory.tuik.gov.tr/28-04-2019-12:49:20-1913556100132709417364782954.html)

1913556100132709417364782954.html? (Erişim Tarihi: 28.04.2019).

<https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>, (Erişim Tarihi: 30.04.2019).

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>, (Erişim Tarihi: 04. 05. 2019).

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri, (Erişim Tarihi: 04.05.2019).

<http://www.cumhuriyetteknokent.com/teknokent/hakkimizda/cumhuriyet-teknokent/>, (Erişim Tarihi: 07.05.2019).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hatice DOĞAN
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 26.06.1985/ Sivas - Kangal
e-posta : haticedogan@cumhuriyet.edu.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2008

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2011 -	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Öğretim Görevlisi

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS ( ) ÜDS ( ) TOEFL ( ) EILTS ( )